

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Andra kammaren.

Nr 23.

Lördagen den 7 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 597 av herr *Ossbahr*;

nr 598 av herrar *Hage* och *Lövgren*; och

nr 599 av herr *Hermansson*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 600 av herr *Holmström*; och

nr 601 av herr *Sandström m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 602 och 603 av herr *Lundqvist m. fl.*;

nr 604 av herr *Blomquist*;

nr 605 av herr *Törnkvist* i Karlskrona;

nr 606 av herrar *Severin* och *Eriksson* i Stockholm;

nr 607 av herr *Lindskog m. fl.*;

nr 608 av herrar *Jacobsson* och *Meyerhöffer*;

nr 609 av herr *Hage*; och

nr 610 av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 611 av herr *Holmgren m. fl.*; och

nr 612 och 613 av herr *Lindberg* i Stockholm *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 614 av herrar *Nilsson* i Hörby och *De Geer*; och

nr 615 av herr *Herou m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 616 av herr *Lindman m. fl.*;

nr 617 av herr *Kilbom m. fl.*;

nr 618 av herr *Johnsson* i Kalmar *m. fl.*; och

nr 619 av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 620 av herr *Lindman m. fl.*; och

nr 621 av herr *Ryberg m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 622 av herr *Sefve m. fl.*;

nr 623 och 624 av herr *Andersson* i Stockholm *m. fl.*;

Andra kammarens protokoll 1934. Nr 23.

nr 625 av herr *Gustavson* i Sala *m. fl.*; och
nr 626 av herr *Spångberg m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 627 av herrar *Olsson* i Golvasta och *Svensson* i Grönvik;
nr 628 av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå; och
nr 629 av herr *Pettersson* i Rosta *m. fl.*

§ 2.

Vidare föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för vissa reparationsarbeten å Oscar-Fredriksborgs fort;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse å Mölltorps församling, Skaraborgs län, av ett kronan tillhörigt markområde; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga markområden inom Vaxholms fästning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Ang. viss
ersättning till
änkefru E.
Kleberg.

Härpå företogs till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av väckt motion om utbetalande av viss ersättning till änkefru E. Kleberg eller hennes rättsinnehavare.

Uti en inom andra kammaren av herr *Lithander* väckt motion, nr 201, hade föreslagits, att riksdagen ville besluta, att utöver vad hittills utgått som ersättning till änkefru E. Kleberg eller hennes rättsinnehavare måtte utbetalas ytterligare 15,000 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Lithander**: Herr talman! Vid föregående års riksdag väcktes en motion om viss engångsersättning åt änkefru Kleberg. Riksdagen ställde sig välvillig till förslaget, och regeringen har följt riksdagens önskan i denna fråga. I ett avseende har emellertid Kungl. Maj:ts beslut i ärendet fått en form som gör, att denna ersättning icke kommit att bli av samma valör, som om understödet utgått kontant. Det förhåller sig nämligen så, att den person, som det här gäller, är till hög ålder kommen och sjuklig. Under sådana förhållanden har ju en inbetalning till pensionsstyrelsen av 15,000 kronor för beredande av en årlig pension givetvis icke för henne och hennes anhöriga samma värde som om understödet utgått kontant i sin helhet. Då det syntes mig rimligt och rättvist, att så hade skett, har jag väckt denna motion, och jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till densamma.

Häruti instämde herr *Leffler*.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Varje ledamot av kammaren har ju rätt att motionera, men om man nu skulle försöka sig på en värdesättning, torde man väl kunna säga, att denna motion är ganska onödig. Riksdagen har tidigare intagit en mycket välvillig hållning i detta fall. Riksdagen har icke, när det gällt att hjälpa fru Kleberg, velat precisera sin ståndpunkt med hänsyn till ett visst penningbelopp, utan överlämnat åt Kungl.

Ang. viss ersättning till änkefru E. Kleberg. (Forts.)

Maj:t att undersöka och bestämma, i vilken omfattning hjälp skulle beredas henne. När under fjolårets riksdag motion väcktes om utbetalande av ett belopp av 20,000 kronor till fru Kleberg, förklarade riksdagen nämligen, att det lämpligen borde ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning bestämma anslagets storlek. När nu Kungl. Maj:t har löst detta spörsmål på ett, såvitt utskottet kan finna, synnerligen förståndigt sätt, i det att fru Kleberg dels tillförsäkrats en pension och dels tilldelats en ersättning på det belopp, som föreslogs vid fjolårets riksdag, så stöder detta enligt min mening just vad jag tidigare sagt. Riksdagen har ju för sin del, och härtill har Kungl. Maj:t anslutit sig, ansett, att när ärenden av denna beskaffenhet föreligga, kan det vara klokt i att överväga, huruvida icke en pension bör ifrågakomma framför en kontant ersättning. Ty det kan tänkas, att vederbörande, som får en summa pengar, som från vardagsmans synpunkt kan te sig ganska rundligt tilltagen, men som då åren gå och utgifterna äro stora, snart är förbrukad, kommer tillbaka och begär ytterligare understöd och motiverar detta med det faktiska förhållandet, att vad man fått är förbrukat. Då har ju vederbörande i själva verket verket förlorat det stöd, som låg bakom hans tidigare begäran. En pension däremot kan ju säkerställa en persons existens i och för sig och på visst sätt även tvinga vederbörande till sparsamhet o. s. v. Från riksdagens synpunkt kan detta icke vara någon olägenhet, då ju riksdagen på detta sätt kan hålla sin hand över de medel, som riksdagen beviljar. Man får ju också säga, att riksdagens behandling av frågan om hjälp åt fru Kleberg städse skett under de mest sympatiska former, och jag hoppas, att motionären icke tar illa upp, om jag säger, att Kungl. Maj:t handlat på det mest förståndiga sätt med hänsyn till fru Kleberg, som ju mycket väl kan leva länge än, även om släktingarna måhända tänka sig, att hon en gång skall dö och de själva skola komma i besittning av vad hon nu för varje år bekommer till en personligen tryggad existens.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av riksbankens fastighet i Visby lämnades på begäran ordet till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att det ärende som nu föredrages skall behandlas i sammanhang med bankoutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående dels försäljning till postverket av riksbankens fastighet i Visby, dels ock nybyggnad till riksbankens avdelningskontor därstädes.

Denna hemställan bifölls. I enlighet härmed föredrogs nu tillika bankoutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående dels försäljning till postverket av riksbankens fastighet i Visby, dels ock nybyggnad för riksbankens avdelningskontor därstädes.

Efter av herr talmannen först därå framställd proposition blev bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande av kammaren bifallen.

På av herr talmannen sedermera därutinnan given proposition biföll kammaren jämväl statsutskottets hemställan i dess ovanberörda utlåtande.

§ 5.

Ang. rasbiologiska institutets organisation m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rasbiologiska institutets organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och anförde därvid

Herr Holmgren: Herr talman! I gångna tider har ju som bekant barnadödligheten varit mycket stor i vårt land med den påföljd, att en stor del av de ur rasbiologisk synpunkt mindervärdiga elementen redan vid tidig ålder gick bort. I den mån läkarvetenskapen gjort sina landvinningar, har ju detta förhållande ändrats, och numera bevaras en hel del av de ur rasbiologisk synpunkt mindervärdiga elementen till livet och bli i tillfälle att fortplanta mänskligheten. Det är ju självklart, att härigenom en rasförsämring måste komma att uppstå, en rasförsämring, som kan bli av betänklig art för alla kulturfolk. För min del håller jag före, att rasbiologien sysslar med en bland de allra viktigaste frågor, som kulturfolket har att lösa.

Rasbiologiska institutet har till uppgift att insamla och bearbeta alla de uppgifter, som kunna vara nödvändiga för att studera de rasbiologiska företeelserna, så att man på basis av denna vetenskap skall kunna skrida till rashygieniska åtgärder. Ju snabbare man kan vinna resultat av rasbiologiska institutets verksamhet, ju förr kan man komma till en lösning av dessa enligt min mening ytterst viktiga frågor. Visserligen har Kungl. Maj:t visat förståelse för institutet och dess verksamhet, det vill jag visst icke förneka, men för min del har jag ansett dessa frågor så viktiga, att jag icke kunnat stå till svars med att underlåta att motionera om ett högre anslag än Kungl. Maj:t begärt, ett anslag, som står i överensstämmelse med de krav, som styrelsen för rasbiologiska institutet framfört, och som av universitetskanslern blivit tillstyrkt.

Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens tid i denna fråga ytterligare, utan jag slutar med att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Fröken *Wellin* samt herrar *Ossbahr* och *Osberg* instämde häruti.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som innefattades i de i ämnet väckta motionerna; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 6.

Härefter föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Södra Dalarnes järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten; och

nr 18, i anledning av framställningar av fullmäktige i riksbanken angående pensioner åt vissa anställningshavare vid Tumba bruk.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Vidare föredrogs punktvis bankoutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring m. m.; och biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 8.

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om revision av jorddelningslagens bestämmelser angående behandlingen av frågor rörande rätten till vattenområden och fiske vid jorddelningsförrättningar;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion, II:382, angående fördelningen av statliga stipendier vid olika slags utbildningsanstalter; och

första lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning samt om tillägg till samma lag m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget första lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till 21 § lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta ävensom en i ämnet väckt motion.

Ang. tillägg
till lagen om
införsel i
avlöning
m. m.

Genom en den 16 februari 1934 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 125, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

angående tillägg till 21 § lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Härigenom förordnas, att till 21 § lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 3 april 1925 (nr 71), skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

8) Finnes beträffande viss stad erforderligt att ärenden angående införsel till gäldande av utskylder eller avgifter skola kunna handläggas jämväl av exekutionsbiträde, äge Konungen därom förordna; och skall i ty fall vad om utmätningsman gäller tillämpas å sådant biträde.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1934.

I samband med denna proposition hade utskottet förehaft en i andra kammaren väckt motion, nr 546, av herr *Elmroth*, däri föreslagits, att riksdagen måtte besluta sådant tillägg till Kungl. Maj:ts förslag, att i stycket »Finnes beträffande — — — å sådant biträde» även infördes orden »jämväl för viss del av landsbygden».

Ang. tillägg till lagen om införsel i avlöning m. m. (Forts.)
Utskottet hemställde,

- A) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt
- B) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

Reservation hade emellertid avgivits av herr *Lindqvist*, som yrkat, att utskottet måtte föreslå riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående tillägg till 21 § lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Härigenom förordnas, att till 21 § lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 3 april 1925 (nr 71), skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

8) Finnes beträffande viss stad *eller visst stadsliknande samhälle* erforderligt att ärenden angående införsel till gäldande av utskylder eller avgifter skola kunna handläggas jämväl av exekutionsbiträde, äge Konungen därom förordna; och skall i ty fall vad om utmätningsman gäller tillämpas å sådant biträde.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1934.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Lindqvist*: Herr talman! Då jag avgivit en reservation vid detta utskottsutlåtande, vill jag säga ett par ord utan att därvid ha minsta tanke på att vinna kammarens bifall för min reservation; icke därför att denna är sådan att den icke bör bifallas, men en ensam reservant har ju ingen förhoppning om att få sitt förslag bifallet.

Den fråga, som här föreligger till behandling, är ju en fråga, som varit före till prövning vid tidigare tillfällen. Det har legat en framställning hos Kungl. Maj:t ifrån fjärdingsmän och polismän, och det har också väckts motion här i riksdagen angående ändringar i införsellagen i det syfte, som Kungl. Maj:ts förslag nu går in för.

När vi tidigare ha behandlat denna fråga i första lagutskottet, ha vi gått in för avslag på dessa framställningar, och jag har för min del också varit med om att medverka till att motionen i fråga skulle bli avslagen. Men nu ligger saken till på ett annat sätt. Den framställning, som nu gjorts från Kungl. Maj:ts sida, är icke sådan, att det därmed skulle bli möjligt för alla exekutionsbetjänter att handlägga dessa införselärenden, utan detta skulle kunna ske först efter en särskild prövning hos Kungl. Maj:t. Nu har Kungl. Maj:t begränsat sitt förslag till städerna. Det heter »vissa städer». Därmed har tydligen åsyftats, att dessa bestämmelser skulle komma att gälla endast för de större städerna och icke de mindre. Men som lagen är skriven, lämnar den ju möjlighet öppen för Kungl. Maj:t att bifalla en framställning, även om denna kommer från en mindre stad. Nu kan jag icke finna det vara riktigt att göra denna begränsning bara med hänsyn till städerna och att alltså utsluta allt vad landsbygd heter. Vi ha ju en hel del köpingar med ett invånarantal många gånger större än vissa städers. Likaså ha vi en del municipalsamhällen och en hel del industrisamhällen, som äro mycket större än vissa städer. Därför tänkte jag, att det kunde vara riktigt att, när man nu skall ändra på införsellagen och därmed göra det möjligt för vissa samhällen att

'Ang. tillägg till lagen om införsel i avlöning m. m. (Forts.)

uppdra åt exekutionsbetjänt att verkställa införsel, man skulle kunna göra lagen sådan, att denna möjlighet bereddes även landsbygden, där så visar sig vara erforderligt. Ut i de framställningar, som kommit till Kungl. Maj:t — och då närmast från överståthållarämbetet — säger man, att man här i Stockholm icke kan följa gällande lag. Och likadant säger man även i en annan stad, nämligen att man där icke kan följa gällande bestämmelser. Men samtidigt med att dessa framställningar inkommit till Kungl. Maj:t och sedan till riksdagen, komma målsmän för exekutionsbetjänterna — vi ha ju en representant för dem här i kammaren, nämligen herr Elmroth, som ju själv är fjärdingsman, och som sålunda bör känna till, hurudana förhållandena äro — och säga, att lika omöjligt som det är att följa gällande bestämmelser här i Stockholm, lika omöjligt är detta på vissa ställen på landsbygden. Under sådana förhållanden tycker jag för min del, att när man har vetskap om dessa förhållanden, det icke är riktigt att stanna vid vad Kungl. Maj:t här föreslagit, utan att det bör vara bättre att gå ett stycke till, såsom jag sökt utforma i min reservation.

Jag skall, herr talman, med dessa ord be att få yrka bifall till min reservation.

Med herr Lindqvist förenade sig herr *Landgren*.

Herr Elmroth: Herr talman! I det läge, som frågan har, med utskottets så gott som enhälliga utlåtande, synes det mig vara meningslöst att upptaga kammarens tid, men jag måste dock i egenskap av motionär här säga ett par ord.

Kungl. Maj:ts förslag, sådant det föreligger här i propositionen, innebär ett mycket betydelsefullt steg i enligt min mening rätt riktning, när det gäller att komma fram till ett praktiskt ordnande av denna mycket betydelsefulla fråga beträffande indrivningsväsendet. Här har i propositionen anförts, och utskottet har tillstyrkt, att det skall ges möjlighet för exekutionsbiträden i de större städerna att meddela beslut om införsel. Med detta har man velat komma ett stycke på vägen. Motionens syfte är beträffande landsbygden precis det samma som propositionens. Jag har erfarenhet i detta fall, och den erfarenheten har styrkt mig i att här borde man kunnat taga steget litet längre, så mycket mer som beslutanderätten i detta fall i alla händelser kommer att ligga hos Kungl. Maj:t, som beslutar efter framställning från vederbörande. Icke minst med tanke på den nya polislagstiftningen, som avsevärt berör landsbygdens indrivningsväsende och fjärdingsmännens kvalifikationer m. m., kan det ju tänkas, att vederbörande landsfiskal anser, att inom hans distrikt det finnes fjärdingsmän, som äro kapabla handlägga dessa ärenden.

Jag kan icke finna att risken skulle varit så stor, om utskottet i det fallet stannat inför detta. Varför skola vi i detta fall som i så många andra gå och särskilja landsbygden från städerna, och säga att därför att exekutionsbiträdena äro i städerna, äro de mera kvalificerade än exekutionsbiträdena på landsbygden? Erfarenheten har icke visat det. Nu säger utskottet 1932, när samma fråga var uppe: »Måhända kunde också antagas, att ett ordentligt fullgörande av skyldigheterna från arbetsgivarnas sida snarare kunde förväntas, därest införselförfarandet handhades av tjänstemän med större auktoritet än exekutionsbiträdena.»

Jag må uppriktigt säga, att jag kan icke riktigt förstå utskottets ståndpunkt här. Jag känner ingen arbetsgivare, som icke följt gällande bestämmelser, oavsett om det varit utmätningsman eller exekutionsbiträdet, som meddelat beslut i ett ärende, torde man, *så vitt jag vet*, obrottsligt följt gällande lag oavsett åberopade auktoritet hos den som meddelat beslutet.

'Ang. tillägg till lagen om införsel i avlöning m. m. (Forts.)

Det finns ju möjlighet till jämkning i hithörande fall, därest behov därav skulle föreligga.

Herr talman, jag skall icke besvara kammaren längre. Jag förstår ju, att utgången är given, men jag anser ändå, att man borde kunna söka sig fram på denna väg. Någon som helst risk föreligger icke, och jag är fullt övertygad, att, om kammaren bifölle motionen, skulle detta beslut lända vårt land till gagn.

Jag vill med dessa få ord yrka bifall till motionen.

Herr Linnér: Herr talman! Jag skall endast bedja att få lämna en förklaring till den ståndpunkt, som utskottets majoritet här intagit, detta fastän jag icke själv deltagit i ärendets handläggning. Saken är ju den, att införselinstitutet rör mycket ömtåliga förhållanden. Det är icke där liksom vid en utmätning fråga om att beröva gäldenären vissa föremål, utan det gäller att taga ifrån honom en del av den inkomst, som han behöver, och som han eljest använder för sin dagliga konsumtion. Det är detta, som gör själva införselinstitutet till ett särskilt ömtåligt institut, och det är också detta, som gör, att man dragit sig för att gå längre, när det gällt införselinstitutet, än till de enligt lagen mera kvalificerade utmätningsmännen. Varför kan man då icke sträcka sig till exekutionsbiträden eller på landsbygden fjärdingsmännen? Jo, därför att landsbygdens fjärdingsmän äro för närvarande av mycket olika kvalitet. Polislagen är ju genomförd med mycket stor ojämnhet i olika delar av landet. I vissa delar är det fullt kvalificerade personer, i andra delar äro avlöningarna satta så lågt, att fullt kvalificerade krafter icke kunnat erhållas. Detta är, föreställer jag mig, den ena anledning till att lagutskottet intagit den ståndpunkt, som framgår av betänkandet. Den andra anledningen är den, att behovet är naturligtvis icke så starkt accentuerat på landsbygden därför, att landsfiskalsdistriktens befolkningssiffror i medeltal ligga mellan 6,000 och 8,000 invånare, under det att i städerna, t. ex. i Stockholm, Göteborg och Malmö stadsfogdarnas distrikt komma upp till mångdubbelt invånarantal. Således tror jag, att lagutskottet haft skäl att för närvarande avstyrka motionen.

Vad slutligen beträffar reservationen så torde den term, som reservationen använder sig av, nämligen stadsliknande samhällen, vara hämtad från stadsplanelagstiftningen. Denna lagstiftning har emellertid en helt annan innebörd. Den tar icke hänsyn till i främsta rummet befolkningstalet utan till bebyggelsens beskaffenhet. Termen stadsliknande samhälle passar således icke för den lagstiftning, som det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, att på dessa grunder få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Elmroth: Herr talman, blott ett par ord med anledning av den föregående ärade talarens anförande. Han säger, att införselinstitutet är av mycket ömtåligt slag. Det är alldeles riktigt, men jag vet icke vilket som skulle vara ömtåligare eller mera kännbart för gäldenären, utmätning eller införsel. Exekutionsbiträdena ha ju för närvarande rätt att utmäta lös egendom. Fjärdingsmännen ha verkställa utmätning i gäldenärens hem. Det borde väl vara lika grannlaga detta som att besluta om införsel i avlöning över vilket beslut, därest skäl därtill föreligga, klagan får föras i vanlig ordning.

Man säger vidare, att fjärdingsmännens kvalifikationer på vissa orter icke äro sådana, att man vill vara med om att lämna dem denna befogenhet. Det vitsordas, men då kvarstår det faktum, att här gäller det hemställen till Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Framställning skall göras av vederbörande landsfiskal. Därest han icke önskar göra någon framställning, blir det ingen-

Ang. tillägg till lagen om införsel i avlöning m. m. (Forts.)

ting av. Därmed förfaller den invändningen. Vidare har det sagts, att behovet icke skulle vara så stort på landsbygden på grund av dess mindre befolkningsmängd. Mot detta står den omständigheten, att på landsbygden ha vi de stora avstånden, och jag ber få betona, att det här icke är fråga om den mera bofasta befolkningen utan mera om tillfälliga arbetare. Det är fråga om att vidtaga förbättrade åtgärder, i alla händelser som man icke under former, som nu gälla, kan komma fram till ett praktiskt och effektivt indrivningssystem.

Herr talman, jag har under hand blivit underrättad om att av rent formella skäl kan yrkande om bifall till motionen icke framställas under proposition.

Därför ber jag, herr talman, att med ändring av mitt tidigare yrkande få hemställa om bifall till reservationen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Bara ett par ord med anledning av vad herr Linnér här yttrat. Det var vissa skäl, han framdrog här, som skulle tala för att man icke kunde gå längre än vad propositionen gör. Men jag tror icke, att detta är riktigt. Vad herr Linnér yttrade träffar icke min reservation, ty i den har jag tagit hänsyn till detta.

Så anförde herr Linnér, att införsel i avlöning var ett mycket ömtåligt institut. Det erkänner jag villigt, och det har jag också erkänt tidigare. Därför vill jag icke gå så långt som till exempel fjärdingsmännen och polismännen vilja göra, att det skulle bli fritt för alla fjärdingsmän och polismän att förrätta införsel, utan jag vill hava en begränsning av detta.

Det är också riktigt, som herr Linnér säger, att fjärdingsmännen äro av olika kvalitet. Det är min uppfattning också. Det gör, att jag åtminstone icke för närvarande skulle kunna gå in för att giva den ifrågavarande rätten åt alla fjärdingsmän. Det är naturligtvis många av dem, särskilt de ordinarie och fullt avlönade, som äro kvalificerade för att utföra detta arbete. Men återigen hava vi många, som jag skulle vilja säga ej äro särdeles kvalificerade att göra det.

Sedan säger herr Linnér, att behovet icke är så stort på landet som i städerna. Och det är litet olika i städerna också. Det erkänner jag villigt. Men det är litet svårt att säga, herr Linnér, att om den nya lagen antages, kan den komma att gälla även i den minsta stad men icke för en köping eller ett municipalsamhälle med flera tusen invånare. Det är det jag icke kan förstå. Vidare ligger det till så, att varje stad, som vill hava detta, skall göra framställning därom, och Kungl. Maj:t skall i varje fall, för varje stad pröva ärendet. Då får Kungl. Maj:t pröva både behovet och kvalifikationerna hos de exekutionsbetjante, som skulle hava denna införsel om hand.

Vad termen »stadslänkande samhällen» beträffar, torde det nog vara riktigt, att det icke är det bästa och lyckligaste uttrycket. Och hade det varit någon förhoppning om att vi skulle hava fått vårt förslag igenom, hade man kanske fått titta närmare på det. Men jag tror dock, att om lagen skulle bli antagen, det nog finnes möjligheter för Kungl. Maj:t med hänsyn härtill. Jag tror icke, att det bleve några större svårigheter.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman, mina herrar! När jag tar till orda i denna punkt, gör jag det därför, att kammaren skall få höra en annan röst än bara lagutskottets ledamöter och herr Elmroth, som för talan å kårens vägnar. Jag vill då kort och gott deklarerar, att jag instämmer i allt vad herr Elmroth sade i sitt första anförande. Det föreligger nu samma omständigheter som den gången man antog den nya polislagen. Man underkände enligt min mening i högsta grad de poliskrafter, som finnas på landsbygden. Man

Ang. tillägg till lagen om införsel i avlöning m. m. (Forts.)
satte den gången köpingsåklagarna och köpingskommissarierna ur funktion. Det blev till och med icke så lång övergångsbestämmelse, att de gamla bestämmelserna fingo gälla så länge de dåvarande tjänsteinnehavarna funnos. Nu är man inne på samma resonemang. Man talar om olika kvaliteter och vågar icke göra något. Jag tycker, att när jag hörde herr Lindqvist tala om dessa säkerhetsventiler, som ligga i utskottets utlåtande visavi denna utsträckt befogenhet för exekutionsbetjänarna, det icke skulle vara farligt att tillämpa samma system på landsbygden. Jag tycker, att herr Elmroth lade upp problemet riktigt, då han sade, att det hänger på landsfiskalens yttrande, huruvida landsbygdens fjärdingsmän kunna få samma befogenheter som exekutionsbetjante i städerna. Jag har den uppfattningen, att det finnes gott om fjärdingsmän på landsbygden, som böra kunna hava samma befattning och samma befogenheter. De synpunkterna vill jag hava anförda till protokollet i detta ärende.

Herr Linnér: Herr talman! Jag har i princip alldeles samma åsikt som motionären, att det kan tänkas, att man får gå ett steg längre och tillgodose dessa landsbygdspolismän i viss mån genom utsträckt befogenhet. Jag fattar Kungl. Maj:ts förslag så, att det är ett försök, som göres, och faller det väl ut, kan man tänka sig, att man skall kunna taga ett nytt steg. Men om man skall göra detta, är det min bestämda övertygelse, att då får man icke formulera lagbestämmelsen så som skett i reservationen. Jag vill bara påpeka en enda omständighet. Det är, att områdena för de stadsliknande samhällena sammanfalla icke med fjärdingsmannadistriktet. Mycket ofta är det så, att ett litet område på grund av sin anhopade bebyggelse behöver förklaras för stadsliknande samhälle i stadsplanelagens mening; men det är icke alls säkert, att där föreligger behov av en speciell anordning för exekution. Skall man taga ett steg till, får man använda en annan terminologi i lagstiftningen än vad som skett i reservationen.

Vidare är det så, som också motionären framhållit, att det nog är framför allt lösarbetare, som det här gäller. Men dem träffar man icke i de stadsliknande samhällena utan till stor del utanför dem. Detta behov täckes icke alls genom reservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Elmroth, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 260, angående inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

Vidare förekom till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckta motioner om utredning angående de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen inom detaljhandeln m. m.

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fem inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 13 av herr *Wohlin m. fl.* samt motionerna i andra kammaren nr 27 av herr *Jacobsson m. fl.*, nr 28 av herr *Meyerhöffer m. fl.*, nr 30 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.* samt nr 501 av herrar *Wallén* och *Nyblom*.

I motionerna I: 13 och II: 30, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om en allsidig, förutsättningslös utredning skyndsammast möjligt angående de ekonomiska och sociala verkningarna här i landet av tillvaron av de s. k. enhetsprisföretagen inom detaljhandeln, varvid uppmärksamheten även borde skänkas åt denna företagsforms inverkan på svensk kvalitetsproduktion, dels ock, därest denna utredning därtill kunde giva anledning, om förslag till åtgärder ägnade att motverka enhetsprissystemets icke önskvärda följder.

I motionen II: 27 hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en skyndsamt utredning måtte företagas angående de s. k. enhetsprisaffärernas ekonomiska och sociala inverkan på näringslivet samt angående åtgärder mot desamma.

I motionen II: 28 hade föreslagits, att riksdagen för sin del måtte besluta antaga följande förslag till

»L a g

om förbud mot öppnande och utvidgning av s. k. enhetsprisaffärer.

§ 1.

Med enhetsprisaffär förstås i denna lag varje företag, som för försäljning i minut till salu håller ett flertal ej samhöriga varuslag uteslutande eller till övervägande del i ett eller flera bestämda standardprislägen.

§ 2.

Öppnande av nya och utvidgning av bestående enhetsprisaffärer förbjudes.

§ 3.

Den, som i strid mot denna lag öppnar eller utvidgar enhetsprisaffär, straffes med dagsböter, varjämte de olovligen saluhållna varorna dömas förbrutna.

§ 4.

Den som under tid, då han för förseelse emot denna lag är under tilltal ställd, samma förseelse fortsätter eller förnyar, skall, när han därtill lagligen förvunnen varder, fällas, för varje gång åtal emot honom ägt rum och han därav undfått del, till de böter, som för förseelsen äro bestämda.

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

§ 5.

Ä olovligen saluhållna varor må allmän åklagare lägga beslag.

Anställes ej åtal inom en månad från det beslag skedde, skall beslaget anses förfallet.

Finner åklagaren, att fara är för varornas förstörelse eller att kostnaden för deras förvarande skulle bliva större än skäligt är, skola de av åklagaren försäljas å offentlig auktion, så kungjord som om auktion å utmätt lös egendom är föreskrivet. Försäljningssumman skall nedsättas i riksbanken på sätt särskilt är stadgat; och skall om insättning i bankinrättning vidare gälla vad i 160 § utsökningslagen sägs.

§ 6.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, förvandlas de enligt allmän strafflag.

§ 7.

Denna lag träder genast i kraft och gäller t. o. m. den 31 december 1935. Ä förseelse, som under lagens giltighetstid begåtts, skola jämväl efter utgåendet av nämnda tid tillämpas i lagen meddelade bestämmelser.»

I motionen II: 501 slutligen hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande de samhällsskadliga verkningar av illojal konkurrens från s. k. enhetsprisföretag, som hotade den enskilda handels och hantverkets bestånd och utveckling.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning angående de sociala och ekonomiska verkningarna, särskilt inom handelsomsättningens och produktionens områden, i vårt land av s. k. enhetsprisföretag inom detaljhandeln samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

B) att motionerna I: 13, II: 27, II: 30 och II: 501 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt; samt

C) att motionen II: 28 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Hage*, *Norman*, *Hansson* i Trollhättan och *Pettersson* i Hällbacken, vilka yrkat avslag å motionerna; samt

av herr *Holmström*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen — — — föranleda;

B) att motionerna I: 13 — — — hemställt; samt

C) att riksdagen med anledning av motionen II: 28 måtte för sin del besluta att antaga i motionen föreslagen lag.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades på begäran ordet till

Herr **Hage**, som yttrade: Herr talman! Jag har tillsammans med några partivänner avgivit en blank reservation vid detta utskottsutlåtande, i vilken jag kräver, att motionerna skola avslås och att den utredning, som utskottet går in för, också skall avvisas. Jag skall be att få här framföra några synpunkter som motiv för mitt yrkande.

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

Jag skall då be att först en liten smula få försöka att bena upp vad motionerna syfta till. Det är ju för närvarande på det sättet, att det privatkapital, som är placerat i detaljhandeln här i landet, är förnämligast placerat i tre olika slag av företag, nämligen dels de gamla vanliga detaljaffärerna, småhandelsaffärerna, dels de storföretag, som gå under typen Nordiska kompaniet, och dels de företag, som allmänt kallas för Epaföretagen. Nu konkurrera dessa olika företag med varandra och försöka draga till sig kunderna; och särskilt har striden utvecklats sig mycket starkt mellan Epaföretagen, åtminstone i vissa samhallen, och den gamla småhandeln, detaljhandeln. Detaljhandlarna hava funnit, att en del av kundkretsen har gått över till Epaföretagen, och på grund därav hava representanter för denna detaljhandel krävt, att lagstiftningen skall inskrida och gynna detaljhandlarna och eventuellt rent av förbjuda tillvaron av Epaföretag.

Nu är ju att märka, att denna övergång av kundkretsen från detaljhandlarna till Epaföretagen är icke så stor, som man gör gällande i de motioner, som hava väckts. En utredning har i det avseendet skett i utskottet. Det befinnes, att hela procenten av detaljhandeln, som har gått till Epa, inskränker sig till *en* procent. Alltså, nittionio procent handla icke hos Epaaffärerna. Men på denna lilla övergång — alltså på att en procent av dem, som handla, hava gått över till Epa — grunda nu motionärerna ett krav på, att det skall vidtagas mycket restriktiva åtgärder mot Epaföretagen.

Nu är också att märka, att även i länder, där denna Eparörelse existerat under en lång tid, har den procent av affärsrörelsen, som förts över till Epaföretagen, icke blivit så synnerligen stor: man talar om 1.8 procent och 1.2 procent. Jag tror från den utgångspunkten, att det är ett ganska orimligt krav, som framföres i dessa motioner, att riksdagen skall inskrida som något slags skiljedomare i striden mellan Epaföretagen och de små privata affärerna och säga till, att här skall åstadkommas en lagstiftning, som innebär, att Epaaffärerna skola förbjudas, eller åtminstone skall man vidtaga en lagstiftning, som förhindrar, att de utvecklas och gå framåt.

Jag får nu för min del säga, att den utveckling, som sker på detta område, har en viss likhet med den utveckling, som skett förut inom industriens område. Där har utvecklingen gått framåt på den vägen, att småföretagen och hantverket hava i viss mån överflyglats av storindustrien. Men jag har åtminstone icke märkt, att här i riksdagen, när den processen pågått — och den har antagit mycket större proportioner — man exempelvis från högern eller något annat parti kommit med motioner, i vilka man krävt, att storindustriens frammarsch skulle hindras till förmån för hantverket och småindustrien.

Nu var det ju på det sättet, att 1933 fanns en motion väckt, som gick i samma riktning som de motioner, som nu hava väckts. Den motionen avslogs här i kammaren utan vidare gny och väsen. Nu kommer man emellertid med ett massmotionerande och påstår — trots att det där avslaget var tämligen enhälligt — att här bör åstadkommas en lagstiftning. Då frågar man sig, vad har inträffat sedan förra året. Har det inträffat något exceptionellt, som ger riksdagen anledning att intaga annan ståndpunkt i år än förra året? Jag vet ingenting, som inträffat. Ty jag kan icke tänka mig, att den omständigheten, att det är val till hösten, på något sätt skall kunna inverka på detta område.

Nu göres det ju en hel massa påståenden från motionärerna rörande Epaaffärernas verksamhet. Man påstår, bland annat, till exempel, att Epaaffärerna äro illa sedda företag på grund därav, att de handla främst med utländska varor. Ja, i det avseendet har man gjort vissa utredningar. Jag vill säga, att andra lagutskottet, som sysslat med denna sak, har gjort mycket

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

ingående utredningar på detta område. Det framkom vid dessa utredningar ett uttalande från industriförbundet, som säger, att i många fall har det icke varit så, att Epaaffärerna köpt från utlandet, utan det har varit tvärtom så, att Epaaffärerna i stor utsträckning givit arbete och sysselsättning åt industriföretag, och i vissa fall har man givit företag, som hållit på att gå under, sysselsättning på sådant sätt, att de kunnat fortsätta sin verksamhet samt avlona och sysselsätta sina arbetare, under det att, om icke beställningarna kommit från Epa, hade företagen ramlat ihop och måst avskeda arbetarna. Jag tycker, att det uttalandet från en aktad sammanslutning, industriförbundet, bör väga tungt mot påståendena från den andra sidan.

Man har visserligen fått fram ett enstaka fall — det gällde en vara, som heter bakelitartiklar — där det gjordes ett erbjudande från ett svenskt företag att få leverera till Epa. Detta avböjdes. Man sade från Epas ledning, att man föredrog att köpa denna vara från utlandet. Men en svala gör ingen sommar. I det fallet får jag säga, att jag fäster mera avseende vid de påståenden angående Epas allmänna inställning i detta fall, som i det avseendet lämnats från ett stort och vederhäftigt förbund som industriförbundet.

Nu vill jag för övrigt säga, att skulle Epaaffärerna i fortsättningen i större utsträckning taga varor från utlandet, är jag övertygad att, så infamt påpassade som dessa affärer äro, den svenska opinionen nog komme att göra sig hörd. Jag tror alldeles säkert, att vi behöva inga utredningar på den punkten. Jag tror, att Epaaffärerna och deras ledning i det avseendet hava fullkomligt klart för sig huru situationen ligger till i det avseendet. Epas ledning har också deklarerat, att företaget är inställt på att köpa *svenska* varor. Där har man fullt klart för sig, att skulle man gå in på en annan väg och i större utsträckning köpa utländska varor i en tid, då vår industri behöver hjälp och beställningar, då skulle det resa sig en sådan opinion, att det vore värst för Epaaffärerna själva. Jag menar, att redan däri ligger en säkerhetsventil för att icke dessa företag i större utsträckning skola köpa utländska varor.

Sedan vill jag säga, att det har också kommit fram vid denna utredning i utskottet, att i vissa fall hava Epaaffärerna *tvungits* köpa utländska varor på grund av blockadåtgärder från köpmannaförbundet. Köpmannaförbundet har i vissa fall hotat industriidkare, som leverera varor till Epaaffärerna, med blockad. I sådana fall hava Epaaffärerna tvungits köpa varor från utlandet. Jag hoppas, att sådana situationer icke skola inträffa vidare. Det kläder icke köpmannaförbundet att föra en sådan politik mot en moståndare, med vilken man konkurrerar.

Sedan en annan fråga, som man också för på tal i detta sammanhang. Man har i motionerna framfört vissa anmärkningar mot Epas affärspolitik i ett annat hänseende. Man säger, att Epa lägger an på att endast handla med vissa bestämda varor. Man för alltså intet välsorterat lager, som det heter på handelsspråk, utan man inskränker de varor, med vilka man handlar, till ett mindre antal standardartiklar och överlämnar, när det gäller andra varor, uppdraget att förse allmänheten med sådana varor åt de små privataffärerna.

Det är riktigt att det förhåller sig på det sättet. Men det beror naturligtvis på, att Epaaffärerna äro inställda på att föra i handeln ett mindre antal standardiserade varor. De utgå från det faktum, att — när det gäller den stora massan av enkla människor — de hava endast behov av ett ringa antal typer av vissa förnödenhetsartiklar. Dessa enkla människor, som leva i landet under enkla förhållanden, hava intet behov av den sortering, som en överklassmänniska behöver. Överhuvud kan man säga, att Epaaffärerna vända

'Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

sig till den stora, breda kundkretsen. Från den utgångspunkten handla de endast med vissa behovsartiklar. Dessa artiklar föra de i marknaden endast i ett mindre antal standardiserade varor. Det leder emellertid till ekonomiska fördelar såväl för företaget som även för kunderna, därför att den merkostnad, som följer med att föra ett mycket stort och sorterat lager, undviks och lägges icke på dessa enkla kunder, som vilja köpa ett fåtal enkla behovsartiklar. Det är överhuvud taget Epaaffärernas hela politik. Den är sund och riktig, om man talar å de lägre befolkningslagrens vägnar.

Jag vill för övrigt säga, att det är ganska egendomligt, om det skall behövas någon utredning på denna punkt. När frågan behandlades i utskottet, påstods för övrigt även från den sidan, som ville vara med om en utredning, att vi aldrig kunna åstadkomma en lagstiftning, som förhindrar en viss affär att endast föra ett mindre antal varor. Vi kunna icke gå in för en lagstiftning, som påbjuder, att en affärsman, som slår upp en affär, ovillkorligen skall föra alla de varor, som överhuvud taget en överklassfamilj behöver. Jag menar då, att om man gör en sådan deklaration som den man gjorde i detta avseende, finns det, så vitt jag förstår, ingen anledning att göra en utredning på den punkten. Man har alltså ingen anledning att inskrida mot affärsföretag, som handla och vandla efter dylika principer.

Vid behandlingen i utskottet av alla dessa anmärkningar mot Epaaffärerna förklarade man från utskottsmajoritetens sida på den ena punkten efter den andra, att man icke ville vara med om en lagstiftning. Och då man kom in på frågan, huruvida Epaaffärerna — såsom man gör gällande från vissa håll — många gånger föra alltför *billiga* varor, medgav man, att det är ett faktum, att en hel del enskilda affärsföretag lägga på så stor avans, att varorna bli onödigt dyra. Det finns många företag, som göra så. Med avseende på järnhandeln t. ex. kan man tämligen bestämt påstå, att det lägges på en oerhörd avans på varorna, och följden blir, att dessa bli dyra. Man kan sålunda gott säga, att just den omständigheten att Epaaffärerna på det området — och på en hel del andra områden också — sälja billiga varor, på sätt och vis är ett korrektiv mot den fördyring, som sker på grund av alltför stor avans. För övrigt tror jag, att det skulle bli en mycket stark opinion ute bland massan av enkla människor, om man förbjöde en affär därför att den saluförde för billiga varor. Jag känner till flera fall, där det gällt unga människor, som velat gifta sig och sätta bo och på grund av att de haft små inkomster helt enkelt tvingats att vända sig till Epaaffärerna för att köpa de enkla och billiga varor, som föras där. Detta tycker jag är något vällovligt. Skulle dessa kategorier lägga sig till med dyrare varor, bleve antagligen följden den, att de måste skuldsätta sig, något som man väl överhuvud taget icke kan anse särskilt samhällsnyttigt.

Sedan gör man också den anmärkningen mot Epaaffärerna, att de skulle puffa på ett orimligt sätt för sina varor genom en del anordningar med utställningar i fönstren, grammofoonmusik o. s. v. på ett sådant sätt, att de skulle åstadkomma ett slags köp-psykos. Man talar om detta på något ställe i motionerna. Med andra ord: genom sin verksamhet skulle Epaaffärerna förmå människor att köpa mera än vad de behöva köpa. Ja, det är väl någonting, som icke blott utmärker Epaaffärerna utan också i ganska stor utsträckning en stor del av vår affärsverksamhet överhuvud taget. Alla de handelsresande, som fara runt i landet och locka köpmännen att köpa upp både det de behöva och det de icke behöva köpa, utöva en verksamhet efter ungefär samma linje. Och låt mig taga ett sådant exempel som den s. k. vita veckan, som varje år — eller kanske två gånger om året — anordnas här i staden. Syftar icke den

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

rent av till något slags köp-psykos? Det är ju ett förhållande, som vi alla känna till, att när en del damer få höra talas om »vita veckan», bli de — ja, de bli icke som vanligt. De rusa i väg för att köpa en massa saker, som de annars icke skulle köpa. Jag menar, att om vi skola åstadkomma en lagstiftning i det avseendet speciellt, få vi nog vända den mot hela köpmannaverksamheten — och kanske finge vi lagstifta så, att vi ändrade om våra damer en liten smula också.

Sedan är det en annan synpunkt, som föres fram. Man säger att Epaföretagen syfta till att försämma kvaliteten av varorna. I det avseendet vill jag emellertid påpeka, att industriförbundet gjort ett uttalande, där förbundet framhåller, att med den kännedom det har om förhållandena det icke kunnat märka, att genom Epaverksamheten åstadkommits någon kvalitetsförsämring. Nu grundar man sin anmärkning på det faktum, att Epaaffärerna vid sina beställningar av varor bruka kräva, att dessa skola levereras till ett visst pris. Följden blir då den, menar man, att när man pressar ned priserna, kvaliteten blir så mycket sämre. För min del får jag säga, att överhuvud taget är det väl så, att hela det system, som användes när det gäller att få in anbud om leveranser, i stort sett verkar på samma sätt. Om man begär anbud från flera fabriker och dessa tävla för att försöka få leveransen, tvingas de att sätta ned sina priser. Detta tillvägagångssätt måste alltså verka ungefär på samma sätt som den metod Epaaffärerna begagna sig av. För övrigt är det ju ganska naturligt, att då Epaföretagen avse att åstadkomma prisbillighet på marknaden, kvaliteten kan bli något sämre än i affärer, där man håller sig på en högre prisnivå. Den saken kan väl omöjligen göras något åt. Framför allt torde det vara fullständigt omöjligt att lagstifta på ett sådant område.

Så har det framförts ytterligare en synpunkt, som kanske gjort intryck på en del folk: Man säger, att efter hand som det skapas ett stort antal Epaaffärer och småaffärerna gå tillbaka, kommer antalet handelsbiträden, som kunna sysselsättas, att bli mindre. Detta är, menar man, en synpunkt, som just nu måste beaktas. Ja, i det fallet vill jag säga, att när övergången från de enskilda småaffärerna till Epaaffärerna är så liten som 1 %, måste väl den farhågan vara tämligen ogrundad.

I det avseendet träffar för övrigt anmärkningen icke bara Epaföretagen utan naturligtvis varje företag, som överhuvud taget syftar till en rationalisering av affärsverksamheten, d. v. s. en övergång till stora företag i stället för små. Men detta är ett stort problem, som har sammanhang med hela vårt lands utveckling på industriens och handelsns område. Men hela detta tal om att genom en dylik rationalisering en övergång i kolossal utsträckning sker från småföretag till storföretag, är överdrivet. Se vi t. ex. på utvecklingen inom industrien, finna vi visserligen, att storindustrien gått framåt, ja, slukat en mycket stor del av produktionen. Men småindustrien och hantverket existera dock alltjämt vid sidan av storindustrien. Jag tror för min del, att man kan våga förutspå — och utvecklingen i utlandet visar därhän — att även om Epaföretagen gå framåt, småföretagen alltjämt komma att i stor utsträckning existera och bestå, likaväl som hantverket och småindustrien existerat och bestått under storindustriens utveckling. I det fallet kan man t. ex. visa på utvecklingen i Amerikas Förenta stater. Där ha Epaaffärer existerat under ett femtiotal år, och trots detta omspanner Epaaffärsverksamheten icke mer än 1.8 % av hela handelsomsättningen därstädes. Liknande är fallet i Tyskland, där Epaaffärsverksamheten omfattar 1.2 % av handelsomsättningen. Jag tror sålunda, att man kan våga det påståendet, att det är en oerhörd överdrift att säga, att här kommer att ske

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

en katastrofal utveckling på detta område och detta nödvändiggör omedelbara åtgärder från riksdagens sida. För min del skulle jag vilja i det sammanhanget säga, att skulle det verkligen kunna påvisas, att utvecklingen komme att gå fram på ett katastrofalt sätt — i så måtto, att på grund av Epaföretagen en massa handelsbiträden bleve utan sysselsättning etc. — då skulle även jag kunna vara med om att överväga åtgärder på detta område. Men när, som sagt, verksamheten icke kommit längre än att den i vårt land omfattar 1 % av hela affärsomsättningen och när den i utlandet utgör 1 à 2 % av densamma, då kan man icke i det sammanhanget tala om en sådan förändring i samhället, som nödvändiggör sådana hastiga åtgärder som dem man syftar till i motionerna. — Dessutom är att märka, att hela Epaverksamheten i stort sett är en storstadsföreteelse. I denna verksamhets program ingår, att densamma endast skall förläggas till städer med över 30,000 invånare. Landsbygden står sålunda i allmänhet oberörd av hela verksamheten, och det hela är i stort sett en storstadsfråga.

Ja, de synpunkter jag nu berört ha för mig varit de vägledande, då jag icke velat vara med om en lagstiftning i överensstämmelse med motionärernas yrkande. I det sammanhanget vill jag påvisa, att det har utskottet icke heller velat. Utskottet har alltså tagit tämligen bestämt avstånd från motionerna. Den utredning, utskottet förordar, syftar alltså visst icke till att åstadkomma en lagstiftning i överensstämmelse med motionärernas yrkanden, och det förklarades vid upprepade tillfällen i utskottet, att vilket resultat utredningen än gäve, ville man icke vara med om de åtgärder, som föreslås av motionärerna. Men när nu utskottet alltså på sätt och vis tagit fullständigt avstånd från motionerna, vad tjänar det då till att åstadkomma en utredning i frågan? Så vitt jag kan fatta bleve utredningen snarast ett slags akademisk disputationssakt. Den bleve en monografi, som visade, hurudan situationen är för närvarande på detta område. Sådant kan ju för all del vara ganska intressant för den som vill forska i saken. Men skall en sådan akademisk utredning ske — och det har jag egentligen ingenting emot, det kan vara intressant att få se hurudan situationen är — då är det bäst, om den sker i en tid *med mera normala förhållanden* än dem, som nu råda. Ty åstadkommer man nu en allmän utredning om situationen på detta område, får man en skev bild av det hela, om man till grund för utredningen lägger de förhållanden, som existera under den nuvarande kristiden.

Nu har visserligen utskottet gått in för att endast vissa saker skola utredas. Man skall utreda, i vad mån Epaverksamheten åstadkommer ett neddragande av standarden på våra förnödenheter. I det fallet har från en sammanslutning sådan som industriförbundet förklarats, att verksamheten icke lett till en sänkning av standarden genomsnittligt sett. Vidare skall man undersöka i vad mån utländska varor föras till torgs genom Epaföretagen. I det avseendet har jag sökt visa — och jag tror jag lyckats visa — att den utredning, som skett i utskottet, giver belägg på, att det icke finns någon anledning att ytterligare undersöka den saken.

Jag menar, att skall man överhuvud taget utreda en fråga som denna, skall man ha anledning därtill. Och i det avseendet vill jag säga, att motionärerna ha större anledning att utreda frågan än utskottsmajoriteten har. Ty motionärerna äro ju inställda på att det skall åstadkommas en lagstiftning på detta område, och för dem faller det sig ganska naturligt, att man gör en utredning, innan man övergår till den lagstiftning man syftar till. Men för alla dem, som icke vilja ha en prohibitiv lagstiftning, borde det, menar jag, te

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

sig fullständigt meningslöst, att en utredning nu igångsättes. Den blir, så vitt jag förstår, en gest och ingenting annat.

Herr talman! Från dessa utgångspunkter ber jag att få yrka rent avslag på utskottets förslag och på de här föreliggande motionerna.

Häruti instämde herr *Olofsson* i Digernäs.

Vidare anförde:

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Man kan ju höra till dem som icke äro alltför hågade för statsingripanden på olika områden, men likväl inför vissa företeelser inom samhället och vissa rörelser bli tvingad att fundera på om det icke vore bra med ett statsingripande. Detta kan bli fallet när sådana företeelser äga rum, som hota att försvåra, ja i vissa fall förstöra existensmöjligheterna för vissa inom samhället betydelsefulla och värdefulla befolkningslager eller yrkesgrupper. Enligt min mening rör det sig nu i det föreliggande ärendet om ett spörsmål av detta slag, där det alltså gäller en mycket betydelsefull samhällsklass möjligheter att bestå. Givetvis kan den icke sägas vara i sin helhet hotad, men vissa delar av densamma känna trycket så hårt, att det är förklarligt, om det från det hållet höjes rop om bistånd från samhällets sida. Det är likaledes förklarligt, om man icke vill låta dessa rop förklinga alldeles ohörda. Jag tror, att vi alla inom kammaren kunna vara ense därom, att den svenska handelskåren inom sig rymmer ett alltför betydande antal samhällsdugliga, samhällsnyttiga och arbetsamma medborgare, för att man utan vidare så att säga skulle överlämna deras arbetsförhållanden åt ett blint utvecklingsöde. Statsmakterna måste därför taga dessa förhållanden i betraktande och se till vilka åtgärder som behöva vidtagas även för denna näringsgrupps stöd och skydd. Det är ju allom bekant, att stora delar av denna näringsgrupp för närvarande arbeta under mycket bekymmersamma och små förhållanden.

Då den föregående ärade talaren här ville poängtera, att den företeelse, mot vilken utskottet och motionärerna riktat sig, nämligen Epaföretagen, är en övervägande storstadsföreteelse, med vilken landsbygden och småstäderna icke hade att räkna, ber jag att få nämna, att handelskåren icke minst inom de större städerna och storstäderna ha att kämpa med så stora svårigheter, att deras klagan sannolikt icke är en klagan i onödan. Deras rop om hjälp bör därför beaktas från statsmakternas sida.

Frågan om Epaföretagen bör sålunda bedömas ur såväl sociala som ekonomiska synpunkter. Man har härvid också att taga ställning till frågan om handelns rationella ordnande. Nu göra företrädarna och försvararna av Epaföretagen gällande, att Epaföretagen och liknande affärer betyda en förtjänstfull rationalisering av handeln, sålunda ett bestämt framsteg, som man icke skall motarbeta, utan som man snarare har anledning att uppmuntra. Detta kan vara riktigt, om man ser saken ur en mycket ensidig synvinkel, nämligen med hänsyn till massdistributionen av varor från några få företag och dessa företags fullständiga och rationella utnyttjande såväl med hänsyn till lokaliteterna, som med hänsyn till den där anställda personalen. Det förefaller mig, som om den synpunkten icke är tillräcklig för frågans bedömande. Även andra synpunkter böra läggas på saken, även då det gäller den rent tekniska sidan av densamma. Man bör därvidlag även beakta den synpunkten, att dessa företag ha genomfört denna rationalisering med ett strängare urval av för dem behagliga och lämpliga varuslag, men med utsorterande av andra för dem mindre lämpliga varuslag, som man i näder överlämnar till den övriga han-

'Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

delskåren att tillhandahålla allmänheten. Epaföretagen stå i bestämd motsättning till de stora varuhusen. Dessa utgå ju från den principen att föra den största möjliga sortering av varor, så att den allmänhet, som besöker dessa varuhus, där kunna köpa alla upptänkliga varuslag, eller i varje fall de varor, som vederbörande just för tillfället behöver. De egentliga handlarna intaga en mellanställning, i det att dessa specialiserat sig på ett visst varuslag i regel men därinom tillse, att de äro väl sorterade, så att den, som köper i en affär, som t. ex. handlar med manufakturer och korta varor eller dylikt, där kan få hela sitt behov av den sortens varor fullständigt tillgodosett. Epaföretagen utgå från en motsatt princip. De sortera ut ett antal varuslag, som i fråga om prisläge och beskaffenhet i övrigt lämpa sig för massproduktion och massförsäljning. Dessa varor vill man sedan locka allmänheten att köpa. Allmänheten är emellertid icke betjänt med att endast köpa just dessa få varuslag, den behöver även köpa andra varor och då måste allmänheten, för att få detta behov tillfredsställt, gå till andra affärer. Således överlämnas till de andra handlandena att tillhandahålla allmänheten dessa varor, som äro besvärligare att distribuera och ofta lämna mindre förtjänst och även i andra hänseenden äro vanskliga att försälja. Det blir de övriga handlandenas lott att taga hand om denna försäljning, som är ekonomiskt mindre fördelaktig. Vad som gör det svårt för handlandena är alltså att Epaföretagen taga ifrån dem de lättare, mera lönande och gångbarare varuslagen, som lämpa sig för massproduktion och massförsäljning och överlämna till dem den tyngre och mindre inkomstbringande varuförsäljningen.

Man får icke betrakta denna fråga blott ur synpunkten att allmänheten kan köpa ett visst begränsat antal varuslag till billiga priser i Epavaruhusen. Man får komma ihåg att samma allmänhet måste för övriga varors inköp gå till andra handlande, som till äventyrs, för att hålla sig uppe, äro tvungna att lägga på en högre avans på de varor, som de i nåder få sälja. Allmänheten gör sålunda icke den vinsten genom att köpa i Epaaffärerna, som man i första hand är beredd att anse. Har man den omständigheten klar för sig, blir frågan om dessa Epavaruhus icke lika enkel, som den föregående ärade talaren gjorde gällande, utan det blir en fråga av både social och ekonomisk innebörd. Det är en fråga av social innebörd närmast för handelskåren, men av ekonomisk innebörd icke blott för denna kår utan även för den allmänhet, som köper. Jag är icke övertygad om att denna allmänhet i längden kommer att förtjäna på att Epaaffärerna nå den utveckling, som efter allt att döma kommer att äga rum. Jag ber i detta sammanhang att få säga, att när man anför, att Epaföretagens omsättning blott uppgår till 1 procent av handelsomsättningen i landet, måste man komma ihåg att efter den utvidgning, som är planerad och som säkerligen kommer till stånd, kommer denna andel i omsättningen säkerligen att ökas. Man får icke göra dessa jämförelser enbart på grundval av omsättningsprocentens storlek utan även på den grundval, som jag nyss har nämnt, nämligen att Epaföretagen taga bort de mera lättsålda varorna från de andra handlandena och sålunda försvåra deras möjligheter mera, än vad som framgår av Epaföretagens procentuella andel i omsättningen.

Om jag från dessa rent principiella antydningar om vad frågan här gäller skulle stanna litet grand vid den föregående ärade talarens framställning, ber jag att till en början få säga, att det är ganska överraskande att finna, att herr Hage med sådan värme och övertygelse går emot ett utredningskrav. Jag kan ju tillåta mig säga, att det torde vara få här i kammaren, som bruka vara mera intresserade för utredningar än herr Hage, men det må vara hans ensak,

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

och det må finnas skäl härför liksom för den meningen, att svårigheter möta både när det gäller att komma till något resultat med nu krävda utredning, liksom att på grund härav framlägga några konkreta förslag till frågans lösning. Jag tror emellertid, att herr Hage skall giva mig rätt, när jag säger, att när det gäller en fråga av den sociala och ekonomiska betydelse, som det här ovillkorligen är fråga om, bör man icke vara främmande för att en utredning i detta fall kan vara befogad, och icke heller bör man vara främmande för att man också kan komma till att allvarligt överväga, huruvida icke även denna utredning borde kunna utmynna i vissa åtgärder.

Herr Hage sade bl. a. — jag skall icke närmare ingå därpå — att om det inträffar en katastrofal utveckling av dessa handelsförhållanden, då kunde tiden vara inne för utredning och för vidtagande av åtgärder. Herr Hage, jag vill säga, att när denna katastrofala utveckling inträffar eller omedelbart är förestående, är det väl sent att tänka på utredning och åtgärder, ty då är det tyvärr nog så långt gånget, att den stora näringsgrupp, varom här är fråga, svårigen kan räddas, utan att den lider alltför stort avbräck.

Det är kanske överflödigt att ytterligare upptaga tiden med långa utredningar och uttalanden i denna fråga. Jag ber därför, herr talman, att med hänvisning till vad jag här har tillåtit mig yttra om denna frågas stora ekonomiska och sociala innebörd säga, att det här gäller att taga under utredning frågan om att åt samhället bevara en värdefull och nyttig samhällsgrupp. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmström: Herr talman! Jag har ju följt utskottet i hela dess resonemang ända fram till den punkt, där utskottet yttrar sig om motionen angående temporärt förbud. Jag kan därför instämma i vad den föregående ärade talaren, utskottets vice ordförande, nyss anförde här. Jag har emellertid velat gå längre. Jag anser nämligen, att det — med de utgångspunkter för sitt resonemang, som den föregående ärade talaren hade — är en logisk konsekvens, att skapa förbud under den tid denna utredning pågår för utvidgning av redan befintliga Epaaffärer och inrättandet av nya sådana företag. Det är ju, som jag framhållit i reservationen, alldeles naturligt, att Epaföretagen, under den tid utredningen pågår, komma att forcera sin utveckling. De äro ju mycket kapitalstarka och hava därför stora möjligheter att forcera utbygandet av sina affärer. När därför utredningen en dag är färdig och riksdagen skall fatta beslut i frågan, ha Epaföretagen praktiskt taget nått det mål, som de strävat att vinna beträffande antalet affärer. Vad blir det då för värde med utredningen? I det fall, att en utredning och ett beslut av riksdagen kommer att innebära, att redan befintliga Epaaffärer skola stängas, har man ju skapat en ganska tråkig situation för Epaaffärerna. Man har låtit dem fritt utveckla sig och sedan lagstiftat man, att de få lov att slå igen portarna. Man skulle icke åstadkomma så mycket våld på Epaaffärerna, om man nu skapar temporärt förbud för dem, på sätt jag nyss antytt.

Herr Hage talade om, att det förelåg en liknande motion förra året och att den motionen avlogs och så frågade han: vad har hänt sedan förra året? Jo, det har hänt mycket, herr Hage; kanske icke så mycket här i landet, ty Epaaffärerna ha icke kunnat göra några utvidgningar under den pågående byggnadskonflikten, men i utlandet har det hänt mycket. Och detta framhålles såväl i motionen som i reservationen. Alltså, vad som har hänt är, att man i Schweiz, Österrike och Tyskland har lagstiftat om förbud för Epaaffärerna. Så har skett även i Tjeckoslovakiet. I Frankrike har man helt ny-

'Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

ligen i deputeradekammarerna med en röstövertikt av 588 röster mot 2 beslutat, att Epaaffärerna skola stängas. De ha fått en tidsfrist på 3 månader för att rangera om sig till vanliga försäljningsbutiker. Det är alltså ganska mycket, som har hänt. Man har ute på kontinenten i det ena landet efter det andra kommit underfund med de ohyggligt svåra skadeverkningar, som Epaaffärerna åstadkommit. Av skadan har man blivit vis, och nu har man, som sagt, vidtagit restriktiva åtgärder mot dem.

Jag har också i reservationen framhållit, att när nu Epaaffärerna komma att försvinna på kontinenten, måste Epaleverantörerna helt naturligt söka nya marknader. Och vårt land kommer säkerligen att bli utsatt för en mycket livlig uppvaktning från de utländska Epaleverantörernas sida.

När jag har föreslagit, att riksdagen för sin del skulle besluta nu omedelbart om en lag, innebärande förbud för Epaaffärerna, så förstår jag, att detta hos många kan stöta på rent formella betänkligheter. Ja, jag skulle ha samma betänkligheter, om förslaget innebure en lag av permanent natur, men, ärade kammarledamöter, från min och motionärernas sida har endast föreslagits en lag av *temporär* natur — detta vill jag ha noga understruket — som endast skall gälla under den tid, som utredningen pågår.

Man har också från en hel del håll anfört andra betänkligheter. Man säger, att det är ett våld på näringsfriheten, att man skall förhindra affärsverksamheten på detta sätt. Ja, mina ärade kammarledamöter, hur förhåller det sig egentligen med näringsfriheten här i landet? Det finnes väl icke något område av hela samhällslivet för övrigt, där friheten får råda utan någon som helst begränsning. Man har nästan överallt fått sätta en gräns för den personliga friheten och en sådan gräns är satt även när det gäller näringsfriheten. Riksdagen har stiftat en lag mot illojal konkurrens. Innebär icke denna lag i hela sin vidd ett förbud för näringsfrihetens fria utveckling? Alla statliga monopol utgöra ju hinder för näringsfriheten. Vi ha butiksstängningsföreläggningen. Affärerna få lov att stänga på vissa tider. Handlarna ha icke frihet att utöva sin näring annat än på bestämda klockslag, låt vara — märkvärdigt nog — att allmänheten kan köpa vissa varor i kiosker o. s. v., när övriga affärer äro stängda. Även därvidlag föreligger det alltså en inskränkning i näringsfriheten. Se vidare på statens politik, när det gäller stöd åt jordbruket! Där finnas flerfaldiga exempel på att näringsfriheten är satt ur spelet. Tänk på aktionen mot margarinproduktionen! Man vill, att statsmakterna skola på alla möjliga sätt hindra margarinproduktionen och försäljning av margarin. Är icke detta ett brott mot näringsfriheten? Jo, förvisso. Jag menar, att vi sålunda ha en hel hop med exempel, som visa, att det icke finnes näringsfrihet annat än inom vissa gränser. Det är en sådan gräns för näringsfriheten, som man vill sätta, när man nu vill förbjuda Epaaffärerna.

Nu ha ju kammarernas ledamöter ännu icke i sina hemorter fått kännning med Epaföretagen av den anledning, som jag nyss nämnde, nämligen byggnadskonflikten. Men vi ha sett, hurusom, när denna konflikt har blivit löst, arbetet med byggandet av nya Epapalats forceras över hela landet. Herr Hage sade, att det icke är så farligt, därför att Epaaffärernas omsättning endast uppgår till 1 procent av omsättningen för hela landet. Den föregående ärade talarerna har nyss påpekat, att det här icke bara gäller att råda bot för de missförhållanden, som *nu* råda härvidlag. Det gäller fastmer att förhindra en *utveckling* av dessa företag. Det finns ett gammalt ordspråk, som säger, att det är lättare att stämma i bäcken än i ån. Och det är detta, man nu vill göra.

Herr Hage började med att säga, att han jämte några partivänner reserve-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

rat sig för avslag å utskottets hemställan och å motionerna. Härav får man emellertid icke dra den slutsatsen, att socialdemokraterna stå eniga i denna fråga, ty det finnes även bland utskottsmajoriteten några socialdemokratiska ledamöter. Vidare talade herr Hage om att Epaaffärerna köpa svenska varor. Det säga affärerna själva, säger han, och det veta vi, att de göra. Ja, herr Hage, den saken är allt ganska omtvistad. Jag hänvisar till sid. 34 i utskottets utlåtande där ett för Aktiebolaget Turitz & Co., alltså Epastyrelsen, ganska komprometterande brev återfinnes. Det står i Köpmannaförbundets yttrande till utskottet. Detta talar stick i stäv mot herr Hages uppfattning. Jag skall icke, herr talman, besvara kammaren med att läsa upp detta i sin helhet. Det omtalas att en svensk fabrikant hade offererat ett parti bakelitartiklar och tennljusstakar till Epaaffärerna. På denna offert fick han ett avböjande svar, i vilket säges bl. a.: »På grund härav ha vi hittills» — här syftas på att vederbörande har stor rabatt från ett engelskt företag — »varit utan konkurrens och vilja naturligtvis icke medvetet, hur behjärtansvärt företaget än är, medverka till att uppamma en svensk industri, som sedan på grund av flera bidragande orsaker skulle bli nödsakad att sälja dessa artiklar även till andra svenska firmor till priser motsvarande våra.» De vilja icke medvetet *uppamma en svensk industri*, utan vilja köpa från utlandet.

Herr Hage talade om köppsykos och menade, att sådan psykos försöker man framskapa litet varstans inom affärslivet. Han talade om handelsresande, vita veckan och sådant. Vi veta alla, att reklamen utvecklats sig mycket livligt överallt här i landet, liksom ute i världen. Men nog får man väl ändå, herr Hage, säga, att man i Epaaffärerna får ett starkt intryck av att det just är fråga om att skapa köppsykos. Jag pekar endast på det förhållandet, att dagen i ända väsnas högtalaren i Epaaffärerna med grammofonmusik. Varför skall man behöva grammofonmusik för att sälja dessa billiga och enkla varor?

Jag har naturligtvis studerat Epaföretagen, eftersom jag deltagit i utskottets behandling av ärendet. Jag har tittat på butikerna och gjort inköp där också. Jag har även träffat kamrater i kammaren där. En gång träffade jag en kammarledamot, som var förtjust över hur billigt allting var. Han hade köpt ett helt dussin kragknappar för 25 öre. Det är väl billigt, menade han. Då sade jag: Är du så slarvig, att du behöver köpa kragknappar dussinvis? Nej, men tänk så billigt! Ja, det där är ju ett typiskt exempel. Han köpte, därför att det var så billigt, mycket mer än vad han behövde. För mig ställer sig problemet sålunda, om jag använde enkel regula de tri: Om tolv knappar kosta 25 öre, vad kostar då en knapp? Jo, 3 öre på sin höjd. Varför då köpa tolv knappar? — Den ärade kammarledamot jag åsyftar, ser jag inte härinne nu.

Herr Hage sade, att det var omöjligt att lagstifta på området. Det har icke varit omöjligt i alla de länder, där man redan vidtagit lagstiftningsåtgärder, nu senast i Frankrike — ja, man har ännu inte kommit till lagstiftning där, men franska deputeradekamraren har dock sagt sitt tungt vägande ord.

Vidare förklarade herr Hage, att småföretagen alltjämt komma att bestå. Ja, om det bara vore så väl! Men vi se dock, hur det från olika håll riktas angrepp mot dessa småföretag. Då herr Hage framhöll att han hade partivänner som medreservanter, så erinrade jag mig, att det häromdagen framlämnades i Stockholms stadsfullmäktige från socialdemokratiskt håll en motion, vars yrkande var sådant, att om det bifölles, så skulle omkring 1,000 mjölkaffärer i Stockholm få lov att stänga. Vad menar man egentligen på det hållet med att

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

säga, att man vill låta småföretagen leva? Jag tycker, att en jämförelse här är ganska unik. I Stockholms stad vill man från socialdemokratiskt håll taga död på 1,000 affärer, av vilka de allra flesta varit i gång sedan lång tid tillbaka, men här i kammaren motsätter man sig från socialdemokratiskt håll en sak, som icke syftar till att stänga redan befintliga affärer, utan endast att hindra nya sådana att sättas upp och att förebygga utvidgning av gamla affärer. Parallellen blir ännu mera slående, då man betänker, att när det gäller mjölkaffärer, är det massor av småfolk, som socialdemokraterna i Stockholm vilja komma åt, men här i riksdagen är det storkapitalet, som socialdemokraterna vilja hjälpa.

I det yttrande, som avgivits av Epastyrelsen, ges det en liten gliring åt motionärerna, därför att de i motionen endast peka på de länder, där man redan tillgripit lagstiftningsåtgärder, men inte säger något om de länder, som icke lagstiftat på detta område. I yttrandet ironiseras över att motionärerna ingenting säga om det landet och ingenting om det landet, och därvid nämnes också bl. a. Frankrike. Jag skall med anledning härav be att få säga, att om skribenten haft reda på vad som senare skulle ske i Frankrike, så hade han säkerligen icke skrivit på det sättet. Jag har redan omnämnt det ganska uppseendeväckande faktum, att den folkvalda deputeradekammaren med 588 röster mot 2 för sin del beslutat förbud för Epaföretagen och icke bara förbud för utveckling av dessa affärer, såsom motionärerna och reservanterna här i Sverige vilja ha, utan att de redan befintliga butikerna skola *stängas*. Detta är ju, herr Hage, en betydligt mera handgriplig och katastrofal åtgärd än vad som här föreslås.

I anslutning till vad jag nu yttrat skall jag be att få anföra ett par citat. Jag har nämligen blivit satt i tillfälle att se en utredning, som på officiell väg gjorts av den svenska handelskammaren i Paris och därifrån insänts till utrikesdepartementet. Här föreligger alltså en officiell redogörelse för behandlingen i det franska parlamentet av frågan om statsåtgärder i avseende å s. k. magasins à prix uniques. Det är ganska märkligt att finna, att det i stort sett är samma tankar, som röra sig i Frankrike gentemot Epaföretagen, som här i Sverige. Det konstateras, att dessa affärer merendels äro stödda av starka finansiella företag. En motionär, Fayssat, framhåller, »att prix-uniques-affärerna inriktat sig uteslutande på vissa ständigt efterfrågade, standardiserade varor, vilka för samtliga detaljaffärer utgöra det bärande underlaget, och att de, genom att begränsa sig till dessa varor dels motarbeta den variation och uppfinningsrikedom, som hittills varit den franska industriens heder, dels handikappa äldre detaljaffärer, vilka av hänsyn till kundkretsen belasta sin rörelse med att föra ett omväxlande lager och ett sådant av icke enbart ständigt efterfrågade artiklar. Prix-uniques-affärerna bidraga att försämra smaken samt att sänka detaljhandelns kvalitet och utbudet av ett rikt, smakfullt och individuellt urval.»

Ja, det är ju precis samma tankar, ja, nästan samma ord, som man finner i motionerna och i den föregående ärade talarens anförande. Men varken motionärerna eller den föregående talaren ha sett eller läst denna redogörelse, som jag fick först sent i går. Det heter vidare: »På industrien utöva den, d. v. s. Epaföretagen, »en ständig press hän mot lägre priser, vilket å sin sida föranleder industrien att nedpressa såväl löner som övriga produktionskostnader. I många fall», fortsätter man, »köpa prix-uniques-affärerna sina varor från utlandet, från länder med särskilt låga tillverkningskostnader, och bidraga de härigenom att skärpa konkurrensen mellan den franska industrien, fotad på en högre levnadsstandard, och t. ex. den japanska.» Alltjämt samma tankar!

'Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

Ja, herr talman, jag skall icke besvara kammaren med att läsa mer än ett stycke till. »Vid behandlingen i deputeradekammaren sökte man begränsa debatten till kortast möjliga tidsutdräkt» — det hoppas jag skall bli en strävan även här i andra kammaren — »eftersom kammaren dagarna därefter skulle åtskiljas och dess dagordning upptog ett större antal ärenden. Någon egentlig principdiskussion fördes ej och hade en dylik varit överflödig, enär det från början av debatten blev klart, att alltsedan debatterna hösten förut uti samma fråga, kammaren så gott som enhälligt anslöt sig till uppfattningen, att prix-uniques-affärerna kunde bliva ej blott till en ekonomisk utan även social fara för landet. I stället kom debatten att kretsa kring frågan om lämpligaste formen för de åtgärder mot prix-uniques-företagen, som borde vidtagas.»

Herr talman, då jag sålunda anser, att det är ett ovillkorligt krav, när man går in för en utredning, att denna får ske i lugn och ro, om den skall kunna ha någon effekt och att det därför är nödvändigt med ett temporärt förbud för dessa företag, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Lundqvist, Olsson* i Staxäng, *Thorell* och *Meyerhöffer*.

Herr **Hansson** i Trollhättan: Herr förste vice talman! Om det ligger en betydlig överdrift i motionärernas sätt att se på denna sak, så ligger det en ännu större överdrift i det sätt, varpå man i detta ärende polemiserar här ifrån talarstolen. Så starka uttryck, som den siste ärade talaren hade, bör man inte använda, och inte heller skall man väl, som utskottets vice ordförande försökte, komma med sådana argument, som att de, som ha en annan mening i denna fråga, vilja ställa sig emot detaljhandlarnas berättigade intressen. Lika litet bör man komma med påståendet att vi vilja försvåra möjligheterna för värdefulla befolkningslager att få sina synpunkter beaktade. Det är inte fråga om att dessa rop skola förklinga ohörda, det är inte alls på det sättet man skall betrakta denna sak, utan den skall nog i högre grad än man vid utskottets ståndpunktstagande velat göra ses som en principiell angelägenhet.

Skall det vara lagstiftning eller ej? Det är kanske den första frågan. Äro riksdagens ledamöter beredda att ge sina röster åt en motion, som absolut vill gå in för lagstiftning i ett spörsmål sådant som detta? Man säger, att det är icke detta som är meningen, man säger, att motionärernas åsikter och intressen ingalunda delats eller tillmötesgått i utskottet, ty här gäller det bara en förutsättningslös utredning och att titta lite på problemet. Men i själva verket är det inte så, utan här föres en slags politisk diskussion av stora mått, där man på ett enligt min mening oriktigt sätt söker begagna sig av såväl affärsanställda som andra personer inom affärslivets olika grenar för att därigenom få till stånd ett uttalande, som sedan skall kunna åberopas till förmån för motionärernas önskemål.

Är det meningen att tala om handelns organisationsformer och utveckling, då skulle man ju lika gärna kunna säga, att handeln från andra synpunkter sett är mycket illa organiserad. Sålunda har jag mig bekant att det här i Stockholm vid Drottninggatan har funnits en affär, som endast fört en enda artikel, men där man fått betala en butikshyra av över 10,000 kronor om året. Visserligen inställde denna affär efter ett par, tre år sedermera be-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

talningarna och måste alltså ge upp i konkurrensen, men kan det också vara ett förnuftigt system att för några kvadratmeters yta, kanske 5 å 6 gånger skyltfönstrets storlek, betala en sådan hyra, då man samtidigt vet att hela denna lilla detalj kan på några kvadratmeter infogas i varuhuset eller i en s. k. Epaaffär? Men inte begär jag för den skull av riksdagen, att det skall genomföras en lagstiftning mot ett sådant oförnuft, som onekligen fördyrar varorna för oss.

Det är en fråga här, som man får taga upp till diskussion och som man icke utan vidare bör släppa, även om diskussionen här säkerligen kommer att bli litet långrandig. Vad gäller angreppet i detta fall? Jo, det gäller denna lilla detaljhandel. Man pekar ut enhetsprisaffärerna, framför allt Epa och Tempo, och påstår, att man skall gå emot dessa affärer, därför att de skada detaljhandelns intressen. Jag vill fråga herrarna direkt: Varför gå ni då inte emot de affärer, där fabrikanten säljer varan direkt till konsumenterna utan mellanhand? Även sådana affärer förekomma ju här i landet. Är det meningen att hädanefter gå emot sådana affärer där producenten — jag tänkte närmast på jordbrukarna — säljer sina varor direkt till förbrukarna? Detta skadar ju också den egentliga handelns intressen och skadar dem ganska mycket. Och hur skall det bli i sådana fall, där konsumenterna sammansluta sig för att organisera detaljhandeln såsom fallet är vid kooperationen? Varför icke tänka sig en lagstiftning mot denna affärsform, som ju i sin ordning skadar den nuvarande detaljhandeln och dess organisationssystem?

Jag tror alltså, att man måste se en smula principiellt på denna sak. För min del vill jag icke, att det i något avseende skall lagstiftas såsom reservanterna här vilja, och därför tycker jag, att man kanske kunde se litet annorlunda på denna sak och sluta upp med beskyllningarna mot oss för att vara vänner till Epa eller att kasta in i diskussionen sådana påståenden, som att vi vilja motsätta oss en förnuftig ordning och vad annat allt man vill förebrå oss, för att nu icke tala om den tarvliga agitation, som gudskelov icke förekommit här i riksdagen men väl annorstädes. Jag syftar på den primitiva agitation, som förts i denna fråga från håll, där man sökt utnyttja de vanliga antisemitiska synpunkterna i detta avseende. Det är glädjande, att sådana synpunkter åtminstone icke förekommit här i riksdagen.

Man har här talat om en psykos, som skulle inverka på handeln. Då man kommer in i sådana här Epaaffärer, förlorar man, säges det, all självbesinning, man bara rusar på och köper. Jag skulle kunna själv också draga ett exempel i det fallet, som kunde tala för riktigheten av ett sådant påstående. En av de herrar, som varit så ivriga anhängare av utskottets ståndpunkt, var just inne i en Epaaffär och tillhandlade sig där åtskilliga goda varor till billiga priser. Det kan väl om något tyda på psykos. Men psykos kan man nog tala om i andra avseenden också, och då jag tänker på att även tidningsmän undertecknat motionen, skulle jag vilja vända mig till dem och framställa en motfråga. Vad innebär egentligen en annons i en tidning, en annons, där man kanske varje dag eller varje vecka upprepar samma fråga: Vill du köpa den varan? Eller där man säger: Köp den eller den varan! Vad innebär den moderna reklamen i allmänhet, om icke någonting i samma riktning, något av psykos? Jag tycker det är hugget som stucket, och jag kan icke finna, att den psykos, som skulle framkallas vid ett besök i dessa affärer, skulle verka annorlunda än dessa ständigt upprepade annonser. Det har sagts i utskottet, men såvitt jag vet icke här under debatten — jag har icke följt med så noga — att man i Epaaffärerna köper varor under grammofonmusik och man har ansett, att det buller och sorl, som där råder, icke passar i en

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

affär. Ja, men då skulle man ju icke heller kunna gå in i en så kallad musik-affär, ty där säljas ju snart alla varor under grammofonmusik. En del av utskottets ledamöter hade varit så förnäma, att de framhållit, att de icke ens varit inne i de Epaaffärer, som man nu utan vidare vill utdöma. Det kan väl samtidigt sägas utan att förråda för mycket, om man säger, att utskottets utlåtande erhållit den formulering det har fått, sedan en huvudtalare hållit ett skarpt anförande, där han vederlade de påståenden, som förekomma i motionen, men därefter slutade med att yrka på utredning, emedan Epa och Tempo icke hade motsatt sig en sådan. Kan detta vara ett skäl för utredning? Det är väl naturligt, att ett företag, som blir angripet på ett sådant sätt som här har skett, icke motsätter sig en dylik utredning. Det kan ju var och en förstå, men det bör icke utgöra något skäl för riksdagen att bifalla ett utredningsyrkande.

Det andra huvudskälet, som här anförts gäller kvalitetsförsämringen. Träd fram och bevisa att en sådan föreligger! Men visa då också upp kvaliteten hos de varor, som ligga hos grossister och i handelslager överallt i detta land, och gör sedan en jämförelse mellan de varor, som finnas hos Epaföretagen, och de andra affärernas varor. Jag vågar fälla ett omdöme härvidlag, ett omdöme, som för övrigt icke är mitt eget utan Sveriges industriförbunds. Detta återfinnes i industriförbundets yttrande, som är intaget på sid. 40 i utskottets utlåtande, och där förbundet på det bestämdaste säger ifrån, att det icke finnes någon sådan kvalitetsförsämring. Det finnes intet belägg för ett dylikt påstående, säger förbundet, utan de varor, som levereras till Epaföretagen, äro samma varor, som levereras till övriga köpmän.

Man vill göra gällande, att Epaföretagen säga till leverantörerna: Vi vilja ha en viss vara för en å två kronor, gör den till det priset! Men så gör man inte, utan man frågar: Vad tar ni för att tillverka den eller den varan? Prisläget välja de affärer, som sälja eller tillverka varan. Jag har talat med privathandlare, och jag har för övrigt själv i femton år stått innanför en disk, och jag frågar, om man inte alltid gör så, att man söker få det billigaste priset. Inte betalar man väl mera, om man kan komma undan för ett billigare pris, och vill verkligen någon påstå, att ett företag, som har så förstklassiga uppköpare, som Epaföretagen ha, uppköpare som äro specialister på alla områden, det må gälla kemikalier, glas, porslin, papper eller vad det nu kan vara, vill verkligen någon påstå, att dessa uppköpare icke skulle vara mera kvalificerade än den enskilde handlanden? Jag vill inte rikta något klander mot handlandenas kår, ty det går inte för en enskild affärsman att vara specialist på alla områden. Förhållandena på detta område äro ju under ständig utveckling, den enskilde affärsmannen kan behärska vissa områden, men icke alla. Att påstå motsatsen är icke riktigt och något bevis för ett sådant påstående kan icke lämnas. I varje fall är den uppfattning, som jag och de som dela min ståndpunkt hysa, väl motiverad. Det utlåtande, som avgivits av Svenska grossistförbundet, visar också, även om de icke säga någonting direkt om den saken, att de äro mycket angelägna om att det icke blir för strängt lagstiftning på området.

Det tredje påståendet gäller proletariseringen av handelns utöfvare, vilken skulle påskyndas genom Epaaffärernas fortsatta bestånd. Man kan icke bli sin egen så lätt som tidigare. Vad innebär det? Jo, det innebär, att Epa skulle taga så mycket folk i anspråk, att den privata handeln skulle bli lidande. Jag ber att få något tala om hur det står till med den privata handeln, något som motionärerna förbisett. Det är hämtat ur den utmärkta bok, som Carl-Fredrik Grönvall skrivit, boken, som betitlats »Nya handelsformer

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

i vår tid». Han talar där om att medan år 1870 omkring 60,000 personer sysselsattes med handel, hade siffran 1920 stigit till 390,000. Man visar, att i Amerika har Epa, som där är 55 år, icke hunnit upp till mera än 1.8 procent, under det att den i Sverige går upp till 0.6 eller 0.7 eller högst 1 procent, om man nu vågar sig på att beräkna handelsomsättningen, något som bekant är mycket svårt. Inte kan man säga, att proletariseringen skulle kunna påskyndas av en dylik utveckling. Herr Magnusson i Skövde talade om vad man haft som mönster, nämligen de stora varuhusen, och, herr talman, det är kapitalet, som sammansluter sig, organiserar och sköter om handeln, vare sig det heter det ena eller det andra. Titta på lanthandlarna, som förr i världen kunde vara rätt så stora. De stora lanthandlarna ha försvunnit, beroende på vissa omständigheter. Däremot har det uppkommit många små, som var för sig här och där få föra ett tynande liv. Men jag tror inte, att organisationen eller förändringen på detta område kommer att inverka så synnerligen mycket på proletariseringen, utan det är beroende av andra omständigheter.

Den fjärde punkten är den, att grossist- och handelsresandekåren skulle minskas. Ja, herr talman, det är en daglig företeelse. Det kan härvidlag vara lämpligt att taga i betraktande en sådan sak som att de svenska margarinfabrikerna sammanslöto sig i landet, varigenom margarintrusten skapades. Förr hade en margarinfabrik två eller tre handelsresande, men efter det att trusten skapats finnes det ingen handelsresande. Man har kunnat dela upp landet i distrikt, inom vilka man kunnat centralt ordna det hela, men inte har man försökt lagstifta mot något sådant. Ja, det är lämpligt att påminna om att det var en förnuftig organisationsform, som margarintillverkningen sålunda fick lov att taga därför att den fick konkurrens på halsen, nämligen från kooperativa förbundet, som drev ned priserna till en sådan nivå, att den måste söka sig fram till denna organisationsform, och det har sedermera befunnits, att denna form var den riktiga, och den har blivit gällande. Jag tror, att litografrusten skall kunna visa detsamma. Det är allt omständigheter, som verkat och på ett mera bestående sätt, minskat grossisters och handelsresandes vinster och handelsresandenas antal.

Jag anser det lämpligt att uppfriska minnet med en annan sak. Det är ett stort företag i Mellansverige i engrosbranschen, som äges av detaljhandlare och som under namn av Hakonbolaget förenat sig till en kooperativ sammanslutning, varigenom de gjort många små affärer onödiga och skapat bättre möjligheter att försälja varorna billigare. Men varför lagstiftar man icke mot sådant?

Den femte punkten avser den anmärkningen att arbetskraften icke skulle bli så bra betald i Epaaffärerna och att man där använde uteslutande kvinnlig arbetskraft. Den är dock bra betald, statistiken visar detta, i varje fall bättre än på många andra ställen. Man säger vidare, att den där icke blir så skicklig och så specialiserad som i den vanliga detaljhandeln. Men handelsarbetarförbundet gör gällande, att den icke är sämre utan tvärtom. Och beträffande den kvinnliga arbetskraften vill jag exempelvis framställa den frågan till kammarens ledamöter: i vilken fruktaffär i denna stad finnes det manlig arbetskraft? En liten flicka i tonåren står vanligen och sköter affären, aldrig någon chef, i varje fall icke någon herre. Det är ett typiskt fall, där kvinnlig arbetskraft användes, beroende på omständigheter som jag icke nu skall ingå på, men i alla händelser kan man icke säga, att Epa står i någon särskild klass i detta fall.

Jag skall sluta med att säga några ord om utskottets utlåtande, och jag vill då påpeka, att utskottets utlåtande egentligen skulle kunna innebära av-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

slag på motionerna, om man icke gett ett finger åt utredningen. Det är därför för mig icke möjligt att kunna gå med på det, utan jag yrkar avslag på utskottets hemställan. Innan jag slutar vill jag dock erinra om att i utskottets utlåtande finnes en skrivelse från en organisation, som heter Sveriges köpmannaförbund, som just nu är invecklat i en process med Epa om spionage. Om denna läses i en tidning, Svensk specerihandelstidning, organ för detaljhandlarna, på sid. 89 i numret av den 26 mars i år följande: »Epaspionaget inför Stockholms rådhusrätt. Första rättegången. Polisrapporten. — — — Allmänne åklagarens åtal mot såväl herr Ederman i Epa som direktörerna Strömberg, Sveriges köpmannaförbund, och Gillberg, numera i Sveriges grossistförbund, för Epaspionaget har väckt en allt annat än smickrade uppmärksamhet. Då vi nu här bl. a. återge polisrapporten, så sker det på begäran från många håll, icke blott i huvudstaden, utan även ute i landsorten. Det kan endast vara till nytta för alla parter att saken blir fullständigt upplärad.»

Vad gäller nu denna rättegång? Den gäller en av de omständigheter, som man får säga är av den mest nedslående art här för ögonblicket. Reklamchefen för Banankompaniet Axel H. Blomgren har hållit ett föredrag, däri han sagt: »Att kasta sig över konkurrenter med förebråelser, med förtal eller kanske rent av med rapporter till regering och riksdag och skapa luft åt sig själv genom att söka strypa medtävlaren är en negativ taktik.» Den som säger detta är en representant för en av de på det fria näringslivets område mest framstående företag, som icke bara här utan på många andra ställen gjort sig gällande. Det är icke min mening att återgiva det som min egen uppfattning. Jag vill endast säga, att denna bittra fejd har satt vissa spår efter sig, och vad jag vill här framhålla är, att när Epa beskylls för att föra utländska varor i större omfattning än andra, så beror det just mycket därpå, att många av de svenska leverantörerna blivit förbjudna av konkurrenterna att sälja varor till just detta företag.

Notarius publicus i Göteborg utfärdade den 31 oktober föregående år ett intyg, där han säger, att under en tidpunkt, som är angiven, ha dessa företag köpt från svenska leverantörer 63.47 procent och från utländska leverantörer 36.53 procent.

Ahlén och Holm, som äger Tempo aktiebolag, har förklarat i en skrivelse, att de varor, som distribueras genom Tempo affärerna, äro till 80 procent av värdet av svenskt ursprung.

En sådan stor sak som porslin, som skall säljas i dessa affärer, får icke inköpas inom landet. Jag kan meddela, att en finsk fabrik i Helsingfors, en bekant fabrik, levererar för 270,000 kronor varor årligen till Epaföretag. Och från Tjeckoslovakiet och en annan stat levereras stora mängder av porslin, efter det att de svenska porslinsfabrikanterna förklarat, att de icke längre kunna få sända några varor.

En sådan obetydlig omständighet, som det kan vara löjligt att tala om, men som i alla fall visar vad jag menar, är att läkerolpastiljen icke får säljas i dessa varuhus, trots att fabriken vet, att de hålla samma pris som de övriga. Hittills har det varit möjligt för Epa att sälja gardiner av svensk tillverkning, men på grund av blockad från de svenska fabrikanterna har det blivit nödvändigt att köpa dessa varor från England. De engelska gardinerna ha visat sig vara bättre och billigare, men härigenom har dock svensk industri gjort förlust.

Till utskottet har inkommit en skrivelse, som innehåller ett meddelande om att en order på flugfångare till ett antal av 200,000 st. icke kunnat fullgöras

'Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

av svenska fabriker av samma anledning. Följden blev, att man fick köpa från utlandet, där priset var 25 procent billigare, och följaktligen blir denna sak billigare och företaget konkurrenskraftigare, än det skulle blivit genom svenska leverantörer.

Det är icke min mening att fordra en lagstiftning, som säger ifrån på vad sätt man skall få köpa varor. Men jag har funnit det lämpligt att säga detta, då man beskyller dessa företag för att icke köpa varor i så stor utsträckning de kunna av svensk tillverkning. Jag vill endast säga, att om man får en utredning, måste man titta även på den saken.

Men innan jag slutar, vill jag säga några ord beträffande boken »Nya handelsformer i vår tid» av kapten Carl-Fredrik Grönvall. Han talar om samtliga handelsformer, och slutligen granskas enhetsprisaffärerna ingående, och författaren fastslår — utan att visa någon speciell sympati för företagsformen som sådan — att dessa affärer representera »funktionalismens inträde i minuthandeln» genom att hålla ett litet lager med snabb omsättning, standardiserade varor till billiga priser samt små omkostnader. Enhetsprisaffärerna ha också »visat vägen och varit drivfjädern till den renässans inom gross- och detaljhandeln, vars förebud alltmåra tydligt nu börja skönjas».

Jag vill med detta ha sagt, herr förste vice talman, att min mening är, att man i allmänhet bör låta dessa företeelser utveckla sig utan lagstiftning. Det är förhastat att taga ställning nu till dylika saker. Det är icke lämpligt att på grund av en tillfällig stämning besluta något sådant, utan man bör låta utvecklingen ha sin gång, och jag tror det är den riktiga vägen att låta de former, som ha livsvärde, bestå och göra sig gällande, samtidigt som jag tror, att därav skall framgå det bästa möjliga. Från den åskådning jag företräder i politiskt avseende ha aldrig riktats några principiella anmärkningar mot statsingripande, utan tvärtom, och därför har man sökt visa, att vi i detta avseende i denna fråga skulle ha en motsatt inställning. Jag vill säga, att det är opåkallat, att här vidtaga lagstiftning. Det är endast så, att ärenden många gånger avgjorts förut, beroende på politiska impulser, och detta ser ut att vara ett dylikt ärende. Vi böra låta saken ha sin gång, och utvecklingen skall säkert visa vad som har sitt värde. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vår reservation.

Herr Wallén: Herr talman! Efter de långa tal, som hållits i denna fråga, skall jag inskränka mig och bli mycket kortfattad, ehuru jag är motionär. Jag vill bara först uttala min glädje över att, ehuru min motion förra året icke ansågs så mogen av det fjärde tillfälliga utskottet, att det ens blev någon enda reservant, den i år fått icke mindre än tre konkurrenter i motionsväg och inom lagutskottet tillstyrkts av personer från jag tror alla partier. Det visar, att tanken på att skydda den lojala handeln, som så länge ingen i riksdagen beaktat dock växt fram och växt fram med sådan styrka, att även denna kår så småningom torde få räkna på den rättvisa, som den har rätt att fordra av de svenska statsmakterna.

Vad som emellertid är beklämmande i dag, det är att finna socialdemokraterna — för all del inte alla, men en hel del — taga ståndpunkt för de stora varuhusen och bakom dem stående storfinsans och storkapital. Jag vill till protokollet ha sagt rent ut, herr talman, att det är förvånande och föga överensstämmande med det program, som socialdemokraterna en gång i forna tider följde.

Från de ekonomiska verkningarna av Epaaffärerna kan man konstatera, att de äro följder av en viss rationalisering. Det har förut varit modernt att

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

hålla på rationaliseringen, men jag undrar, mina damer och herrar, om vi inte fått nog av rationalisering, när vi ha flera tiotusental, för att inte säga hundratusental arbetslösa människor i vårt land? Jag tror därför, att den rationalisering, som tar bort möjligheterna för den enskilda handeln och för hantverket att bestå och i stället kastar allmänheten i armarna på de stora varuhusen, den rationaliseringen bör man i allmänhetens eget intresse betacka sig för.

Det har vidare av många talare påpekats de billiga priserna, och den siste talaren påpekade, att en av motionärerna hade varit inne i Epa och köpt varor. Jag skall göra den bekännelsen, att den motionären är jag, och jag har gjort det därför, att jag ville faktiskt undersöka dels priserna och dels kvaliteten, och det är kanske tack vare dessa inköp, som jag i dag kan tala så varmt för den enskilda köpmannakåren och *mot* Epa. Men ser man på prispolitiken i stort, herr talman, måste man säga, att det system, som man vill börja på med — d. v. s. att så småningom bilda ett monopol med egna fabriker — kommer att gå ut över icke bara jordbruket, i den mån man köper jordbruksprodukter där, och det gäller särskilt trädgårdsodlarna, utan det kommer säkerligen också att gå ut över arbetarnas avlöning. Jag tycker, att erfarenheterna från Tyskland tala ett så tydligt språk, att åtminstone den siste talaren borde ha varit litet grand försiktigare i sina yttranden.

Dessutom har man sagt, att motionärerna skulle i viss mån gjort sig skyldiga till överdrifter. Det var herr Hansson i Trollhättan, som sade det. Jag skulle vara tacksam, om man ville påpeka vilka överdrifter som förekomma i den av herr Nyblom och mig väckta motionen, i vilket fall jag säkerligen får anledning att återkomma. Men jag ber vidare att särskilt få vända mig mot herr Hage. Han sade, om jag förstod honom rätt, att han gärna skulle vara med om att hjälpa till med att skaffa en lagstiftning mot dem som resa omkring på landsbygden och lura på folk varor; det var något i den stilen han sade. Jag ber då få erinra herr Hage om den motion om gårdfarihandeln — dörrknackeriet —, som föreligger i år och som tyvärr avstyrkts i år liksom Epamotionen i fjol, och jag hoppas, att jag får honom till bundsförvant, då vi om någon tid få den till behandling.

Herr talman! Man talar också om spionage. Jag har icke någon anledning att försvara köpmannaföreningen eller dem, som spionerat, men rättvisan fordrar, att när man talar om spionage och rapporter, man också kommer ihåg, att det förekommer i Stockholm från annat håll, att man ställer sig framför en affär och gör beräkningar över hur många kunder den affären har under vissa veckor och att man, om man finner kundernas antal tillräckligt, vänder sig till husägaren mitt emot med förslag om att där hyra lokal och öppna affär. Det kan man också kalla för illojal konkurrens eller kanske spionage.

Herr talman, jag skall för övrigt i samband med talet om, att jag varit i Epa och köpt varor, nämna, att jag träffade en annan, som varit inne i Epa, men hon gick in för att varna mig och sade bl. a.: »I fjol köpte jag lök i affären. Den var billig här, men det var inte en lök som växte upp, och den blev därför mycket dyr.» Det förhållandet kommer man ej ifrån, att både bra och billigt går det ej att köpa. Men det går att pressa ner priserna genom stora fabriker och inköpscentra, och till slut få både producenter och arbetare betala fiolerna. Jag tror därför, att de sociala verkningarna och nödvändigheten för samhället att skydda den rotfasta befolkningen är värd en utredning, en opartisk, allsidig utredning, som får klarlägga frågan, även avlöningsfrågan, till alla parternas nytta. Ha vi motionärer fel, så låt utred-

[Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.]

(Forts.)

ningen visa det. Men ha vi motionärer rätt, låt oss då i all rimlighets namn i tid, innan den där enda procenten blivit till 4 eller 5 procent — det kan gå fort nog — vidtaga de åtgärder statsmakterna finna befogade.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten A samt till reservantens yrkande i punkten C.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr förste vice talman! Först en liten replik till den ärade talare, som inledde debatten, nämligen herr Hage. Om jag fattade honom rätt, förklarade han i slutet av sitt ganska långa anförande, att han i grund och botten icke skulle ha något emot en sådan utredning som den, vilken nu ifrågasättes. Men, sade han, skall en sådan utredning sättas i gång, skall det ske under normala tider. Ja, herr Hage, skola vi vänta på normala tider, innan vi taga itu med denna fråga och alla andra frågor, som f. n. påkalla riksdagens uppmärksamhet, få vi nog vänta länge, så länge, att varken herr Hage eller jag tillhöra denna kammare.

Även till herr Hansson i Trollhättan skulle jag vilja säga några ord. Han uttalade sig mycket starkt, mycket övertygande mot ett blockadförfarande, som han ansåg ha kommit till synes i detta sammanhang vid flera olika tillfällen. Jag hoppas och är övertygad om, att, när vi kanske i en ej alltför avlägsen framtid här i kammaren komma att diskutera blockadsystemet i ett större och mera betydelsefullt sammanhang, herr Hansson i Trollhättan även då skall vara beredd att med samma styrka, samma övertygelse som nu, taga till orda rörande denna detalj.

Vad nu enhetsprisproblemet som sådant beträffar, finner jag, att utskottets representant, ävensom herr Holmström och herr Wallén, mycket väl och utförligt, såvitt jag kan fatta, skildrat detsamma, och därutöver har jag just ingenting att tillägga. Jag skall därför inskränka mig till några helt kortfattade randanmärkningar i anslutning till de inlagor, som de tvenne här i landet förefintliga enhetsprisföretagen tillställt andra lagutskottet och vilka i fullständigt skick finnas intagna i utskottets betänkande. I dessa inlagor framhålles, att man i motionerna uttalat farhågor för, att enhetsprisaffärerna så småningom skulle komma att erövra större delen av landets detaljhandel. Enhetsprisaffärerna bestrida i sina inlagor, att så är fallet, och sålunda framhålles i ena inlagan, att för dessa farhågor har, »fantasiën men icke verkligheten skapat underlaget». Man motiverar sin ståndpunkt på följande sätt: Man framhåller, att den svenska detaljhandelns omsättning f. n. kan anslås till ungefär $2\frac{1}{2}$ miljarder kronor. Det är svårt att få en exakt siffra, men man har stannat för denna, $2\frac{1}{2}$ miljarder. Med ledning av egna räkenskaper och de resultat, till vilka man kommit, anser man sig kunna påstå, att enhetsprisaffärernas omsättning — vilket ju också tidigare under debatten framhållits — skulle kunna ligga vid ungefär en procent av den samlade svenska detaljhandelns omsättning. Därför menar man, att det innebär högst överdrivna farhågor, när man angriper systemet såsom skett. Nå, låt oss, mina damer och herrar, godtaga denna siffra, som enhetsprisföretagen själva framfört! Låt oss vara ense om, att detta system icke omfattar och ej kommer att omfatta mer än en procent av Sveriges detaljhandel! Vad följer därav? Jo, naturligtvis att hela den argumentering till förmån för systemet, som enhetsprisföretagen företett, hänger i luften. Man framför i denna argumentering bland många andra fördelar med systemet, att detsamma skulle förkorta avståndet mellan producenter och konsumenter. Det skulle alltså vara i konsumenternas odelade intresse. Men, ärade kammarledamöter, är det så, att systemet aldrig kan omfatta, aldrig kan täcka mer än en procent av den samlade svenska detalj-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

handeln, blir det av utomordentligt liten betydelse för dessa konsumenter. Det kan ej beröra de 99 procenten av konsumtionen.

Ett av enhetsprisföretagen säger i sin inlaga: »Vi ha tillfullo visat, att enhetsprisaffärernas inverkan på den privata detaljhandeln i motionerna och den allmänna diskussionen överdrivits på ett fullkomligt orimligt sätt samt att denna inverkan i själva verket är mycket obetydlig.» Men, är systemets inverkan på den enskilda detaljhandeln obetydlig, så bli naturligtvis också dess för konsumenterna behagliga verkningar mycket obetydliga. Det andra företaget säger i sin inlaga: »Om man kan finna en distributionsform, som innebär en reducering av mellanhändernas antal, inte ligger det väl något orätt i att begagna denna?» Nej, naturligtvis inte. Men jag frågar: om denna distributionsform endast kan behärska en procent av den samlade detaljhandeln, hur kan man då ha mod att påstå, att densamma skulle kunna reducera mellanhändernas antal? Ett av företagen framhåller vidare: »Enhetsprisaffärernas specialitet är helt enkelt att tillgodose allmänhetens behov av dagliga förbrukningsartiklar.» Jag vill understryka vad här säges »att tillgodose allmänhetens behov av dagliga förbrukningsartiklar». Men samtidigt förklara företagen, att de aldrig kunna täcka mer än en procent av dessa behov. Hur kan man under sådana förhållanden påstå, att man är i stånd att tillgodose allmänhetens behov av dagliga förbrukningsartiklar?

Jag vill medge, att dessa inlagor från enhetsprisföretagens sida äro mycket skickligt, jag skulle vilja säga, elegant skrivna, men författarna ha understundom varit så finurliga, att de lurat sig själva. Och om man ger sig tid att något läsa dessa framställningar, skall man komma underfund med, hur fulla av själv motsägelser de i själva verket äro.

Det finnes i en av inlagorna ett kapitel — de äro mycket rationellt redigerade — rubricerat »Social rättvisa». Här läser man följande: »Den till större social rättvisa syftande differentiering av prisbildningen, som enhetsprisaffärerna bidragit till att genomföra, ha motionärerna karakteriserat såsom en fullständig desorganisation på varuprisernas område.» Man påstår här, att systemet skulle innebära bland mycket annat även social rättvisa. Men, mina herrar, om systemet icke kan täcka mer än en procent av detaljhandeln, är det, synes det mig, en smula förmätet att tala om, att det innebär en social rättvisa för invånarna i landet.

Herr Hage sökte i sin argumentering till förmån för denna företagsform bl. a. framhålla, att det gäller en storstadsfråga. Dessa affärer äro endast förlagda till storstäder, påstod han. Förhåller det sig emellertid så, att det är en storstadsfråga, komma ju hela landsbygden och de, som bo i medelstora städer, utanför. Då kan man väl icke säga, att man handlar i den samlade svenska allmänhetens intresse.

Det finnes även en annan detalj, som dessa enhetsprisföretag ägnat ingående uppmärksamhet, men som ej alls berörts i den hittills gångna delen av diskussionen. Den ingår även i kapitlet »Social rättvisa». Enhetsprisföretaget Epa säger därom i sin framställning: »Eftersom kundtjänst» — det är den detaljen det gäller — »lika litet som handeln som helhet är något självändamål, vore det föga förenligt med sund ekonomi att ställa kundtjänst till förfogande, då den inte behövs. Att så likväl på många håll sker, innebär en onödigt beskattning av konsumenterna. Ofta blir följden, att den ene kunden får betala för den andras bekvämlighet.» Alltså praktiserar man ej detta system med kundtjänst, därför att det ej är till fördel för konsumenterna utan fördyrar varorna. Det andra företaget, Tempo aktiebolag, säger om samma sak: »Det är inga småbelopp, som härigenom inbesparas. Som ett exempel

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

kan nämnas, att för ett stort varuhus i Skandinavien kostnaderna för varje hemsändning i genomsnitt belöpa sig till 40 öre.» »Vår åsikt är», heter det vidare »att vi både ur prisbillighetens och rättvisans synpunkt bäst tillgodose våra kunders intressen genom att icke påtvinga dem en dyrbar kundtjänst.» Så står det i dessa inlagor. Efter att ha tagit del av dem, blir man därför något förvånad, när man senare erfar, att samma företag, som så skarpt uttalat sig mot kundtjänst, därför att den fördyrar varan, åtminstone i en stad bedriver en utomordentligt energisk reklam just för samma kundtjänst, som man här så utomordentligt livligt fördömer. Jag har i min hand en del annonser, som Tempo aktiebolag haft inne i pressen i den stad, där jag själv bor, annonser, vilka utomordentligt övertygande propagera just för denna kundtjänst, som man så bestämt uttalar sig emot i sin egen inlaga. I en av annonserna heter det: »Livsmedelsavdelningen presenterar en ny kundtjänst. Från och med måndag står Tempo till eder tjänst med gratis hemskickning av livsmedel, då eder order uppgår till 5 kronor.» I en annan av annonserna heter det: »Denna nya kundtjänst — hemskickning av livsmedel — är ett led i vår strävan att ytterligare befästa Tempo livsmedels popularitet i Malmöhus-hållen.» I inlagan till andra lagutskottet förklarar man, att man ej vill »påtvinga kunden en dyrbar kundtjänst». Ute i landet gör man samtidigt en våldsamt reklam för samma sak. Ytterligare ett exempel alltså på dessa självemotsägelser, som gång på gång komma till synes i dessa framställningar!

Från enhetsprisföretagens sida vill man göra gällande, att man visat en anmärkningsvärd återhållsamhet i fråga om etablerandet av nya dylika företag. Enhetsprisföretaget Epa, som särskilt trycker på den punkten, förklarar: »Icke dess mindre ha enhetsprisföretagen här, i varje fall Enhetsprisaktiebolaget Epa, självmant iakttagit en viss återhållsamhet. Sedan oktober 1932 har sålunda någon ny filial icke upprättats.» Ja, allt är ju relativt här i världen och återhållsamhet är också ett relativt begrepp. Men när man på knappa 2 år hunnit resa upp 10 stora affärshus i landet, kan man efter ensådan kraftanstängning nog behöva en liten andhämtningspaus. Att den dock ej blir så lång, därom vittnar det förhållandet, att detta företag, Epa, i dessa dagar tagit itu med byggandet av ett mycket betydande affärshus i Malmö. Vad det andra företaget beträffar, nämligen Tempo, tyckes det ej ha »tappat sugen» på länge än. Ty, enligt vad lagutskottet förväntat sig om, har detta senare företag f. n. under utförande icke mindre än 5 stora affärshus i landet, i Norrköping, Hälsingborg, Jönköping, Uppsala och Gävle.

I företagets inlagor hävdar man även den uppfattningen, att dessa motioner skulle präglas, som det heter i handlingarna, »av en fientlig inställning till konsumenterna och bortse därigenom helt från den fundamentala förutsättningen, att handeln är till för konsumenternas skull och icke tvärtom». Det är alldeles riktigt. Men vi ha sett, och det framgår av motionerna och även av de anföranden, som tidigare hållits här i dag, hurusom man runt om i Europa lagstiftat mycket restriktivt mot detta system. Kan denna lagstiftning där ute i Europa anses vara uttryck för ett mot konsumenterna fientligt intresse? Här ha anförts siffror från den franska deputeradekammaren, som med 588 röster mot 2 beslutat sådan lagstiftning. Då skulle man, om man följer denna argumentation, komma till den uppfattningen, att det i den franska deputeradekammaren av 590 medlemmar endast skulle finnas 2, som ha vett att tillgodose konsumenternas intressen. Den argumentering, som på den punkten framförts i företagets inlagor, hänger enligt min mening fullständigt i luften.

Ett kapitel har till rubrik: »Lagstiftning.» Innehållet är emellertid nä-

Andra kammarens protokoll 1934. Nr 23.

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

got föräldrat. Det har hänt åtskilligt i världen, sedan det skrevs. Länder, som då ej hade sådan lagstiftning, ha skaffat sig en mycket skarp sådan. I kapitlet »Lagstiftning» heter det emellertid från Epas sida. »Tysklands ekonomiska betryck är dock icke vårt. Tysk detaljhandel är icke svensk.» Nej, det är alldeles riktigt. Tysklands ekonomiska betryck är ej vårt. Tysk detaljhandel är icke svensk. Varför skola vi då importera denna företagsform, som ej passar oss och med vilken vi ej ha att skaffa? Nu har man i en massa länder i Europa detta system sedan ett antal år tillbaka. Man har där varit i tillfälle att göra mycket ingående erfarenheter av detsammans verkningar. Dessa erfarenheter ha varit sådana, att statsmakterna måst vidtaga särskilt omfattande åtgärder. Är det då ej skäl för oss att begagna oss av dessa erfarenheter, som gjorts i utlandet, så att vi försöka i detta hänseende slippa betala lärlöspengar? Vi ha hela denna erfarenhet till vår disposition. Varför skola vi ej använda oss av densamma? Det har sagts förut, och även jag är av den mening, att det i denna fråga är bättre att stämma i bäcken än i ån.

När man diskuterar enhetsprissystemet, framhålles ofta, att det är en detaljhandelsfråga, en konkurrensfråga mellan företagen och den reguljära detaljhandeln. Det är riktigt, men en sanning med ganska stor modifikation, ty detta system, mot vilket man nu vänder sig runt om i världen, är mycket mer än en detaljhandelsfråga. Det berör större problem. Det är en fråga för grossister, handelsresande, butiksanställda, hantverkare och icke minst industriarbetare. Det förhåller sig nämligen så, och det äro alla ju ense om, att kvalitetsarbetet ännu, gud ske lov, i betydande utsträckning fordrar mänsklig arbetskraft. Den kvalitetsdumpade varan däremot innebär naturligtvis en avkoppling av samma mänskliga arbetskraft, d. v. s. den är direkt arbetslöshetsskapande. De arbetare alltså, som, oftast väl av ren tanklöshet, göra inköp i enhetsprisaffärer, binda utom varje tvivel ris åt egen rygg. Systemet innebär även risker för fastighetsägarna i städerna. Blir systemet av dominerande betydelse, faller detaljhandeln tillbaka och detaljhandlarnas förmåga att betala hittillsvarande hyror förminskas. Därav följer sjunkande fastighetsvärden. Och vidare: Ha ej våra kommuner ganska stor anledning att ställa sig betänksamma emot detta system och den utbredning, det hittills tagit? Ur skattesympunkt är det naturligtvis oändligt mycket värdefullare för våra kommuner att ha tillgång till ett mycket stort antal, visserligen var för sig icke så stora, men tillsammans dock betydande och oförvitliga skattebetalare än att ha att göra med ett eller annat mycket stort företag, som kan lägga sin bokföring så, att dess skatter i de olika kommunerna bli utomordentligt små. Jag finner, att icke minst för våra kommuner föreligger här ett ganska viktigt intresse att bevaka.

Jag skall, herr talman, icke taga kammarens tid ytterligare i anspråk, då ämnet ju redan ganska utförligt blivit debatterat. Det har i de s. k. utredningsmotionerna bland annat uttalats önskemål om att detta ärende måtte utredas på skyndsammast möjliga sätt. Jag skulle gärna vilja understryka denna önskan. För var och en, som har velat närmare tränga in i problemet, står det nog ganska klart, att det ligger en verklig och stor fara i dröjsmål. Jag tror också, att en sådan utredning skulle kunna utföras mycket snabbt. Vi ha ju både i år och förra hösten sett exempel på att statliga utredningar rörande mycket omfattande, kinkiga och komplicerade problem kunnat läggas upp och fullföljas på en förbluffande kort tid utan att därför de spörsmål, som skolat utredas, ha blivit mindre omsorgsfullt beredda. Efter mönstret av dessa statliga utredningar — vilka jag syftar på, förstår ju var och en av de när-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

varande — tror jag det skall finnas möjlighet att, därest kammaren nu beslutar den utredning, som utskottet föreslår, bedriva densamma på ett verkligt skyndsamt sätt.

Med hänvisning till vad jag här har framhållit, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! I den långa diskussion, som har ägt rum i detta ämne, har redan åtskilligt sagts, som jag hade ämnat säga och som jag nu kan instämma uti. De båda sista talarna ha emellertid kommit med en hel del påståenden, som tvinga mig att taga till orda, när jag nu står antecknad på talarlistan.

Vi torde väl kunna vara överens om att motionerna i detta ämne bottna i ett försök, jag skall kanske icke säga att komma åt ett visst företag men i varje fall i viss mån att få fram den meningen, att vissa handelsföretag här i landet genom, som man gör gällande, osunda affärsmetoder skada läget på affärsmarknadens område. De, som haft tid och intresse att sätta sig in i frågan genom att taga del av de bilagor, som äro bifogade utlåtandet, ha emellertid säkerligen funnit, att de påståenden, som i den delen blivit gjorda, blivit till fullo vederlagda. Under den diskussion, som förts dels i utskottet, dels i kammaren i dag, har man icke heller, såvitt jag har kunnat finna, kunnat komma fram med sådana skäl, att de kunna motivera ett bifall till utskottets hemställan och än mindre ett bifall till den reservation, som fogats till betänkandet av herr Holmström i Gävle.

Det föreligger ju på handelsns område liksom på så många andra för närvarande en strävan att bringa ned omkostnaderna genom en viss rationalisering, en strävan att följa med tidens utveckling. För min del har jag icke kunnat finna annat än att om man genom raka varuvägar, om jag får använda ett sådant uttryckssätt, kan nedbringa en hel del omkostnader och förbilliga varorna, kan det icke vara annat än till fördel för den köpande allmänheten. Vi ha ju redan förut här i landet haft företag, som för många år sedan gått in för att försöka förbilliga varorna. Vi ha ju den stora konsumentkooperationen, som därvidlag har utfört ett jättearbete, och vi ha även en hel del andra affärsföretag, som genom en systematisk rationalisering sökt få ned omkostnaderna för varudistributionen o. dyl. Icke bara i vårt land utan i hela världen är man överallt inne på att vidtaga sådana åtgärder, att man skall kunna få ned omkostnaderna och få ned varupriserna. Såvitt jag kan förstå, måste det också bli en fruktlös kamp, de ge sig in på, som tro sig genom konstlade medel, genom vissa lagstiftningsåtgärder kunna hindra den anpassning på detta område, som ovillkorligen kräves av förhållandena.

När jag läste de i detta ämne väckta motionerna, så intresserade det mig i hög grad att försöka bilda mig ett omdöme om i vad mån de påståenden, som gjordes i motionerna, vore riktiga eller ej. Jag tror också, att en hel del riksdagsmän genom dessa motioner föranletts att på ort och ställe söka förvissa sig om vad som kunde vara sanning eller vad som var överdrift i denna sak. Liksom förut omvitnats från denna plats, kan jag försäkra, att även jag haft tillfälle att se ledamöter av riksdagen, som kanske icke här vilja stiga upp och säga, att de äro kunder hos Epa, men som dock kommit ut från Epaaffärer, där jag förmodar, att de inköpt en del saker.

Jag skulle tro, att bland oss socialdemokratiska representanter är den meningen allmänt rådande, att skulle det visa sig, att i Epaaffärerna bedrivs

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

osunda affärer, skola vi vara bland de första, som yrka på att yxan skall sättas till roten. Då det däremot gäller att komma till livs det förhållandet, att man i dessa Epaaffärer säljer en hel del billiga varor, som under nu rådande depressionstid stora befolkningslager icke ha råd eller möjlighet att skaffa sig i övriga affärer till högre pris, då vill jag för min del säga, och jag säger det även till herr Wallén, som här var uppe och deklamerade om att socialdemokraterna kommit med en ny ståndpunkt, där de vilja understödja storkapitalistiska företag, att jag under alla förhållanden, så länge jag sitter här, ämnar slå vakt om att en näring, som avser att tillgodose den stora konsumerande allmänheten med tjänliga och billiga varor, skall få utövas fritt.

När man varit inne på detta kapitel och resonerat om detta, har man gjort sig skyldig till en hel del överdrifter. Man har bland annat velat göra gällande, att Epaaffärerna genom sina metoder skulle förleda den köpande allmänheten, därför att de billiga priserna skulle hypnotisera kunderna så, att de icke kunde avhålla sig från att köpa onödiga varor. Herr Holmströms kragknappar skulle väl i viss mån vara ett exempel just på hur man blir hypnotiserad. Det är bevisat att en hel del varor, som finnas i Epa, äro av kvalitativt god beskaffenhet, fastän de säljas till ett billigt pris. Man har ju också belägg härför i Sveriges industriförbunds yttrande i anledning av remissen å Epamotionerna. Förbundet förklarar där på det bestämdaste, att de varor, som säljas till Epaaffärer från till förbundet anslutna industrier, ha varit av prima kvalitet. Det har alltså icke varit undermåliga varor, såsom man har velat göra gällande.

En annan sak, som vi också böra ha i minnet, är den, att genom de massinköp, som Epa kan göra av vissa industrivaror, kan man också få ned priserna. Man kan ju ställa sig den frågan, hur det kan vara möjligt att ha god kvalitet men samtidigt så låga priser. Det möjliggöres emellertid just genom dessa stora order och kontantinköp. Det berättades bland annat i utskottet, fastän det icke blivit omnämnt i betänkandet, att genom att öka ordern på nysilvertallrikar lyckades Epa hos vederbörande fabrikant få ned priset med 50 öre för varje tallrik. I stället för 2,000 beställde man nämligen 20,000 tallrikar. Denna nedsättning kom sedan kunderna till godo. Man kan ju fråga sig, om icke företagaren eller hans arbetare i detta fall fingo sitta emellan. Nej, sägs det, genom denna stora massbeställning fingo vi möjlighet att ordna tillverkningen så mycket billigare, vilket kom allmänheten till godo. Sveriges industriförbund säger också klart och tydligt ifrån, att genom de stora order, som inkommit från Epa, har man haft möjlighet att genom anskaffande av sinnrika maskiner o. dyl. uppta konkurrens med utländska fabrikanter på samma område. Vi få givetvis icke bli efter i den stora internationella konkurrensen, ty bli vi efter, blir det sannerligen icke till någon nytta för den stora konsumerande allmänheten.

Till herr Wallén, som jag ser nu är inne i kammaren, skulle jag vilja säga, att flera lantmän, som icke tillhöra socialdemokraterna utan tillhöra de borgerliga partierna, sade till mig, när jag var hemma under påsken, att skulle Epaaffärerna stoppas, skulle det givetvis komma att gå ut över sådana personer, som nu resa in till en stad, och i dessa Epaaffärer, där det finns sådana billiga varor, järnvaror till exempel, som de icke annars skulle ha råd och lägenhet att köpa. De billiga husgerädsvarorna i Epaaffärerna ha gjort det möjligt för bland annat skogsarbetarna att även med deras låga inkomst kunna hålla sig med behövliga kokkärl och dylikt vid utförande av skogsarbeten långt från hemmet. Många andra, som tidigare icke haft råd att skaffa sig nyttiga nödvändighetsartiklar, ha på senare åren genom att sådana varor fun-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

nits tillgängliga för dem till överkomliga priser haft möjlighet att förse sig därmed. Detta har inte endast varit till fördel för den köpande allmänheten utan även för industrierna och arbetarna, som tillverkat varorna, då genom ökad omsättning större antal människor fått sysselsättning och utkomst.

När man föreslår en utredning i ett ämne, är det väl också meningen att utredningen skall leda till ett resultat. Man säger här — det gjorde bland annat utskottets vice ordförande — att man bör kunna bifalla utskottets förslag, därför att en utredning kan ju icke skada, och samtliga parter som beretts tillfälle att yttra sig i frågan äro ju med på en sådan utredning. Ja, om Epa för sin del säger, att de intet ha mot en utredning, och om Sveriges industriförbund säger, att eftersom det väckts motioner i ämnet, är det kanske lämpligt att utreda saken, så skall väl icke riksdagen gå med på att sätta utredningskvarnen i gång, innan den själv vet vad en sådan utredning skall tjäna till. En utredning kommer, såvitt man kan döma av det föreliggande materialet, icke att leda till att något lagförslag i motionernas syfte kommer att av riksdagen antagas. Utredningen komme sannolikt att få karaktären av en ekonomisk-social akademisk avhandling, som industriförbundet förutspår, och som väl finge läggas till andra ofullgångna foster som utredningskvarnarna åstadkommit.

Jag yrkar, herr talman, avslag såväl på utskottets hemställan som på de väckta motionerna.

Herr Jacobsson: Herr talman! Samtliga de tre reservanterna i denna kamare mot en utredning ha ju nu yttrat sig, och de två första ha också blivit utförligt bemötta. Likväl började den tredje reservanten i ordningen, herr Pettersson i Hällbacken, sitt anförande med att fråga efter bevis, och jag skall därför i egenskap av motionär tillåta mig att även säga några ord i denna sak.

Det är ju alldeles uppenbart, att det senaste halvseklets övergång från självhushåll till centraliserad produktion och massproduktion måste åtföljas av en mycket vidlyftig apparat för varudistributionens ordnande i samhället. Den starka koncentrationen av produktionen omöjliggör ju i allmänhet direkt handel mellan producent och konsument, och mellan dessa båda måste en förbindelse anordnas, en förbindelse, som för närvarande upprätthålles genom grosshandels och detaljhandels män. Det sätt, på vilket denna förbindelse, mellanhandsverksamheten sålunda, upprätthålles, är av oerhört stor betydelse i ekonomiskt avseende för konsumenterna. Fördelen av koncentrationen är ju bland annat en viss kostnadsminskning, som emellertid är i hög grad känslig för mellanhandskostnaden, alltså kostnaden för det betjänande av allmänheten, som utföres av detaljister och grossörer. Kostnaden för detta betjänande är direkt beroende av betjänandets art. Säkerligen kunna många och berättigade anmärkningar riktas mot olika förhållanden inom varudistributionen, men man måste därvid, herr Hage och herr Hansson i Trollhättan, hålla åtskilda klander mot förekommande missförhållanden, å ena sidan, och klander mot systemet som sådant, å den andra. Har systemet avarter, skall man gå till rätta med dem, men därifrån och till att utdöma själva systemet är ett ganska långt steg. Å andra sidan måse man ju också se till att icke rationaliseringssträvandena utmynna i rationaliseringsavarter, som churu vackra utanpå, i själva verket innebära ett desorganiserande avsteg från den bärande grundprincipen, i det långa loppet till skada i stället för till tjänst.

Den bärande grundprincipen för samhällets varutjänst måste vara goda varor till förmånliga priser, vilket för distributörerna, handelsmän sålunda,

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

bör utkristallisera mottot: Hög sortkvalitet och minsta möjliga mellanhandsmarginal. Uppenbart är, att allmänheten icke får begära av handelskåren, att den skall utföra en osjälvisk samarittjänst, men den handlande, som icke låter sin verksamhet ledas av känslan av ansvar inför den allmänhet, som han frivilligt åtagit sig att betjäna, är icke handelsman utan handelsmarodör. Handeln är visserligen en fri verksamhet, men den står det oaktat lika mycket i samhällets tjänst som detta samhälles direkt underordnade organ.

Nu kan det ju invändas, att man bör låta människorna ha det, som de vilja. Vilja de ha sina behov täckta på Epamaner, så må de få det, i all synnerhet om därigenom, som herr Pettersson i Hällbacken så varmt hävdade, ett visst förbilligande uppnås. Det måste då emellertid erinras om, kanske ännu skarpare än vad herr Magnusson i Skövde gjorde, att Epa ingalunda avser att fylla alla behov av varor. Epa säljer ju endast de mest efterfrågade artiklarna i olika branscher och därtill sådana artiklar, som kunna inpassas i vissa bestämda prislägen mellan 10 öre och 2 kronor. Varan måste också vara sådan, att den icke behöver vare sig vägas eller mätas.

Den får icke föranleda något som helst resonemang med försäljerskan, som icke besitter någon varukänedom, och den skall — först och sist — vara i allra högsta grad gångbar. Det är sålunda inga genomgående sorteringar, som tillhandahållas, utan allenast ett fåtal sorter, som visat sig särskilt begärliga. Det är alltså en mycket ringa del av vårt behov, som vi kunna tillfredsställa i en Epaaffär. Andra saker, som vi icke köpa så ofta, saker, som äro större eller tyngre, eller som måste mätas eller vägas, saker, som icke äro i högsta grad gångbara och lättvindiga att sälja, sådana varor för man icke inom Epaföretagen. De äro icke tillräckligt lukrativa. Det tyngsta och otacksammaste överlätas generöst på den enskilda handeln i olika branscher, som det tillkommer att hålla de olika sortimenten. Denna utgallring av de på grund av sin snabba omsättning mest vinstgivande varorna innebär ju helt enkelt ett skummande av detaljhandeln. Det kapitalstarka Epa tar för sig grädden och lämnar blåmjölken kvar åt den väsentligt svagare detaljhandeln.

Man påstår nu, att man med dessa metoder har uppnått en välbehörlig modernisering och effektivisering av detaljhandeln. Tanken var kanske ej så helt orimlig, om man på detta sätt kunde rationalisera hela detaljhandeln. Men detta är omöjligt. Epa säger själv i ett annat sammanhang, att i dess natur ligger en stark begränsning av trenne skäl, nämligen det strängt begränsade antalet, huvudsakligen låga prisklasser, det strängt begränsade huvudsakligen av standardvaror sammansatta varusortimentet samt slutligen beroendet av en till ett litet område koncentrerad stark efterfrågan på standardiserade konsumtionsartiklar till låga priser. Detta är sålunda förutsättningen för Epas existens. Epa kan aldrig, såges det, komma över 2 % av hela detaljhandeln, och det har framhållits, hurusom Epa för närvarande ligger vid cirka 1 % — en beräkning, som jag för min del finner vara alldeles oriktig, därför att den grundar sig på felaktiga siffror. Här har man nämligen för att få fram denna siffra på 1 % ställt det tiotal Epaaffärer, som för närvarande finnas, mot hela Sveriges detaljhandel rubb och stubb. Skall man göra en jämförelse, måste man givetvis hålla sig till de varugrupper, som Epa för, och till de orter, där Epa arbetar.

Så långt ifrån att verka moderniserande och effektiviserande på detaljhandeln och utfyllandet av en lucka i varudistributionssystemet, kan Epa i stället sägas ha obehörigen trängt in i distributionssystemet på ett sönderbrytande i stället för rationaliserande sätt. Med hjälp av sitt miljonkapital minskar Epa omsättningen för den enskilde köpmannen inom konkurrensom-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

rådet och därmed hans möjligheter att sprida ut sina omkostnader på en större försäljning. Dessa omkostnader påverkas i ringa grad av de småsaker av Epaart, vilkas försäljning den enskilde handlanden kan ombesörja inom ramen för den organisation, som han i alla fall måste ha. Det uppstår därigenom allenast ett större dödrum, en ökad tomgång. Var denna tomgång förut stor, kan justering ske genom avskedande av biträde. Jag kommer senare till den saken. Men även om så sker, kvarstå likväl en hel del omkostnader, lokalhyror t. ex., oförändrade och måste sålunda drabba den kvarstående minskade omsättningen till förfång för konsumenterna. De lättsålda småvarorna måste alltså saluhållas, ehuru i mindre kvantiteter, av den välsorterade detaljhandlanden och deras saluhållande även i Epabasaren medför sålunda i stort sett en onödig ökning av detaljhandels sammanlagda lokalhyror, en ökning som indirekt måste betalas av konsumenterna för nöjet att göra inköp under marknadsförhållanden.

Den lucka i distributionssystemet, som Epa menar sig fylla, skulle bestå i en alltför stor marginal mellan producentens pris och konsumentens. Massproduktion kräver massdistribution framhålles det, och så plockar man ut de lättsålda massartiklarna ur ett tjugotal branscher och anordnar massförsäljning i centrala delar av folkrika städer. Den starka begränsningen av varusortimentet förenklar inköpstjänsten, så att man kan träda i direkt förbindelse med fabrikanten, och de stora kvantiteterna medgiva ett nedpressande av inköpspriset, som än ytterligare kan påverkas av kontantbetalning. Härigenom påstår man sig nu ha undkommit omgången vid grosshandeln, men då man på ett ställe i sin försvarsskrift meddelar, att den centrala inköpsavdelningen inom Epa är organiserad som en grosshandel, och då man dessutom vet, att t. o. m. Epa med sitt tiotal affärer för närvarande måste hålla tvenne större lager i landet, nämligen ett i Stockholm och ett i Göteborg, torde därav framgå, att talet om förenandet av tvenne mellanhandsorganisationer till en är mera vackert än verkligt. I sin kritik av det nuvarande distributionssystemet erkänner man också, att såväl detaljister som grossörer utföra nödvändiga och ofrånkomliga funktioner i samhället. Upprättandet av egen grossistverksamhet innebär sålunda icke något beträdande av en annan väg än det nuvarande systemets.

Återstår sålunda den prisnedsättning hos fabrikanten, som man påstår att det direkta förhandlandet och de stora kvantiteterna medföra. Jag har tidigare påvisat, hurusom Epa väljer ut de artiklar, som ha relativt stor efterfrågan i det dagliga livet. Dessa artiklar — och det är mycket riktigt, såsom herr Hage nyss anförde — standardiseras sedan i några få typer och beställas i stora partier. Men varje artikel, som inköpes, skall kunna inpressas på den använda prisskalan i ett visst bestämt prisläge, som ligger något under den enskilda detaljhandels. En detaljist kalkylerar sig fram till försäljningsprisen genom att till inköpspriset lägga en viss procent, en viss summa, som skall täcka hans omkostnader. Kommer han därvid fram till ett försäljningspris, som det kan antagas, att konsumenten är villig betala, så verkställs inköp. Epa går den rakt motsatta vägen. Här meddelar man leverantören det pris, som man är villig att betala för en artikel av ett visst *utseende*. Standardiseringen i affärsdriften, herr Hage, medför för den anlitate industrien en ökad möjlighet till rationalisering och därmed ett minskat beroende av den mänskliga arbetskraften, varigenom en viss minskning i produktionskostnaderna också erhålles. Men även om Epa icke själv framhållit det i sin försvarsskrift, kan vem som helst förstå, att till den kostnadsminskningen tar Epa först och främst hänsyn och därefter kommer konkurrenspressningen.

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

Den använda inköpsmetoden kan uppenbarligen medföra, att fabrikanten för att kunna fullgöra leveransen till det lägre priset — något som naturligtvis i dessa tider kan vara frestande nog — utöver möjlig rationalisering företager lönereduktioner eller försämrar varans kvalitet. För att kunna konkurrera följa sedan andra fabrikanter efter, och det ligger nära till hands, att resultatet blir en allmän tendens till lönereduktioner och en kvalitetsförsämring. Det är oerhört svårt för en köpande allmänhet att kunna avgöra en varas kvalitet. Det torde kunna uppvisas ett mycket stort antal artiklar, till det yttre precis lika och där skillnaden framträder först efter en kortare eller längre tids användning. En billig vara av sekunda kvalitet kan se lika bra ut som en dyrare vara av prima kvalitet, men det är det avsedda användnings-sättet och icke uteslutande priset, som måste vara avgörande för den ekonomiska konsumentens inköp.

De affärsmetoder, som utgöra förutsättningen för Epas existens, innebära utan tvivel en olycklig utveckling för svensk industri, svenskt hantverk och den svenska arbetaren. Svensk industri och svenskt hantverk äro inriktade på tillverkning av kvalitetsvaror, vilket möjliggöres bl. a. genom de svenska arbetarnas allmänt erkända yrkesskicklighet. Genom tillverkning av kvalitetsvaror har den svenska industrien förblivit konkurrensduglig, samtidigt som arbetarnas levnadsstandard kunnat upprätthållas. Då prisfrågan sättes i första rummet och kvaliteten får rätta sig därefter, följer ju därav helt naturligt en kvalitetsförsämring, som lätt kan bli allmän. Det är icke utan möda, som svensk industri gjort beteckningen »svensk tillverkning» till en garanti för gott arbete och hög varustandard. Och det innebär ingalunda någon överdrift att påstå, att denna allmänna varunivå även varit vår exportindustri till stort gagn vid konkurrens utomlands.

Även det svenska hantverket hotas av Epas billighetsmakeri. Hantverksprodukter lönar det sig nämligen icke alls för Epa att föra. Det lönar sig betydligt bättre att för en billig penning tillhandahålla allmänheten industriella massprodukter, som synbarligen kunna ersätta hantverksprodukter — och det har industrien givetvis icke något emot. Brukbarhet och livslängd är icke lätt att avgöra vid inköpstillfället, och man reflekterar måhända icke heller senare så mycket över den saken.

Vad själva hantverket som sådant beträffar, hör man understundom snusförnuftigt folk kasta fram, att dess tid är förbi. Visst kan det förefalla en modern, jäktande och funktionalistiskt betonad tidsålder, som om det vore så. Men hur moderna och rationaliserade människorna än bli, skulle de helt visst reagera, om de plötsligt fräntogos eller avstängdes från alla de ting, som emana från hantverket, och i den mån känslan för estetiska värden ännu lever kvar, skulle mistningen av den kulturella tillgång, som ett gediget hantverk innebär, bli ganska kännbar. Ett verkligt hantverk inläres icke på ett år. Det fullkomnas icke under en generation, det når sin fulländning allenast genom kärleksfullt handhavande och insiktsfull ledning ifrån far till son, från mästare till gesäll genom tiderna. Avbryter man genom oförstånd eller förflackning detta arvlåtande bara för en enda generation, äventyras också underlaget för de värden, som vi just nu kanske ej sätta så högt, men som vi likväl ej kunna undvara, framdeles kanske mindre än för närvarande. Statsmakterna ha uppmärksammat hantverkets trångmål i ekonomiskt avseende, och konsekvensen borde ju då, tycker man, fordra, att även hantverkets marknad fredas icke blott från bönhasar utan jämväl från underminörer. Eljest är det ju ringa mening med det ekonomiska stödet.

Det är emellertid icke allenast vad vi innefatta i begreppen industri, hant-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

verk och svensk kvalitetsstandard, som hotas av Epa. Även ur rent social synpunkt innebär Epa vådor, som icke få negligeras. Det är betydande grupper av samhällsmedlemmar, som äro beroende av en större Epautveckling. Det är icke blott detaljhandlare, grosshandlare och handelsresandekåren, som få se sin verksamhet som varuförmedlare tillbakaträngd genom Epas spekulationer. Även de anställdas existensmöjligheter äventyras, och detta gäller i särskilt hög grad butiksbiträdeskåren. Epasystemet verkar nämligen också direkt förminskande på arbetstillfällena. Nu framhåller emellertid Epa i sin försvarsskrift, sig till förtjänst, att dess system kräver relativt litet eller intet försäljningsarbete. Kunderna kunna praktiskt taget betjäna sig själva, och man har därför kunnat komma upp i en försäljningssiffra av 270 artiklar per dag och försäljare. Detta innebär i genomsnitt för varje biträde en artikel varannan minut. För Sverige föreligger icke någon motsvarande statistik, men i Tyskland verkställda undersökningar ha givit ett resultat av mellan 11 och 23 försäljningar om dagen i de privata affärerna och 200 i en enhetspris-koncern. Detta visar vilken oerhörd utpressning av den kvinnliga arbetskraften, som här äger rum. Dessa siffror förhålla sig som 1:12. Genom att slopa all verklig kundtjänst och genom att från de privata affärerna plocka till sig de artiklar, som kunna säljas på ett dylikt lättare sätt, kan ett Epa-biträde pressas att utföra en tjänst, som i den privata handeln kräver det mångdubbla antalet biträden. Epa vittnar själv därom i sitt yttrande, där det anför följande: »Det säger sig självt, att försäljningskostnaderna måste verka med väsentligt olika tyngd i affärer, som arbeta med så skilda sysselsättningsgrader». De av Epa i detta sammanhang anförda siffrorna bör man för övrigt, inom parentes sagt, icke underlåta att jämföra med Svenska handelsarbetareförbundets uttalande, fogat vid andra lagutskottets utlåtande nr 18, där det på ett ställe heter följande: »Vi hålla dock för sannolikt, att Epa i förhållande till omsättningen håller minst lika många anställda som affärs-män inom detaljhandeln.» Icke ens bevisligen föreliggande fakta ha sålunda kunnat hejda handelsarbetareförbundet, när det gäller att strö »kollektiva» rosor för Epas fötter.

Det kan med rätta invändas, att det icke behöver ta 12 gånger så lång tid att sälja samma artikel i en privat affär, men därigenom att de låtsålda varorna plockas bort från privataffärerna inom olika branscher till Epas häkkittel, måste ju detaljisten tillskyndas en omsättningsminskning med åtföljande ekonomisk förlust, som bl. a. kan resultera i ett avskedande av biträden. Man behöver bara kasta en blick på en Epaaffär för att det skall stå alldeles klart, att antalet avskedade detaljhandelsbiträden långt ifrån kan motsvaras av antalet inom Epa anställda. Även om allmänheten åtnöjer sig med Epas varukvalitet, så kommer säkerligen det låga priset att få ett pålägg genom ökade utgifter till det allmänna för genom Epa ökad arbetslöshet. I fråga om arbetslösheten förtjänar även framhållas, att den standardiserade massproduktionen kräver mindre mänsklig arbetskraft än kvalitetsarbete. Även industriarbetaren kan sålunda inrangeras i de befolkningsgrupper, som se sina arbetstillfällen hotade av Epasystemet.

Det är ett samhällsproblem av betydande räckvidd, som här rullas upp. Det är icke allenast handels och hantverkets kvinnor och män, som beröras, utan det är också vardagskonsumenten, om jag så får säga, som får sina existensförhållanden påverkade. Det är så lätt att köpa en vara, som lockar genom sin prisbillighet och sitt vackra utseende. Var och en som har besökt en marknad har säkerligen känt frestelsen att köpa någonting bara för köpets egen skull. Bjudes sedan en dylik köpstämning varje dag in på knutarna, så

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

innebär även detta en fara för den ekonomiskt svagt rustade. De ekonomiska och sociala vådor för samhället, som Epasystemet innebär, får icke nonchaleras, med hänvisning till att det nuvarande distributionssystemet har skavan-ker och brister. Varje reformförslag är välkommet och bör också komma under prövning, men den första förutsättningen måste vara, att det bygger på samhällssolidaritet. Redan ur den synpunkten kan icke ett system godkännas, som så uppenbart bryter mot solidaritetens enklaste lagar, att det kastar sig över den stora massan av samhällets medborgare och suger till sig deras penningar. Så mycket mer osympatiskt verkar detta system, som det möjliggöres genom tillgång på storkapital, som borde kunna finna en mer respektabel och samhällsnyttig uppgift.

Ja, herr talman, den utredning, som det här är fråga om, anser jag vara i synnerligen hög grad angelägen, men på grund av Eparörelsens relativt stora expansionsförmåga torde det vara klokt att även gå in för ett temporärt förbud mot etablering av nya affärer och mot utvidgning av redan befintliga under utredningstiden, och ber jag därför att få yrka bifall till den av herr Holmström avgivna, vid utlåandet fogade reservationen.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Det är med mycket stor tvekan, som man nu tager till orda i denna debatt, vilken faktiskt redan pågått alldeles för länge och som karakteriseras av alltför många föredrag och för många upprepningar av skäl, som förut anförts.

Anledningen till att jag begärt ordet för ett kort anförande på ett fåtal minuter är, att jag måste deklarerat en annan uppfattning i denna sak, än den, som kommit till synes från mina partikamrater i utskottet. Jag kommer nämligen att biträda utskottets yrkande. Jag förstår icke alls, vilka sakliga eller principiella skäl man kan anföra för att motsätta sig kravet på en förutsättningslös utredning. Principiellt är ju läget ganska underligt. Det är anhängarna av näringsfriheten, av den fria konkurrensen och av »krafternas fria spel», vilka framför allt påyrka denna utredning, som innebär ett steg på vägen mot en samhällskontroll av näringslivet. Därför kan jag icke förstå, varför man från vårt håll skall ha anledning opponera sig. Om man från samhällskontrollens motståndare sträcker ut en hand, måhända i ett obehäkat ögonblick, tycker jag, att man skall passa på att taga fatt i den.

Jag finner heller ingen saklig anledning till att man skall motsätta sig en utredning, som skall vara objektiv. Den kommer att ge oss en högst nödvändig upplysning om hur det verkligen förhåller sig på ett viktigt område av det svenska näringslivet, ett område, som nu är föremål för mycken uppmärksamhet och mycken diskussion. Vi få sålunda kunskap på ett område, där vi förut icke ägt en sådan, men där vi behöva den. Kunskap kan ju aldrig vara skadlig, utan den är tvärtom nyttig.

Jag begärde emellertid ordet för att särskilt framhäva en sak, som jag finner synnerligen angelägen. När utredningen skall vara förutsättningslös, så innebär det enligt mitt sätt att se, att man vid denna utredning också får ägna en smula uppmärksamhet åt opponenterernas förhållanden på skilda områden. Utredningen kan knappast utföras, utan att man också uppmärksammar, hur man i det ena eller andra avseendet beter sig och har betett sig i de kretsar, där man med större eller mindre skäl — därom skall jag icke yttra mig — nu opponerar sig mot Eparörelsen. Jag skulle på förekommen anledning och därför att saken rör ett område, som jag en smula känner till, särskilt vilja skicka med som en hälsning till regeringen, för den händelse den nu får denna utredning att syssla med, att det vore ganska nyttigt, om man ville gran-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

ska järnhandlarnas prissättning, järnhandelsgrossörernas sätt att fastställa sina priser och överhuvud taget hela det sätt, på vilket man inom den svenska järnhandelsmarknaden har betett sig under långa tider.

I detta yttrande, under vilket herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Olsson* i Ramsta och *Hal-lén*, fru *Nordgren*, herr *Lind* och fru *Gustafson*.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! När man hör de talare här, som förfäktat, att Eparörelsen skall förbjudas eller att man skall utreda frågan, huruvida dess fortvaro för framtiden är befogad eller icke, måste man fråga sig, vad det egentligen är, som motionärerna syftat till, när de väckt sina motioner.

Först och främst måste man säga sig, att det naturligtvis i själva verket icke är Eparörelsen, som man vill komma åt. Man har bara tagit den som en förevändning för att få en lagstiftning på detta område och för att sedan så småningom kanske komma åt andra rörelser, som man finner vara obehagliga för sina syften. När jag tillåter mig att framföra dessa funderingar, gör jag det, därför att jag vet, att man från grossistförbundets sida och även från köpmannaförbundets sida har bedrivit en mycket ful spionageverksamhet mot Eparörelsen, för vilken spionageverksamhet poliskammaren har beslutat anställa åtal mot en direktör i grossistförbundet eller rättare mot en tjänsteman därstädes. Man har vid detta spionage använt sig av en tjänsteman inom Eparörelsen, som välvilligt stått till tjänst med de upplysningar, som man önskat, och för de tjänster, han gjort, har han erhållit betalt från de andra två rörelserna. Man kan således fråga sig, om icke motionerna egentligen äro väckta, därför att grossistförbundet och köpmannaförbundet ha känt med sig och vetat med sig, att de skulle komma i en ganska obehaglig ställning, när den spionageverksamhet, som de bedrivit, bleve känd. Jag har här ett meddelande som stått i Konsumentbladet lördagen den 3 mars. Där heter det: »Kriminalpolisen har nu avgivit rapport med anledning av Epas anmälan mot dekoratören Nils Ederman» — Ederman var anställd inom Eparörelsen — »för brott mot lagen om illojal konkurrens, bestående i att han till Sveriges köpmannaförbund lämnat uppgifter om inköpskällor, priser m. m., som han visste att Epa önskade hemlighålla.» Och så står där vidare: »Med anledning av utredningens resultat har poliskammaren beslutat anställa åtal mot icke blott Ederman utan även herrar Strömberg och Gillberg.» Dessa voro tjänstemän, om jag så får kalla dem, inom grossist- och köpmannaförbunden. Det är sålunda klart, att här har köpmannaförbundet och grossistförbundet ett mycket stort intresse av att på något sätt skada denna Eparörelse. Skulle det ha bedrivits lojal konkurrens med den, så skulle det icke vara någonting att säga därom, men när man går till väga på det gemena sätt, som man här gjort, måste man reagera, när det ifrågasättes en utredning om Eparörelsens skadliga verkningar inom samhället. Man säger ingenting om grossist- och köpmannaförbundens skadliga verksamhet. Det är klart, att sådana metoder, som grossistförbundet och köpmannaförbundet använt i fråga om Epa, måste vara skadliga, ty man måste givetvis utgå ifrån, att spionageverksamheten icke inskränkt sig endast till Eparörelsen utan även omfattat andra företag inom samhället, om vilka man ändå vill slå vakt på det håll, där man yrkat på en utredning och ett temporärt förbud mot Eparörelsen.

Man har också sagt i debatten, kanske icke så mycket här i kammaren som i övrigt, att man ville genom att förbjuda Eparörelsen skydda de fattiga i sam-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

hället. De skulle alltså vara oskyddade genom att Eparörelsen finnes. De skulle slänga bort sina pengar i Epaaffärerna o. s. v. Men man har icke sagt något om att de fattiga icke få slänga bort sina pengar i de järnaffärer, om vilka herr Jonsson i Eskilstuna talade, då han påyrkade, att de skulle medtagas i utredningen. Där vet man dock, att affärsmännen lägga på både 60 och 70 procent på sina varor. Då gör det ingenting, om de fattiga få lämna ut sina pengar utan att få valuta för dem. När de däremot köpa varor i Epaaffärerna, då måste man skydda dem på något sätt.

Herr Holmström har också i sin reservation talat om att man bland annat i Tyskland infört förbud mot Eparörelsen. Det är måhända alldeles riktigt, att så skett i Tyskland, men det är egendomligt, att samtidigt som man behandlade dessa Epamotioner i utskottet, förekom det ett meddelande i tidningspressen därom, att man från tysk sida begärt att få öppna ett Epaföretag i Köpenhamn och att tyskarna i gengäld härför lovat att importera en viss kvantitet varor från Danmark. Alltså man förbjuder Epaföretagen inom det egna landets gränser men drar sig icke för att begära att få börja sådana företag i andra länder och erbjuder sig också att som kompensation inköpa varor av det land, som man sålunda friar till.

Jag måste med anledning av vad jag här sagt och på grund av att det icke finns möjlighet att få utskottets yrkande ändrat be att få yrka avslag på allsammans. Finnes det däremot möjlighet att få utskottets yrkande ändrat därhän, att undersökningen även skulle omfatta grossist- och köpmannaförbundens affärsmetoder, skulle jag vara med om att tillstyrka en utredning. Men nu ber jag, herr talman, att få yrka rent avslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Hage: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att det är en allmän önskan, att debatten i denna fråga nu skall taga slut, och jag skulle gärna vilja tillmötesgå denna begäran. Men å andra sidan är det nog mycket stor risk för att, om jag gör det och alltså icke alls avger några repliker, det kanske kommer att stå i någon tidning, att herr Hage icke kunde svara på de många angrepp, som riktades mot honom, och det vill jag inte. Jag skall därför tillåta mig att yttra några ord.

Först skall jag be att få säga något om de mycket omtalade lökarna, som herr Magnusson i Skövde införde i debatten första gången, denna sak diskuterades, och som även spökat i debatten denna gång. Dessa lökar grodde aldrig, det blev aldrig något av dem, därför att de köpts hos Epa. Jag vet icke, vad det berodde på. Nu har det emellertid kommit två riksdagsmän till mig under den tid jag här suttit och åhört debatten, riksdagsmän, som icke äro socialdemokrater och som berättat mig, att de också köpt lökar hos Epa, att de grott och att det blivit utmärkt vackra blommor av dem. Det måtte alltså vara litet olika i alla fall. Jag tror för min del, att lökar, köpta i Epa-affärer, varken äro sämre eller bättre än andra lökar.

Sedan skall jag be att få säga några ord till min vän herr Jonsson i Eskilstuna. Han sade: Varför skall man nu gå emot en utredning? Därvidlag vill jag säga, att jag hittills haft den principen i utskott, där jag suttit, att om det väcks motioner, där det göres yrkande om utredning, och jag finner, att under debatten har kunnat anföras några bärande skäl härför, då går jag med på utredningen. Men jag går icke med på en utredning endast som en gest bara för att vara vänlig mot motionärerna. Och här vill jag upprepa, vad jag sade i mitt första anförande, att här har icke anförts något skäl för en

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

utredning, och en utredning kommer i alla fall alltid att bli en attack mot ett affärsföretag, mot vilket det icke finns någon anledning att göra attack.

I detta sammanhang vill jag för övrigt säga något angående det där talet om Epa's affärsmetoder. Det har ju använts som ett av motiven, varför det borde ske en utredning. Jag har här i min hand en bunt papper, som sannerligen icke är till fördel för de herrar, som äro på andra sidan i denna debatt. Det gäller här konstaterandet av attacker, som gjorts mot Epa från den sida, som herrarna representera, och gjorts på ett sådant sätt, att jag sannerligen icke finner någon anledning att på något sätt premiera denna sida. Det skulle vara intressant att läsa upp en del av vad här står, men jag skall icke våga mig på det. Handlingarna komma emellertid att finnas i min bänk. Det är en mångfald avskrifter, av vilka framgår, att från den sida, som herrarna representera, d. v. s. Köpmannaförbundet och detsamma närstående organ, har det gjorts det ena försöket efter det andra att genom att sätta skräck i leverantörerna förmå dem att avstå från att leverera varor till Epa. Jag skulle kunna läsa upp dessa handlingar. Jag har dem här i min hand, och ni kunna få titta på dem. Det är vidimerade avskrifter, och det är intet fusk med dem. Hela den sida, som herrarna representera, har använt den ena metoden snuskigare än den andra för att komma åt detta företag. Att saken — d. v. s. försöken att bromsa Epa's utveckling — slutligen kommit fram motionsvägen, är icke en sådan väg, som man behöver beteckna på det sättet. Det är den hyggligaste vägen. Men alla dessa metoder, som man förut använt — när man skrämt leverantörerna från att leverera varor till Epa och på den vägen tvingat Epa att i vissa fall köpa utländska varor — dessa metoder eller rättare sagt de, som stå bakom dem, böra sannerligen icke uppmontras genom ett bifall till en skrivelse om utredning i denna sak.

För min del vill jag slutligen säga, att vi socialdemokrater, som i utskottet gått emot en utredning, vi ha icke gjort det från de utgångspunkter, som herr Wallén var inne på. Herr Wallén deklarerade: Här stå socialdemokraterna och slåss för storkapitalet, under det att vi borgerliga på vår sida slåss för småkapitalet och småfolket. Ånej! Så enkelt är det ej. Det finns storkapital på ömse sidor. Det är på det sättet, att här kämpa två privatkapitalistiska intressen mot varandra, och vi ha ingen anledning att gynna den ena eller andra sidan. Må deras strid fortgå och må de använda hyggliga och skapliga metoder. Den som säljer de billigaste och bästa varorna må gå framåt. Det är vår ståndpunkt i denna sak, och den överensstämmer, tycker jag, ganska mycket med gammal god borgerlig uppfattning. Men nu har det sorgligt nog kommit politik i denna sak. Först motionerade herr Wallén, och då tyckte kanske en del högermän, att det var obehagligt, att bondeförbundet skulle utmärka sig på sådant sätt inför valmännen på den kanten, och så kom det en högermotion. Det är hela taktiken, som ligger bakom detta här.

Ja, herr talman, jag skulle kunna taga upp till bemötande en hel del saker i detta sammanhang. Jag vill emellertid säga, att när det gäller att välja mellan Epa och den andra sidan, så stå vi socialdemokrater fullständigt fria. Vi ha inga barn med Epa, men det kanske herrarna ha med Svenska köpmannaförbundet och andra dylika sammanslutningar. Vi vilja alltså icke vara med om några åtgärder på detta område utan anse, att den lagstiftning, som redan finnes på detta område, räcker. Här ha vi t. ex. en sådan lag som lagen mot illojal konkurrens. Tillgripa dessa affärer, som det här är fråga om, illojala metoder, så ha vi redan en lagstiftning på detta område, och vi behöva ingen ytterligare lagstiftning.

Från den utgångspunkten yrkar jag, herr talman, alltjämt avslag.

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

Härefter lämnades för kort genmäle ordet till

Herr **Magnusson** i Skövde, som yttrade: Herr Hage yttrade, att han måste taga upp till bemötande de anmärkningar, som gjorts av hans motståndare, emedan man eljest kunde få den uppfattningen, att han icke förmådde bemöta, vad motståndarna sagt. Om hans bemötanden i fortsättningen icke vore bättre än vad han hade att anföra gent emot mig, kunde han dock lika gärna avstått från att begära ordet.

Han sade, att jag i debatten här i fjol talat om vissa hos Epa inköpta lökar, som icke hade någon livskraft. Det var, herr Hage, emellertid inga lökar, utan det var liljekonvaljrötter och pionrötter. Att dessa icke äro lökar, vet var och en, som har någon kunskap i botanik. Jag vet också, att varken någon riksdagsman eller annan person hade kunnat väcka dessa rötter till liv. Om nu en riksdagsman köper några verkliga lökar i en Epaaffär och de »gro», så kan ju detta vara gott och bra, men det är icke nog med att de vakna till liv, utan växterna skola sedan också vara av den kvalitet, att de ge fullt tillfredsställande blomning. Jag vågar vidhålla, att dylika varor icke höra hemma i en Epaaffär, och äro de av samma kvalitet som de rötter, vilka jag i fjol omnämnde, då har man anledning säga ifrån, att det är ett sätt att tillhandahålla varor, som icke är värt att uppmuntra.

Vidare anförde:

Herr **Severin**: Herr talman! Jag tror man kan säga, att det myckna motionerandet i denna fråga är ett uttryck för en psykos av ungefär samma slag, som man fruktar att Epaaffärerna skola framkalla hos andra affärsidkare. När jag icke desto mindre kommer att rösta för utskottets förslag, sålunda för en utredning, är det därför, att jag förutsätter, att regeringen har frihet att giva en eventuell utredningskommitté direktiv, som gör, att denna utredning kan omfatta något mera än allenast Epaaffärerna. Jag tänker då närmast på hela varudistributionen i vårt land och för övrigt även i andra länder, som egentligen är förtvivlat illa organiserad. I många fall är varudistributionen orimligt dyr. Det finns faktiskt varor, där 50 procent av priset är rena distributionskostnader, alltså inte transportkostnader utan ren handelsvinst så att säga till de olika människor, som på ett eller annat sätt bidraga till själva försäljningen.

Även beträffande artiklar, där distributionskostnaderna inte äro så orimligt höga, är varudistributionen mycket illa organiserad. Vi ha i Stockholm en distributionsfråga, nämligen distributionen av mjölk, i vilken det motionerats i stadsfullmäktige. Motionen framkallade omedelbart en del invändningar och protester, och jag fick närmast det intrycket, att man protesterade emot att man inte fick distribuera mjölk på det dyraste och dåligaste sätt som var möjligt, och att man var motståndare till en bättre organisation.

Nu är jag naturligtvis inte på något sätt motståndare till detaljhandlarna. De böra ha frihet att leva, och de böra i samma grad som alla andra medborgare ha möjlighet att arbeta för sin existens, men de böra å andra sidan också själva vara intresserade av att det område, där de arbeta, är så väl organiserat som möjligt, så att de därigenom kunna göra samhället och medborgarna de största tjänster till lägsta priser och med minsta möjliga ansträngning.

Ur denna synpunkt, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag och i detta yrkande uttrycka en förhoppning om, att för den händelse utredningen kommer till stånd, den måtte omfatta något mera än utslutande enhetsprisaffärerna.

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.

(Forts.)

Herr Nyblom: Herr talman! Dagens debatt liksom också utskottets utlåtande visar oförtydligt, hur viktigt och nödvändigt det är att få till stånd en förutsättningslös utredning av denna fråga. Här står ju argument emot argument, och man finner, att meningsskiljaktigheterna äro ganska avsevärda. Det vore önskvärt, att denna diskussion finge fortsätta i en sakkunnigkommitté, där allt det material står till förfogande, som är nödvändigt för ett objektivt bedömande av frågan.

Liksom herr Jonsson i Eskilstuna har jag mycket svårt att förstå den starka opposition, som möter upp gentemot denna utredning. Bakom kravet på utredning stå ju dock mycket starka och mäktiga organisationer och betydande grupper av näringsutövare i vårt samhälle, och man får väl taga någon hänsyn till vad dessa grupper av näringsutövare vilja. Å andra sidan ha inte Epaföretagen någon som helst skräck för denna utredning. Det förefaller av deras skrivelse, som om man i själva verket önskade en utredning. Varför skall man då motsätta sig den? Jag tror, att de herrar, som i dag uppträda till försvar för Epaföretagen, skulle på ett bättre sätt tillgodose vad dessa Epaföretag vilja, om de ginge med på det utredningsförslag, som utskottet framlagt.

Nu har första kammaren redan med betydande majoritet gått in för utskottets hemställan, d. v. s. för en utredning, och jag anser därför, att alla skäl finnas för att andra kammaren fattar samma beslut.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carleson: Herr talman! Efter de anföranden, som hållits i denna fråga, skulle en åhörare av denna debatt kunna tänka sig, att de, som komma att rösta för bifall till utskottets förslag, kunde ha den meningen, att utredningen skulle komma att syfta till ett slopande av Epaföretagen. Då jag för min del, då det blir votering, kommer att rösta för utskottets förslag, vill jag redan nu meddela, att jag i stort sett biträder industriförbundets uttalande i denna fråga. Jag anser sålunda icke, att staten nu skall utsträcka sin förmyndarhand till eller undertrycka de mellanhandsorgan, som på senare tid uppträtt i Sverige och förut ha varit i arbete i andra länder under ett flertal tiotal år, utan att de därigenom på något sätt tagit död på den stora detaljhandeln.

Herr talman! Jag skulle också vilja säga, att jag tycker det kan vara onödigt, att man här uppträder såsom förmyndare för konsumenterna. De få väl anses för sin del bevaka sina intressen tillräckligt; och om de överhuvud taget använda sig av Epaaffärer, får man väl anse, att de få sina egna behov och egna önskningar tillfredsställda. Jag vill tillägga, att inte heller tycker jag, att man bör vara förmyndare för industrien beträffande leveranser till Epaaffärer. Industriförbundet får väl anses såsom en så god representant för industrien, som man överhuvud taget kan begära, och förbundet har ju uttalat, att man inte kan tala om en försämring av kvaliteten i samband därmed att leveranser till Epaföretag äga rum.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Ehuru motionär i ämnet hade jag tänkt, att det var tillräckligt att endast instämma i det anförande, som herr Holmström hållit. Då jag likväl begärt ordet, är det för att svara en del talare, som upptagit även frågan angående de motiv, som förelegat för motionärerna.

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

Jag vet inte, om jag skall fatta herr Hages anförande såsom en självbekännelse eller vad han eljest menade därmed. Han talade om att det var val till hösten och gjorde gällande, att spekulation och beräkning var anledning till motionerna. Jag vet inte, om herr Hage har dessa motiv, då han motionerar under de år, då val förestår, men för min del kan jag garantera herr Hage, att antingen det är valår eller icke valår, betraktar jag dessa Epa-företag som en ekonomiskt skadlig form av affärslivet, och det är av den anledning, som jag begärt en utredning och även föreslagit temporärt förbud. Jag kan ju inte beräkna, att kammarens övriga ledamöter skola intaga denna för flertalet kanske något utrerade ståndpunkt, men jag har rättighet att alla tider om året, oavsett om det är valår eller ej, förfäktat denna ståndpunkt, och det har jag alltid gjort.

De moraliska skäl, som herr Hansson i Trollhättan framförde, röra sig delvis på samma plan, och jag vill gentemot honom endast säga, att när man bevisar för mycket, bevisar man i själva verket ingenting alls, som då han här anför alla skäl mellan himmel och jord, som tala mot en utredning. De berörda företagen ha själva inte motsatt sig den saken, och då behöva ju inte vi vara så bekymrade för deras del.

Slutligen vill jag tillägga, att det är mycket möjligt att det pågår en osund och i många avseenden beklämmande strid mellan olika företag, men det vill jag säga, att de grupper och företag, som fått herr Lindberg i Stockholm till försvarsadvokat i kammaren, ha verkligen ingen anledning att lyckönska sig själva.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Holmström avgivna reservationen.

Herr Holmström: Herr talman! Det är med anledning av herr Lindbergs i Stockholm och herr Hages anföranden, som jag begärt ordet.

När det nu från flera håll pekats på Industriförbundets skrivelse, vill jag säga, att det från åtskilliga enskilda framstående industrihåll gjorts uttalanden, både skriftliga och muntliga, som icke stämma överens med Industriförbundets yttrande.

Herr Pettersson i Hällbacken omnämnde, att skogsarbetarna i Dalarna köra med lastbil till Stockholm för att köpa i Epaaffärerna. Jag skulle vilja skämta med honom och påpeka, att resorna kosta ju också en hel del. Jag tror nog det är grammofonmusiken och annat, som lockar ganska mycket.

Herr Lindberg i Stockholm gjorde en del insinuationer gentemot Köpmannaförbundet och tillät sig på ett sätt, som jag anser icke vara passande, att omnämna, att två personer äro åtalade för spionage och framställde här öppet beskyllningar emot dem. Det är ju så, att denna sak ligger under domstolsutredning. Personerna i fråga förneka att spionage föreligger. När så är fallet och en utredning pågår inför domstol, bör man icke här i riksdagen öppet framställa dylika äreröriga insinuationer, och jag ber att få protestera emot ett sådant förfaringssätt.

Herr Hage har ju redan fått några vänliga ord av min vän herr Meyerhöffer, med anledning av sina spekulationer om varför vi överhuvud taget motionerat. Herr Hage förklarade, att »vi ha inga barn med Epa», såsom han uttryckte det på sitt förtjusande och kultiverade sätt. Även om herr Hage inte har barn med Epa, har väl herr Hage haft förbindelse med detta företag, fastän det inte blivit barn. Eller hur har herr Hage eljest kommit i besittning av de dokument, som herr Hage nyss stod och viftade med? Jag tror inte herr Hage kommit i besittning av dem utan någon förbindelse med Epa.

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

Herr Hage insinuerade helt öppet att vi på motsatta sidan kanske hade barn med Köpmannaförbundet. Vad har herr Hage för anledning påstå något sådant?

Sedan vill jag säga, att allt som här talats om spionage och om blockader, som satts igång från visst håll emot Epaleverantörer, hör inte ett dugg till själva saken, som nu föreligger till behandling. Det har inte ett spår med den att göra. När man i utlandet, i Tjeckoslovakien, Österrike, Tyskland, Schweiz o. s. v., beslutat om förbud mot Epaföretag, kan man väl inte säga, att spionage och blockader här i Sverige ha varit något motiv för dessa länders beslut.

Jag ber kort och gott, herr talman, att ännu en gång få yrka bifall till min reservation.

Herr Lithander: Herr talman! Det har måhända inte varit utvecklingen här hemma, som föranlett motionärerna till deras yrkande, utan snarare den erfarenhet, som man haft på detta område i utlandet.

Det är ju så, att vi ha i vårt land ett skikt av medborgare, som försörja sig genom idogt och tråget arbete under skarp tävlan med varandra. Detta förekommer inom hantverk och inom handel. Man strävar efter att på jordbrukets område ha småbruk. Vi ha i detta nu småbruk även på här ifrågasvarande område, och det är inför de erfarenheter, som man gjort i utlandet, där dessa skikt i samhället, värdefulla ur alla synpunkter, dukat under på många håll i kampen mot den här påtalade utvecklingen, som motionärerna velat rikta ett varningens ord: vart bär det hän och vad har det för påföljder? Det är, mina herrar, inte alltid fråga om det ena eller andra priset, utan det gäller här människorna, huruvida de skola betagas de möjligheter, som de nu ha, att försörja sig och de sina. Det är för att skydda och bevara de svaga, när denna tävlan tar en sådan form, att de icke kunna uthärda den, det är för att skydda stora skikt i vårt land, som motionärerna framställt sina yrkanden.

Jag hoppas, herr talman, att denna kammare i likhet med den första skall medgiva en utredning och att denna utredning icke må tappa bort den synpunkt, jag nu framhållit. Man skall inte för den ena eller andra prisfrågan glömma bort vad som är huvudmomentet, nämligen att bevara åt vårt land stora grupper av medborgare och giva dem möjlighet att med strävsamt arbete försörja sig. Det är med blicken riktad på vad som hänt i utlandet, som dessa motioner kommit till, och jag ber, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Herr Holmström frågade, vad det hade för intresse att tala om köpmannaförbundets affärsmetoder i denna debatt. Jo, det har det intresset, att förut ha Epas affärsmetoder framställts på visst sätt, och man har syftat till att framställa den ena sidan såsom en ängel och den andra sidan såsom en svart djävul. Då kan det vara anledning för dem, som här skola taga ståndpunkt till denna sak, att få del av, att det är inte alldeles på det sättet. Jag har från den utgångspunkten — och det har utskottet också — tagit litet reda på den andra sidans, d. v. s. köpmannaförbundets, affärsmetoder, och det får jag säga, att jämför man de här konkurrerandes affärsmetoder med varandra, framstår Epa som en ängel och den andra sidan på det andra sättet.

Så vill jag säga — när herr Holmström var inne på, hur jag skaffat mig dessa uppgifter — att det har gått genom *utskottet*, således den officiella vä-

Ang. de ekonomiska och sociala verkningarna av de s. k. enhetsprisföretagen.
(Forts.)

gen, och såsom medlem av utskottet har jag kunnat taga del av dem. Även om jag tänkt föra fram dem här, hade jag likväl icke tänkt anföra några namn. Handlingarna finnas emellertid på mitt bord, där herr Holmström kan få taga del av dem.

När det nu talats om den lagstiftning, som genomförts i andra länder, vill jag peka på det förhållandet, att just i det land, där dessa företag fått den största omfattningen, nämligen i Amerika, har icke åstadkommits någon sådan lagstiftning. Det bör väl säga ganska mycket, och blir det fråga om vad Frankrike beslutat, kan jag nämna, att det förhåller sig på det sättet, att franska deputeradekammaren fattat ett beslut, men det är inte alldeles säkert, att detta beslut kommer att leda till en lagstiftning på området. Det påstå åtminstone sådana, som äro sakkunniga beträffande dessa saker.

Detta är några av de synpunkter, som jag lagt på denna fråga, och jag har, herr talman, alltså anledning att vidhålla mitt yrkande.

Herr **Holmström**: Herr talman! Med anledning av herr Hages sista anförande har jag endast att förklara, att jag anser, att hans förbindelse med Epa är fullt legitim.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav först propositioner angående punkterna A) och B), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda punkter, dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan i punkten A) som de i ämnet väckta motionerna I: 13 samt II: 27, 30 och 501; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hage begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkterna A) och B) i utskottets förevarande utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets hemställan i punkten A) som de i ämnet väckta motionerna I: 13 samt II: 27, 30 och 501.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppreningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkter.

Vidare gav herr talmannen i avseende å punkten C) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda punkt, dels ock på avslag därå och bifall i stället till motionen II: 28; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 12.

Ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om arbetarskydd. Härefter förelåg till avgörande andra lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd, dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Genom en den 17 februari 1934 till riksdagen avlämnad proposition, nr 136, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd.

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Denna lag — — — sätt användes.

Från lagens — — — eller icke.

Beträffande arbete inom jordbruket skall denna lag äga tillämpning allenast i vad den äsyftar att förekomma olycksfall vid användande av maskiner, redskap, elektriska apparater eller ledningar samt sådana ångpannor, kokare eller andra kärl under tryck, som genom explosion kunna förorsaka olycksfall.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1934.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 307 i första kammaren av herr *Löfvander m. fl.* samt nr 548 i andra kammaren av herr *Hansson i Rubbestad m. fl.*

Utskottet hemställde,

A) att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr talman! Då jag begärt ordet vid detta ärende, så är det därför, att jag, dels såsom själv varande lantarbetare och dels såsom en av lantarbetarnas speciella representanter här i denna församling, känner mig synnerligen otillfredsställd med den, såvitt jag kan förstå, tämligen intetsägande och egendomliga ståndpunkt, som utskottet har intagit i denna fråga.

Utskottets utlåtande andas ingalunda någon som helst övertygelse om, att den tolkning i utvidgad riktning av här ifrågavarande bestämmelser, som eventuellt skulle kunna förutsättas i händelse av ett bifall till utskottets förslag, verkligen också i realiteten skulle komma att bli en följd av ett riksdagsbeslut i denna riktning. Det synes mig därför, som om det hade varit mera konsekvent av utskottet, att man då från dess sida intet skäl anförts mot en lagändring nu hade tagit steget fullt ut och föreslagit lagstiftningsåtgärder, som givit oss lantarbetare några verkliga hållpunkter att stödja oss på i sådana fall, där uppenbara brister i skyddshänseende finnas. Detta hade, såvitt jag förstår, varit så mycket mera konsekvent, som ju samma utskott i ett till 1933 års riksdag avgivet utlåtande konstaterat, »att det vore oomtvistligt, att lant-

Ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om arbetarskydd. (Forts.)
arbetarna vore i behov av ökat skydd samt att den risk för skada i arbetet, som för lantarbetarna förefinnes, vore betydligt större än beträffande flertalet andra arbetargrupper».

Samma förhållande kvarstår, mina herrar, även i år, samma riskmoment föreligga. Som ett ytterligare stöd i argumentationen för behovet av ökat skydd föreligger i år utlåtandet från flera institutioner, som hörts i ärendet och vilka enhälligt tillstyrka lagändring. Det synes mig därför, som om man här hade bort föreslå riksdagen densamma. Den omständigheten, att av landets nio yrkesinspektörer tre redan tidigare tillämpat denna vidgade tolkning, synes mig icke innebära någon garanti av den art, att man av den anledningen kan anse utskottets utlåtande vara tillfredsställande och tillförlitligt. Det säger sig självt, att hade i stället sex av dessa nio yrkesinspektörer redan nu tillämpat denna utvidgade tolkning, så hade ju garantin i det hänseendet varit något större. Den ändring av gällande lag, som socialstyrelsen här förordat, och som ju även departementschefen i sin proposition har föreslagit, bör också nu enligt min mening i rättvisans namn företagas. Riksdagen har här ett utmärkt tillfälle att i handling omsätta det intresse för lantarbetarkåren, som man så ofta påstått sig hysa, genom att giva oss lantarbetare denna lilla del av mänskliga och samhällsliga rättigheter varom här är fråga och som lantarbetarna synnerligen väl äro i behov av.

Då det emellertid gäller lagstiftningsåtgärder till skydd för lantarbetarna i olika hänseenden, förefaller det mig, som om man alltid skulle vara mycket betänksam. Man letar då ofta med ljus och lykta för att hitta på skäl, som tala emot och omöjliggöra dylika åtgärder. Men, mina herrar, man borde komma ihåg lantarbetarna även vid andra tillfällen, än då det gäller att söka begränsa deras rättigheter i olika avseenden. Man borde komma ihåg lantarbetarna även vid andra tillfällen, än då det exempelvis gäller att inränga lantarbetet bland sådana arbeten, inom vilka en eventuell konflikt skulle kunna rubriceras som samhällsskadlig, och på grund därav enligt borgerlig åskådning göras till föremål för en undantagslagstiftning.

När det så gäller de ekonomiska synpunkter, som man lagt på denna sak, så tillhör jag för mitt vidkommande dem, vilka anse, att jordbruket för närvarande icke bör utsättas för andra påfrestningar än sådana, som äro strängt nödvändiga. Men det torde vi väl ändå, mina herrar, kunna vara överens om, att just sådana åtgärder, som syfta till en förbättring för lantarbetarna beträffande skydd för deras liv och hälsa, väl ändå måste kunna hänföras till sådana åtgärder, som äro strängt nödvändiga. Den ekonomiska merutgift, som den här föreslagna lagändringen skulle medföra, kan enligt min mening absolut icke få tillåtas bromsa upp denna fråga. Det bör heller icke få bli så, att vi lantarbetare av detta skäl skola riskera att förlora det enda kapital, som vi äga, nämligen vår arbetskraft och vår arbetsförmåga. Att man t. ex. i stället för att binda fast en brädstump på en ringvält eller en rullharv använder sig av en med skruvar ordentligt fastsatt sitt- eller ståplats kan, såvitt jag förstår, absolut icke medföra någon ekonomisk ruin för en jordbrukare. Lika litet kan detta bli följden av en sådan åtgärd, som att man bygger över de s. k. luckhålen på foderskullen eller ser till, att pinnarna äro hela i de klätterstegar, som man använder för att klättra upp och ned till dessa foderskullar. Detta har heller icke enligt min mening förmåga att bringa någon arbetsgivare ur den ekonomiska balansen. Jag har själv, herr talman, varit utsatt för och även mer än en gång haft tillfälle konstatera de talrika olycksfall, som varit en följd just av dylika kanske på sätt och vis små och till synes obetydliga underlåtenheter, som jag här anfört exempel på. Men samtidigt har jag också som lantarbetare haft tillfälle konstatera,

Ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om arbetarskydd. (Forts.)

hurusom det kanske ofta endast av arbetsgivarna erfordrats litet god vilja, och litet förståelse för vilket skydd lantarbetarna kunna behöva till liv och hälsa, för att ordna denna sak. Jag har sett, att det kanske, som sagt, endast erfordrats en smula intresse men mycket ringa kapitalutlägg, då det gällt att vidtaga dylika skyddsåtgärder.

Helt naturligt skulle jag, herr talman, i likhet med departementschefen helst hava sett, att jämväl i vissa övriga delar en utvidgning av denna lag komme till stånd. Men då jag förstår, att majoriteten av kammarens ledamöter kommer att biträda utskottets ståndpunkt, får jag, herr talman, inskränka mig till att till sist endast vädja om kammarens bistånd vid genomförandet av denna rättvisa, visserligen lilla men kanske därför icke desto mindre betydelsefulla detalj av en lagstiftning till lantarbetarnas förmån.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den kungliga propositionen.

Herr **Magnusson** i Skövde: Den omständigheten, att utskottet enhälligt fattat sitt beslut och olika meningsriktningar därvidlag fått göra sig gällande, bör ju utgöra en viss garanti för att man icke handlat lättsinnigt utan noga övervägt, vad det här gäller, innan man fattat detta beslut.

Det är ju så, att de olycksfall, som inom jordbruksnäringen inträffa, vanligtvis äro förorsakade på sådant sätt och under sådana omständigheter, att några särskilda förebyggande åtgärder genom yrkesinspektionens verksamhet icke kunna leda till resultat. Och det är insikten om detta, som har i betydande mån bestämt utskottet vid dess ståndpunktstagande. När nu utskottet har gått in för den vidsträcktare tolkning av hithörande bestämmelser, som varit möjlig och som i huvudsak täcker vad Kungl. Maj:t begärt, finnes ju ingen särskild anledning till en lagändring.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Innan kammaren går att fatta sitt beslut, är det enligt min mening nödvändigt att i anledning av herr Erikssons här hållna anförande omtala, huru det egentligen ligger till med denna sak.

Det är nämligen icke på det sättet, att de, som väl närmast inom utskottet skulle ha givit sin anslutning till Kungl. Maj:ts förslag, förbisett någon av de synpunkter, som herr Eriksson här framfört. Och om herr Eriksson tidigare vänt sig till utskottets ledamöter, så skulle han kanske hava känt sig nöjd med vad som förekommit. Det förhöll sig nämligen på det sättet — jag anser mig böra meddela det — att meningarna inom utskottet voro delade, huruvida det borde bli en lagändring, eller om man skulle låta det bero vid ett uttalande i utskottets motivering. När utskottet fattat sitt beslut, anmälades också reservationer däremot, och jag själv var en av de ledamöter, som anmälde sådan. När utskottets utlåtande senare var skrivet, hade motiveringen emellertid fått en sådan avfattning, att med densamma vinnes just det, som Kungl. Maj:t här föreslagit skola vinnas genom en lagändring. Det har rätt delade meningar om vad som skulle förstås med uttrycket »maskinella hjälpmedel». Inom vissa inspektionsdistrikt har man med maskinella hjälpmedel förstått endast motordrivna maskiner. Man har sålunda uteslutit sådana maskiner, som drivas med handkraft eller med dragare. Inom tre distrikt har man däremot uppfattat uttrycket maskinella hjälpmedel så, att jämväl exempelvis tröskverk, som drivas med dragare, eller maskiner, som drivas med handkraft, innefattas i detta begrepp. Nu anför ju utskottet här, att med maskinella

Ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om arbetarskydd. (Forts.)
hjälpmedel bör förstås även maskiner och redskap, som drivas med handkraft eller med dragare, d. v. s. att man vill ha den tolkning, som man har givit uttrycket i de tre nyssnämnda distrikten. Och om riksdagen ger denna tolkning av lagen, så vinnes därmed precis det, som Kungl. Maj:t velat vinna genom en lagändring.

Jag tror icke, att det är någon risk för mig att inför kammaren förråda, att om socialministern vore närvarande på regeringsbänken skulle han stiga upp och förklara, att han är fullt nöjd med vad utskottet skrivit i sin motivering. och att han därmed anser sig hava vunnit vad han åsyftat. När nu utskottet har på detta sätt givit en sådan tolkning åt denna lagbestämmelse och begärt, att riksdagen skall göra den till sin, så hade det varit fullständigt meningslöst att reservera sig för en lagändring. Ty ponera, att denna reservation skulle blivit avslagen av riksdagen. Då hade vad utskottet här skrivit beträffande tolkningen faktiskt blivit försvagat genom att det icke varit enhälligt.

Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr talman! Jag är ju redan tidigare fullt på det klara med innebörden av den tolkning, herr Olovson i Västerås givit av utskottets utlåtande. Men icke förty, herr talman, kan jag icke förstå, varför man icke i detta fall har enhälligt kunnat gå in för en lagändring, då man ju ändå från utskottets sida icke anfört något som helst skäl emot en dylik utvidgning. Jag anser nämligen, att har man ändå menat att få denna utvidgning till stånd, så hade väl ändå den enklaste och säkraste utvägen varit den, att man fått denna bestämmelse införd i lagen. Även om exempelvis, som jag förmodar, den nu sittande socialministern skulle ge direktiv till socialstyrelsen för en utvidgning i här antydd riktning, så har man väl ändå, enligt mitt förmenande, den eventualiteten kvarstående, att eftersom bestämmelsen icke är införd i gällande lag, kan denna tolkning vid en senare tidpunkt måhända göras mera godtycklig och det på nytt överlåtas till yrkesinspektörerna att själva avgöra, huru bestämmelsen skall tolkas. Jag anser mig ej, herr talman, hava anledning återtaga mitt yrkande.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr Eriksson kan icke förstå, varför man icke i utskottet velat vara med om en lagändring. I det fallet äro vi på precis samma linje; det kan nämligen icke jag heller förstå. Men när nu utskottsmajoriteten icke velat vara med om en lagändring, och man kan vinna syftet med en motivering rörande tolkningen av nu gällande lag, kan jag icke finna, varför man skall försvaga denna motivering genom att yrka avslag på densamma och framställa ett så hopplöst yrkande som om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Bättre hade det enligt min mening varit, om det blivit en lagändring. Men när man icke kunnat vinna det, så söker man vinna det bästa möjliga. Och jag tror, att man härvidlag vinner vad man åsyftat. Herr Eriksson kan vara fullkomligt övertygad om, att i varje fall icke från min sida någonting skall underlåtas, som kan vara lantarbetarna till hjälp. Men när det finns en möjlighet att få här ifrågavarande lag tillämpad på det sätt, som man önskar, då skola vi icke genom olämpliga åtgärder plöttra bort detta.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på de därunder framkomna yrkandena; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 15*, angående stuteriväsendet; och anförde därvid:

*Ang. stuteri-
väsendet.*

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Vid denna punkt har jag avgivit en motion. Jag skall därför be att få knyta några reflexioner till utskottets betänkande i denna del.

Ända sedan år 1923, eller sedan elva år tillbaka, har genom riksdagens beslut stuteriet vid Flyinge utvidgats i den utsträckning, att man där icke allenast skulle hava hingstmateriel för den halvblodsavel, som vi haft i detta land, utan man skulle även ingå för uppfödning av halvblodsston på stuteriet. Därmed var väl från början avsikten, att man skulle få något system i fråga om halvblodsaveln i landet. Om man följer den varmbloediga aveln i vårt land sedan flera år dessförinnan, så har den ansetts stå på en ganska hög nivå. Den har liksom allt avelsarbete letts av premieringsnämnderna, och med ledning av premieringsnämnderna har urvalet av avelsmaterial gjorts. Nu måste jag göra den reflexionen, att när avelsarbetet ute hos de enskilda jordbrukarna drives med ledning av premieringsnämnderna, så borde väl avelsarbetet vid Flyingedepån drivas under samma ledning. Men jag har den uppfattningen, att så icke sker.

Man har utgått ifrån, att man skulle skaffa en halvblodshäst, som i stor utsträckning skulle kunna användas dels för kavalleriets behov och dels för jordbrukets behov. Om man följer utvecklingen vid Flyinge, sedan stostuteriet kom till, finner man, att utvecklingen där gått den andra vägen. Utvecklingen har gått den vägen, att man försökt få en grövre halvblodshäst. Men då det gäller efterfrågan på halvblodshästar eller halvblodsmaterial åtminstone för regementenas behov, har utvecklingen gått den andra vägen, nämligen att man velat ha en lättare häst. Följaktligen kan man säga, att denna uppfödning drives från stuteriets sida efter *en* princip och från de enskilda uppfödarnas sida efter *en annan* princip. Det synes mig icke på det sättet kunna bli någon kontinuitet i hästuppfödningen.

Då säger utskottet, att man icke kan få något resultat förrän efter omkring 10 år. Nu vet jag icke, om utskottet menar 10 år, efter det stuteriet startades på Flyinge, eller därmed menas 10 år efter denna dag.

Jag har förmenat, att det skulle vara lämpligare för halvblodsaveln om denna liksom aveln av den tyngre hästen, nämligen ardenneraveln, om uppfödningen sköttes ute hos de olika lantbrukarna, att stomaterialet fanns hos jordbrukarna och att staten tillhandahöll beskällare av sådan typ som enligt uppfattningen hos premieringsnämnderna och dem som hava ledningen över hästaveln i övrigt borde ställas till de olika stomaterialens förfogande. Erfarenheten från stuteriet visar enligt mitt förmenande, att den rätta planmässigheten där för att få fram det önskvärda avelsmaterialet har saknats.

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

Man har ju till olika ston använt ett antal olika beskällare, och på grund därav har man icke kunnat få fram någon enhetlig uppfödning. Det visar sig ju också, att de hingstfö, som äro födda på stuteriet, icke till något större antal tillförts stuteriet såsom värda att användas såsom beskällare, och följaktligen är resultatet enligt mitt förmenande ganska klen.

Nu har jag den uppfattningen, att så som avelsarbetet är lagt, att de enskilda uppfödarna med ledning av premieringsnämnderna driva sitt avelsarbete efter vissa linjer och stuteriet efter andra, detta inte leder till åsyftat resultat. De enskilda uppfödarna veta överhuvud taget icke, efter vilka riktlinjer avelsarbetet skall bedrivas, och följaktligen minskas intresset för den hästuppfödning, det här är fråga om. Dessutom skulle jag vilja säga beträffande denna häst, att den ju är en utmärkt arbetshäst för jordbruk med lättare jord och även för det mindre jordbruket, och det är enbart nyttigt, om detta stomaterial kunde användas även till jordbruksarbete i vanliga fall. På stuteriet vid Flyinge är det ju åtminstone icke mycket nyttigt arbete att använda stomaterialet till, och följaktligen måste hela avelsarbetet bli väsentligt fördyrat. Det föreligger även risk att sammanföra ett avelsarbete i så stor utsträckning som i detta fall. Jag vill i detta sammanhang nämna, att innevarande år är det väl omkring 80 % av de ston, som hittills skulle hava framfött sina fö, som hava kastat, så att resultatet av årets produktion torde bli ganska minimalt, om man ser på de kostnader, som nedläggas på Flyinge.

Nu har utskottet avstyrkt detta, och jag har därför icke tänkt att framställa något yrkande. Jag förutsätter emellertid, att frågan återkommer, och jag skulle därför vilja till regeringen och dem det vederbör göra den hemställan, att man ser till att kostnaderna för Flyinge stuteri icke göras större än vad som är oundgängligen nödvändigt. Det vore önskvärt att vi kunde komma till den enligt mitt förmenande riktiga uppfattningen, att hästuppfödningen skötes bättre med stomaterialet ute hos jordbrukarna än på ett stuteri som Flyinge. Då emellertid det rör stuteriet i sin helhet skulle jag vilja bringa i erinran, om det kan vara med god ekonomi överensstämmande, att riksdagen år efter år beviljar ganska rundhanta anslag till stuteriet, för vilka anslag man av besparingsmedlen t. ex. kan inköpa ganska dyrbara transportbilar. Den varmblodiga och halvblodiga hästen har ju tidigare ansetts kunna transportera sig själv på vägarna åtminstone en rätt bra bit, och det finns ju järnvägar anknutna nära till hingstdepån, som, därest hingstarna skickas ut till olika stationer, kunna användas, och då synes det mig ganska ekonomiskt att vid sidan om alla dessa förutsättningar som finnas lägga ned omkring 20,000 kronor per styck i lastbilar, som skola användas till transporter av hingstar till olika stationer.

Jag har här velat föra fram frågan med hänsyn till att vi nu på allt möjligt sätt försöka leta fram vilka utkomstmöjligheter och vilka produktionsmöjligheter som skola bibringas jordbruket under dessa svåra avsättningsförhållanden. Jag menar, att det är viktigt att se till, huruvida icke en produktion som denna egentligen har sin rätta plats hos jordbrukare och hästuppfödare i allmänhet.

Jag skulle därtill vilja säga, att arbetet närmast föregående år har beträffande Flyinge stuteri — de andra stuterierna känner jag icke till beträffande hingstaterialet — kännetecknats av en import av beskällare från Tyskland, som jag anser delvis har varit överflödig. Kanske ledningen för den varmblodiga eller halvblodiga aveln numera hindrar, att en sådan skall få fortgå i fortsättningen, men som det varit hittills, har det varit en import i ganska stor utsträckning, trots det rätt goda avelsmaterial, som i fråga om den varmblodiga hästen tidigare fanns inom landet.

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

Herr **Liedberg**: Herr talman! Det kunde kanske vara nog att hänvisa till utskottets utlåtande, men då en av motionärerna har gått så pass in på frågan, förefaller det mig, att allt vad därvidlag sagts icke bör stå oemotsagt i kammarens protokoll.

I motionärernas motivering talas bl. a. om de ändrade förhållandena beträffande tillgången på ädla hästar, och att när stuteriet på Flyinge en gång beslöts skola upprättas fanns det en påtaglig brist, som nu skulle vara förbytt i ett överflöd. Nu är det ju en offentlig hemlighet, att vi hava tvärtom, i motsats till överflöd, ett mycket påtagligt underskott av ädla hästar för vår krigsmakts behov. Det kan visserligen gå, så länge vi leva i fredliga förhållanden, och vi få väl hoppas, att dessa fortsätta, men skulle armén försättas på krigsfot, är underskottet högst betydande.

Motionären har sedan vidare gått in på att bedöma resultatet av stuteriets verksamhet och räknat ut — när motionen skrevs, så hänförde man sig till siffror från i fjol — att det skulle på depåerna finnas ett antal av 13 hingstar, uppfödda vid Flyinge. Antalet är i närvarande stund 20, fränsett treåringar. Under dessa år hava insatts 27 stycken, vilket gör i genomsnitt mellan 5—6 stycken årligen under de fem år man över huvud kunnat räkna med resultat av stuteriets verksamhet. I det sammanhanget, när motionären bedömer i vad mån stuteriet fyllt ett behov eller lyckats, tyckes någon oklarhet råda, om när ett stuteri över huvud kan visa resultat. Att det icke kan ske förrän 3, 4, 5 år efter det stuteriet börjat, bör ju ligga i sakens natur, och jag behöver väl knappast förklara *det* för så erfarna jordbrukare som herrar motionärer, men sedan frågade herr Pehrsson, huruvida utskottet förmenade, att resultatet skulle visa sig i dag, alltså ungefär 10 år efter det stuteriet grundades, eller efter ytterligare 10 år, och då menar jag, att de föreliggande siffrorna med en siffra av 7 hingstar insatta i fjol och ett liknande antal i år väl torde ge tillräckligt svar på den frågan, nämligen om stuteriet nu kommit tillfredsställande i gång beträffande sin verksamhet och beträffande sin uppgift att i någon mån fylla det statliga behovet av ädla hingstar.

Sedan går motionären in på detta ganska vidlyftiga påstående om ogynnsamma verkningar i övrigt av stuteriets verksamhet. Det säges bl. a. att utsikterna att sälja handjur skulle vara det mest stimulerande överhuvud taget för husdjursaveln i allmänhet och hästaveln i synnerhet. Om man nu vill undersöka i vad mån det resonemanget har någon tillämpning på föreliggande fråga, är förhållandet det, att på ett antal av cirka 2,500 årligen av statens hingstar betäckta ston kan man väl åtminstone utan överdrift räkna med cirka 1,500 födda föl. Det undandrar sig min vetskap i huru hög grad dessa 1,500 föl äro renblodiga — givetvis finns det en del korsningsprodukter. Men så mycket vet man, att staten årligen inköper cirka 400 remonter, som utan tvivel till 99 % åtminstone äro av så kallat renblodigt slag, vidare att remonteringsnämnderna årligen inköpa 50—60 avelsston på uppdrag av uppfödare, som vilja taga ut avelsston på denna väg. Det är 460 stycken hästar. Vad kan då Flyinge som statens stuteri konkurrera med i den vägen? Jo, Flyinge kan producera låt mig säga på 50 mährar 40 föl, av vilka 35 bli vid liv, och hälften bli stoföl, därav stuteriet behåller hälften och säljer 7 å 8 å 10 stoföl. Och av de teoretiskt sett låt oss säga 20 hingstföl som födas säljas ungefär 10, som äro skeva i benen eller på ett eller annat sätt icke fylla de höga krav man måste ställa på dem. Detta betyder alltså högst 10 stoföl och högst 10 hingstföl, summa summarum 20, varmed stuteriet alltså skulle konkurrera på en marknad, där staten köper för egen räkning eller på uppdrag cirka 460 stycken årligen, och där det produceras cirka 1,500 djur av ädelt eller halv-

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

ädelt slag. Det resonemanget har jag litet svårt att förstå, och det torde vara många med mig.

Sedan har herr Pehrsson varit inne på resonemanget om huru hingstförnyelsen sker på Flyinge och påtalat att där under senare år och kanske under de 10 år som förflutit denna skulle varit baserad på import av framför allt tyska hingstar. Nu vill jag säga det, att den importen har för närvarande fullständigt avstannat, och det kan icke vara någon vidare mening i att här tala om en del saker, som förevarit men som nu icke förekomma vidare. Men jag vill säga, att om herr Pehrsson talar om import av hingstar, så kanske herr Pehrsson också påminner sig, att det icke är länge sedan en uppfödare, som ville hava ett ädelt sto, måste importera ett sådant genom hannoveranska fölbolaget eller genom andra importörer, som ställde till diverse auktioner och dylikt. Nu har den saken lyckligtvis på senare tid avstannat, och det har visat sig, att den förkättrade försäljningen av ett visst antal ungston och stoföl årligen från Flyinge fyller behovet i den riktningen. Alltså den uppfödare, som vill börja med ädel avel kan vända sig till Flyinge och på auktion där ropa in det material, som han många gånger förut gick och importerade.

Både motionärerna och herr Pehrsson plädera sedan för att stohållningen bör enbart ligga i enskildas händer, naturligtvis dels med utgångspunkt från att staten icke skall konkurrera och dels med utgångspunkt från att uppfödningen sköttes bättre av enskilda. Jag är den förste att erkänna, att vi hava mycket gott om dugliga uppfödare, som vad deras uppgifter beträffar sköta sig lika bra och äro lika kunniga i sitt fack som något lands hästuppfödare kunna sägas vara. Men det är nog så, att en hästavel är alltid beroende av en konsolidering av vissa blodlinjer, och det har visat sig att vilken som helst hästavel, icke bara den ädla utan lika fullt den kallblodiga, hänför sig till vissa stuterier, och att det avelsmaterial, som släppes ut, genom konsolidering och konstans verkar befruktande på typen och kvaliteten av avelsarbetet i allmänhet. Jag behöver icke räkna upp exempel från den kallblodiga aveln, jag kan nämna Faleberg och andra. Man kan icke gå in på en ardennerhästs stamtavla utan att finna just namnen på de hingstar, som äro utgångna från dessa stuterier, och jag behöver icke gå till Tyskland eller andra framstående hästländer för att visa, att det är vissa stuterier, som faktiskt genom ett målmedvetet och mångårigt avelsarbete, som de där bedriva, i själva verket bestämma takten på hästaveln, och av vars resultat de mindre uppfödarna sedan draga nytta och vilka de kunna föra vidare. Men i fråga om den ädla aveln ligger det så till, att när statens stuteri upprättades, fanns här praktiskt taget intet ädelt stuteri kvar. Det fanns och finnes fortfarande ett, nämligen Vittskövle, som dock visat sig icke kunna vara tillräckligt att fylla detta behov. *Det* finner jag för min del vara stuteriernas viktigaste uppgift: detta att få fram en konsoliderad typ av ädla hästar, en typ som kan i sin tur överföras på det ädla avelsarbetet i allmänhet.

Det säges, att det skulle vara mycket bättre att låta de mindre uppfödarna övertaga den rollen. Det är ju så, att uppfödningen i allmänhet av ädla hästar anpassar sig i stort sett efter efterfrågan. På den tid staten köpte 800 å 900 remonter årligen fanns det, kan man säga, jämnt dubbelt så många avelsston som i dag, och när statens inköp reducerades, reducerades också omfattningen av den ädla stostammen, och man kan säga att det skedde nästan som i en förkänning på vad som komma skulle. Om statens inköp årligen skulle ytterligare reduceras, vem säger då, att uppfödarna av ädla djur skulle behålla sin stostam och bedriva sitt målmedvetna avelsarbete för att förse Flyinge med hingstar? Erfarenheten har visat, att den ene efter den andre av gamla kända uppfödare gå ifrån denna uppfödning, om de finna, att det icke är tillräcklig

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

avsättning längre, och det fåtal, som nu finns, är blott en fjärdedel av dem, som höllo på med den aveln för tjugu år sedan.

I den motion till vars försvar herr Pehrsson nu gått upp i debatten, yrkas ju, att stuteriet skall helt enkelt läggas ned. Vidare yrkas att statens inköp skola ökas, så att ett rikligt avelsmaterial erhålles. Menar man verkligen, att genom ökat inköp av 10—12 hingstföl årligen — det köpes nämligen redan cirka 20 årligen — kunna få ett rikligt urval av avelsmaterial eller med andra ord, att en massa människor för utsikten att få sälja ett hingstföl av detta rikliga material kanske vart tionde år, skulle hålla ett eller flera ston till bedrivande av målmedveten avel. Jag återkommer till att det är avsättningen i stort sett, som bestämmer, om folk föder upp ädla hästar eller ej, och det är icke den ovissa utsikten, att en eller annan gång få sälja ett hingstföl till Flyinge. Jag hade bättre förstått, om det väckts en motion till gagn för den ädla aveln och med syftemål att öka tillgången på ädla hästar i den riktningen att t. ex. de ackordshästar, som armén köper, skulle i viss utsträckning bestå av ädla hästar. Där finns en utväg, varigenom man kanske skulle kunna få ytterligare årlig avsättning för låt oss säga 250—300 ädla hästar ytterligare, och det skulle ju öka vår behållning av ädla reserver, med låt oss säga något tusental hästar. Då hade man fått fram en ökad hästavel på grundval av den ökade och säkra årliga avsättningen.

Sedan förstår jag mig icke riktigt på herr Pehrssons resonemang, när det gäller ledningen av avelsarbetet. Herr Pehrsson sade, att avelsarbetet ledes utav premieringsnämnderna i samråd med uppfödarna, men stuteriet på Flyinge ledes på ett annat sätt. Ja, vem är det, som tillsätter premieringsnämnderna? Det är väl samma myndigheter precis, som tillsätter ledningen på Flyinge. Det är nämligen Kungl. Maj:t genom sina organ, som gör det, och det är knappast tänkbart, att Kungl. Maj:t eller det verk, som under Kungl. Maj:t har att handlägga denna sak, skulle tillåta, att en av Kungl. Maj:t tillsatt ledare av aveln på Flyinge, skulle leda denna i motsatt riktning mot vad premieringsnämnderna enligt sina instruktioner ha att göra. Att någon kontinuitet på det viset skulle riskeras, har jag mycket svårt att förstå.

Sedan påtalades risken av att sammanföra så mycket hästar på ett ställe, och det talades om den katastrof, som inträffat i år, då cirka 80 procent kastat. Nu är ju siffran lyckligtvis betydligt överdriven, men jag får säga, att det är beklagligt nog, som det är, att det inträffat en kastningsepidemi på Flyinge, om vars orsak man trots de veterinärbakteriologiska laboratorier, som finns här i landet, ännu svävar i okunnighet. Men motionärerna äro väl så gamla jordbrukare och praktici, att de borde veta, att vem som helst inom hästavels- och lantbruksområdet är ganska ofta utsatt för katastrofer, som ingen makt i världen kan skydda mot.

Så ifrågasattes, om det kunde vara med god ekonomi förenligt att anslå medel på det här sättet. Jag kommer då in på herr Nilssons i Steneberg resonemang om ekonomin, fastän jag har ingen anledning att särskilt bemöta honom, eftersom han icke gått upp i debatten. Först och främst är det ju så, att, om det är ett förslagsanslag på 800,000 kronor, är det icke sagt att de verkliga utgifterna bliva så stora. De verkliga utgifterna för hela hästavelns fromma ha under hela budgetåret varit 685,000 kronor. Anslaget går icke alltid åt, utan det blir ganska betydande besparingar på stuteriet och depåerna. Så har åtminstone varit fallet dessa år, då foderprisen varit låga. De verkliga utgifterna för stuteriet och depåerna voro under senast avslutade räkenskapsår 267,285 kronor 60 öre, därav avlöningar c:a 150,000 kronor. Är det någon särskild anledning att i dessa dagar minska arbetstillfällena för människor? Jag försäkrar, att detta folk är på intet vis överbe-

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

talt. Resten går åt till inköp av foder och andra omkostnader. Hur mycket skulle man kunna spara genom att lägga ned stuteriet? Tror man, att man skulle kunna spara resten cirka 117,000 kronor? Det skulle ju vara cirka 125 hingstar fortfarande, och det skulle vara betydligt ökade årgångar av unghästar i olika åldrar. Vad man skulle kunna spara vore de 50 stonas foder. När man nu talar om avsättningsförhållandena för jordbrukarna, torde det kanske många gånger ha sin betydelse att kunna avsätta havre till Flyinge, som nu köpes upp av kringboende jordbrukare. Det må kunna ha lika stor betydelse som att det sålts en hingst till Flyinge. Jag tror det t. o. m. är flera, som få nytta på det sättet.

För övrigt behöver jag knappast gå in på herr Nilssons i Steneberg motion, som ju nästan faller på en viss orimlighet. Den är ju icke heller försvarad. Jag hör nu, att herr Nilsson begärt ordet, och då kan jag ju säga med det samma, så är det gjort, att, när herr Nilsson motionerar om att minska antalet ston på Flyinge så är det att märka att ett tiotal ston väl kan utgöra ett stuteri på Steneberg men icke på Flyinge.

Jag skall icke uppehålla debatten här längre. Jag vill bara sluta med, att statens åtgärder väl icke böra vara beroende av dagens kastvindar på ett sådant här område lika litet som på något annat. Har staten för tio år sedan fattat detta beslut och gått in för denna sak, får väl också staten taga konsekvenserna och fortsätta. Jag är för min del övertygad om att statens intresse och även det enskilda intresset i fråga om ädel hästavel gagnas bäst därmed.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Jag skall till chefen för stuteri-byrån uttala ett tack för lektionen. Det är ju klart, att han är bättre inne i det här än jag, men jag kan icke förstå herr Liedberg, då han säger, att den lilla produktion av halvblodhästar, som vi ha, är en fara för att man icke kan tillgodose arméns behov. I nästa andetag säger herr Liedberg, att vad spelar det 15-tal hästar för roll, som ifrån Flyinge säljes i den öppna marknaden och således konkurrerar med jordbrukarna som uppfödare. Då kan jag icke förstå vad Flyinge egentligen betyder för tillgodoseende av arméns behov.

Herr Liedberg nämnde samtidigt, att man kan icke tillåta, att avelsarbetet drives efter en riktlinje i den fria konkurrensen och efter en annan riktlinje vid stuterierna. Av det sagda torde kunna förväntas att arvelsarbetet blir lagt på rätt bog, då herr Liedberg får hand om det, men jag skulle vilja fråga: har det i fråga om stuterierna varit enhet i systemet under de gångna åren? Det vill jag starkt draga i tvivelsmål. Med olika system föreligger risk för vederbörande att icke i den öppna marknaden kunna sälja produkter av sitt hästavelsmaterial. Detta gör enligt mitt förmenande uppfödarna ohägnade till uppfödning och minskar materialet i bygderna. Detta är en ytterligare fara för tillgodoseende av arméns behov av hästar. Ifrån denna synpunkt anser jag, att stuteriet å Flyinge, hittills åtminstone, icke fyllt det ändamål, som herr Liedberg vill att det skall fylla.

När man vidare talar om vissa blodlinjer skulle jag vilja fråga, om icke även premieringsnämnderna uti olika delar av landet, vilka i samarbete med uppfödarna leda avelsarbetet, genom anvisning av lämplig parning kunna driva fram blodlinjer. Man har dock kunnat göra detta tidigare! Visserligen har, såsom herr Liedberg sade, tidigare importerats föl från Tyskland, men denna import är nu gudskelov och tack slut. Nu däremot importerar man stoföl från Tyskland till stuteriet, vilka sedan från Flyinge direkt skickas ut till jordbrukarna eller avkomman efter dessa. Det blir ingen direkt import

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

från Tyskland för jordbrukarnas räkning, men det har dock förmärkts, att det är ganska svårt numera att sälja hingstar, som icke kommit denna väg från Tyskland via Flyinge. Nog skulle man väl kunna få fram blodlinjer genom enskilda uppfödarens tävlingar. Hur ha vi icke här i landet drivit fram ardenneraveln genom enskilda tävlingar på lantbruksmöten och premieringar, en avel av den belgiska hästen som jag vågar påstå icke många av de länder som hållit på med detta lika kort tid som Sverige drivit längre. Jag skulle tro, att vi i fråga om halvblodsaveln skulle ha möjlighet att komma lika långt, om man blott parat efter enhetliga principer, och om det enskilda initiativet fått göra sig gällande. Det enskilda initiativet talar man ju annars så gärna om, men det förhåller sig nu så, att så snart en produktionsgren blivit förstatligad, så försvara de män som stå i spetsen för densamma detta förstatligande och säga, att verksamheten icke kan klaras, om icke staten driver den.

För att urvalet tillräckligt tillgodoses med hingstföl, kan man väl köpa 30 eller 40 eller överhuvud taget så många, att man kan få erforderligt antal. Ty det hittillsvarande urvalet har väl ändå icke utfallit till det bättre, åtminstone icke i allo. Ser man nämligen på parningen beträffande stona på Flyinge, så har denna skiftat avsevärt. Man har möjligen tillämpat den gamla satsen: »ombyte förnöjer».

Herr Liedberg sade, att det var bättre, om jordbrukarna finge sälja mera havre till Flyinge, än om de födde upp hästar. Det är ju gott och väl, att Flyinge nu köper svensk havre, men det är dock icke så länge sedan man där köpte tysk havre, möjligen för att få mera pengar över till extravagans. Jag hoppas verkligen, att man i fortsättningen fyller sitt behov av havre från Sverige.

Herr Nilsson i Steneberg: Herr talman! Jag hade icke tänkt förlänga debatten, men då herr Liedberg tycks intressera sig för att det blir något sagt även ifrån min sida, kanske jag får säga några ord.

Jag har, som kammaren vet, motionerat om just detta stuteri på Flyinge. Jag har motionerat om en utredning, huruvida man icke skulle kunna minska antalet moderston från nuvarande 50 till 10 och i samband därmed genomföra en sammanslagning av de båda hingstdepåerna till en; allt i besparingssyfte för att de medel som man på detta sätt skulle spara skulle kunna komma hästaveln och därmed också lantmännen till godo.

Anledningen till att jag nämnde just siffran 10, är den, att det finns en donation för inköp av just detta antal moderston å Flyinge, och att jag därför icke ansett det vidare vackert handlat av riksdagen, om riksdagen nu skulle förklara, att man vill sälja även dessa ston, varför jag ansett, att detta antal fortfarande bör hållas, så länge donationen finns kvar.

Vidare har här talats om bostadsförhållandena, och att det skulle vara svårt att bereda rum för hingstarna å Flyinge. Jag har icke sagt ifrån vilken hingstdepå som skulle bibehållas utan blott ifrågasatt, om man icke skulle kunna sammanföra dem till en. Jordbruksutskottet har nu förmenat, att strömsholmshingstarna skulle till Flyinge. Men om man nu tar bort 40 moderston jämte ytterligare 40 å 50 ungston, föreställer jag mig, att det icke skall behöva möta någon svårighet att bereda plats på Flyinge för strömsholmshingstarna. Jordbruksutskottet har väl sålunda icke riktigt tänkt sig för, när det ansett, att det ur platssynpunkt icke skulle gå för sig att ordna saken, ty där stoskötarna nu bo, skulle väl även hingstskötarna kunna bo. På den punkten skulle det alltså enligt mitt förmenande icke behöva uppstå någon svårighet.

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

Sedan har utskottet nämnt, att man av vissa strategiska hänsyn icke kan avvåra Strömsholms hingstdepå. Dessa strategiska synpunkter undandraga sig mitt bedömande, men om det med hänsyn till dessa kan vara nödvändigt, att bibehålla Strömsholm, får väl den utredning som här förutsättes ta hänsyn därtill.

Jag tycker för min del, att när man säger, att det är nödvändigt att ha kvar detta stora stuteri å Flyinge, så har man därmed också förklarat, att jordbrukarna äro inkompetenta att föda upp hästar. Då vi i gamla tider hade dubbelt så stort behov av remonter mot nu, undrar jag, varför vi nu för tiden, då vi icke köpa mer än omkring 400 remonter, skola behöva ha ett så stort stuteri för uppfödningen av dessa.

Jag är i mångt och mycket förekommen av herr Pehrsson i Bramstorp, och jag skulle kunna instämma med honom i vad han här sagt.

Herr Liedberg åter talade om vissa blodlinjer. Det berättades mig häromdagen av en premieringsnämndsledamot, att det fanns ston på Flyinge som varit parade med åtta hästar. Jag undrar egentligen vad det är för mening med allt detta tal om blodlinjer. Det är bara fråga om ett enda experimenterande, så som vilka okunniga människor som helst bruka göra. Herr Liedberg talade också om havreförsäljningen till Flyinge. Jag föreställer mig emellertid, att de ston som jordbrukarna ha på sina gårdar även konsumera havre, och att det under sådana förhållanden är dubbel anledning att låta våra lantmän föda upp hästar.

Sedan var herr Liedberg kvick nog att tala om stuteriet på Steneberg. Jag är icke uppfödare av varmblodiga hästar, men jag föder upp en och annan kallblodig häst. Jag har alltså icke motionerat i egen sak. Detta tycker jag, att chefen för stuteribyrån borde veta.

Jag skall i likhet med herr Pehrsson i Bramstorp icke göra något yrkande, men i likhet med honom hoppas jag, att till nästa år denna fråga skall återkomma och då bättre beredd.

Vi som här motionerat — vare sig vi gått på den linje som jag företräder och som går ut på en utredning eller på herr Pehrssons i Bramstorp linje enligt vilken stuteriet å Flyinge helt bör nedläggas — hoppas, att vi måhända kunna förena oss om en utredning, som skulle bli en följd av min motion.

Jag har, som sagt, herr talman, intet yrkande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 14.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 257, angående vissa åtgärder till jordbrukets stödjande, nämligen av:

herr *Paulsen*, nr 630; och

herr *Aronson m. fl.*, nr 631.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.36 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 7 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid i fråga om punkten 15, angående stuteriväsendet, enligt förut skedd anteckning ordet till

*Ang. stuteri-
väsendet.
(Forts.)*

Herr **Liedberg**, som anförde: Herr talman! Herr Pehrsson nämnde bl. a. i sin replik — jag tror han började med det t. o. m. — att han var tacksam för de upplysningar och för den lektion — som han uttryckte sig — som han fick av mig. Det är med oblandad tillfredsställelse jag konstaterar, att jag kanske lyckats öka kunskapsmättet hos en man, vars kvalifikationer redan visat sig räcka till för en sådan mångfald uppgifter.

Så menade herr Pehrsson, att då det nu fanns ett så litet antal ädla hästar, kunde det göra varken från eller till, om det fanns några mer eller mindre. Jag får ju säga, att om det i denna stund råder en viss brist på ädla hästar, måtte det väl ha betydelse, om det finns fler eller färre sådana. Emellertid är det icke däri saken ligger. Här rör det sig icke om kvantiteten utan om kvaliteten på det avelsmaterial, som finns på Flyinge.

Herr Pehrsson talade också om att det vore mycket bättre, att det enskilda initiativet finge råda. Det hade visat sig vara så framgångsrikt och bra i fråga om den kallblodiga aveln. Jag tror, att jag redan förut under debatten berört den saken. Jag tog som exempel Faleberg i Västergötland. I det hänseendet skulle jag kunna som exempel anföras också Nöbbelövs boställe i Skåne, bådas betydelse för den kallblodiga aveln är omätlig. Men samtidigt skulle jag vilja fråga: är det någon, som vill upptaga det initiativet *nu* på den varmblodiga avelns område? Hur många av de gamla uppfödarna på Söderslätt — i herr Pehrssons eget grannskap — fortsätta med den aveln i närvarande stund? Där har ändå den ädla aveln en gång haft sin tyngdpunkt, och det icke längre tillbaka i tiden än för tjugu år sedan.

Sedan påtalades den bristande enhetligheten i systemet. Jag vill icke alls gå in på hur systemet tillämpats under de tio år som gått, fastän jag å andra sidan får säga, att jag tror, att den ädla avelns målsmän böra vara tack samma för den ledning, som överdirektör Lindström utövat. Men jag kan nämna, att för närvarande användas i Flyinge till 50 ston 2 hingstar av halvblodsslag med ungefär 20 till vardera, medan återstående 10 äro avsedda att betäckas med fullblodshingstar. Detta är systemet nu. Herr Pehrsson nämnde, att man vid något tillfälle under de tio årens lopp använt 8 olika hingstar till ett sto. Ja, det kan jag naturligtvis icke bestrida — det vet jag ingenting om; jag känner icke till detaljerna i fråga. Men det bör icke vara ens herr

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

Pehrsson främmande, att man kan pröva sig fram på olika linjer här i världen.

Vidare påstod herr Pehrsson, att jag skulle sagt, att det skulle vara bättre att sälja havre till Flyinge stuteri än att sälja ett föl dit. Jag kan naturligtvis icke precis komma ihåg, hur mina ord föllo, men jag kan icke tro, att jag sagt just så. I alla händelser har jag icke menat annat än att det i vissa fall kan vara väl så bra kanske, att ett mycket stort antal lantbrukare i trakten av Flyinge få sälja havre dit än att ett fåtal får sälja ett eller annat hingstföl till Flyinge. Jag vill tillägga, att det nog finns fall, då det är bättre att sälja havre till ston, som födas på Flyinge, än att föda dem själv. Så lysande är icke uppfödandet av ädla hästar med alla de riskmoment, som därtill hör.

Herr Nilsson i Steneberg tog illa vid sig för att jag råkade nämna Steneberg. Jag tror nog, att det var ett litet missförstånd därvidlag. Jag sade, att om ett stuteri på 10 ston kan anses stort nog på Steneberg, så är det icke nog för Flyinge. Det kan vem som helst ge mig rätt i. Ett sådant stuteri kan fylla ett ändamål som enskilt stuteri betraktat, men som statligt stuteri är det fullständigt meningslöst.

Sedan är jag tvungen att gå in på några detaljer, som här berördes. Det talades om fördelen av att flytta ned hela etablissemangen på Strömsholm till Flyinge. Bl. a. skulle man få plats för hingstarna i stonas ställe. Herr Nilssons i Steneberg föreställning är tydligen, att man sköter hingstar och ston på samma sätt. Jag kan emellertid nämna, att medan man räknar med, att man behöver en hingstskötare för tre hingstar, behöver man en stoskötare för 10 à 12 ston. Om man alltså flyttar ned de cirka 50 hingstar, som stå på Strömsholm, till Flyinge och låter dem gå in i stället för de 50 ston, som nu stå där, räcker det icke med 5 hingstskötare, motsvarande de 5 stoskötare som nu sköta 50 ston, utan då behövs det 50 dividerat med 3, alltså ungefär 17 hingstskötare. Det är ungefär den personal, som finns på Strömsholm, och den skulle alltså flyttas ned till Flyinge. Redan nu är det ett tiotal ogifta personer på Flyinge, som icke kunna beredas annat logi än en sorts kasertering, och dessutom har ett antal sådana måst hyra in sig i Flyinge samhälle. Skulle man få ned denna nya kader, måste det byggas bostäder. Man kan icke begära, att dessa människor skola hyra in sig i ett samhälle, där det knappast finns några ytterligare hyresmöjligheter, eller för all framtid gå ogifta eller ha sina familjer på annat håll. Vad bleve följden? Jo, man skulle bygga bostäder till åt oss säga 15 nya familjer i Flyinge, och så skulle de briljanta bostäderna på Strömsholm stå oanvända. Dessutom skulle stallarna där med allt vad därtill hörer icke komma till användning. Sådant kan knappast vara i överensstämmelse med god ekonomi.

Så talades det om hur det var i den gamla goda tiden. Herr Nilsson i Steneberg vet nog lika väl som jag, att de gamla härstamningarna sågo ut ungefär på det sättet, att de s. k. svenskfödda stona voro fallna efter t. ex. Palikar — Acarius — Carrousel — Kapabel — Augustus eller vad de nu hette dessa importerade hingstar. Så såg det ut den tiden, då vi icke kunde framställa några hingstar här i landet. Vi ha nu så småningom kommit därhän, att vi kunna köpa upp en del kvalitetsföl inom landet till ungefär en proportion som svarar mot 2 till ett av de på Flyinge födda. Detta är väl dock ett betydande framsteg? Skall man återkalla i minnet den gamla goda tiden, kunna vi konstatera, att vi den tiden helt och hållet fingo nöja oss med import.

Herr talman! Jag har för ögonblicket icke mer att tillägga. Jag har bara velat anföra detta replikvis.

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

Härpå yttrade:

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Det kanske icke är någon idé att jag tager till orda i denna sak, ty den debatt, som här föres, tycks huvudsakligen vara en skånsk debatt.

Men jag måste säga, att när jag såg dessa motioner från ett par Skåne-representanter om att man skulle slopa stuteriet vid Flyinge, blev det för mig en fullständig överraskning, i synnerhet när jag tänkte på den debatt, som hölls här i kammaren för 12 år sedan och på den energi, som då utvecklades just från Skånebanken för att detta stuteri skulle förläggas till Skåne. Jag skulle icke alls blivit förvånad, om det varit representanter för Öland, som väckt motionen, ty striden stod den gången om huruvida stuteriet skulle flyttas till Skåne eller bibehållas vid Ottenby. Skåningarna segrade emellertid. Men nu gör man som barnet, som skriker för att få en leksak och, när det fått den, tittar på den med förtjusning, handskas med den någon tid och sedan kastar den i soплären.

Jag anser, att den tid, som gått sedan man inrättade stuteriet vid Flyinge, är alltför kort för att man skall kunna fälla något slutomdöme om verksamheten. Jag tror, att man icke bör göra någon ändring förrän man åtminstone fått en längre tids erfarenhet. Stuteriet har nu drivits i 10 år, men vi skola komma ihåg, att det dröjde fem år, innan man kom i gång där nere.

Vad beträffar yrkandet i den andra motionen, att man skall minska antalet moderston till 10, får jag säga som den föregående ärade talaren, att detta vore detsamma som att lägga ned stuteriet. Man kräver nu, att skåningarna skola få hingstdepån i Strömsholm förflyttad till Skåne. Ja, men om herrarna få det, kanske ni efter tio år äro ledsna på den saken också och komma med krav på att depån skall nedläggas. Jag tror, att vi i Mellansverige vilja ha kvar hingstdepån i Strömsholm. Det kan vara intressant även för oss att se hur en skaplig häst ser ut.

Jag tycker, att hela denna debatt är överflödig. Utskottet har i sin motivering klart och tydligt sagt ut vad vi inom utskottsmajoriteten tänka om saken. Det märkliga är, att vid behandlingen på avdelningen voro de två skåningar, som voro med, absoluta motståndare till förslagen. Men sedan var det en norrlänning och en smålänning, som blevo reservanter. De äro väl mera inne i skånska förhållanden än skåningarna själva!

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Då utskottets ärade ordförande deltager i debatten, får man väl icke betrakta den uteslutande som en land-skapsmatch. Jag har liksom herr Johansson i Uppmälby sett saken mera ur allmän svensk intressesynpunkt. Då herr Johansson i Uppmälby nämner, att skåningarna för 12 år sedan stredo för att få ned denna leksak till Flyinge, och att de nu förkasta den liksom barn bruka göra med sina leksaker, vill jag tala om, att jag icke tillhörde de där barnen, som stredo för leksaken. Det är förklarligt, att nya barn kunna vilja förkasta vad andra barn fått tidigare. Sådant har hänt förut.

Herr Liedberg nämnde i sin sista replik, att om man skall flytta hingstdepån från Strömsholm till Flyinge, uppstå vissa kostnader. Ja, jag har aldrig yrkat i min motion, att hingstdepån skall flyttas från Strömsholm till Flyinge.

Jag bedömer hela utvecklingen inom hästaveln efter de gångna årens resultat och jag ser tendensen, vart det bär hän, efter det sätt på vilket verksamheten skötts. För att icke något missförstånd skall uppstå, vill jag framhålla,

Ang. stuteriväsendet. (Forts.)

att jag tror, att blir det icke rätsida på saken nu, sedan vi fått en annan ledning, blir det aldrig någon rätsida på den. Jag anser emellertid, att man kan ställa goda förhoppningar på den som nu har ledningen av hästaveln. Man kan icke bedöma saken ur någon annan synpunkt än den förflutna tidens och jag vågar påstå, att avelsarbetet icke av hittills vunnen erfarenhet fått en lycklig uppläggning. På det sättet får man icke de blodslinjer, som man nu förklarar åsyftas ur hästavelns synpunkt.

Sedan skulle jag vilja tillägga, att jag beträffande huvudtiteln i dess helhet nämnde, att det var på tiden att se efter, om vi icke lade ned mer pengar på Flyinge stuteri än vad vi borde göra och om icke den aveln bleve dyrköptare för staten än den behövde bli. Är det nu så önskvärt ur halvblodsavelns synpunkt att ha detta statsstuteri? Vi ha även en avdelning vid Flyinge, som gäller fullblodsdjur, vilken upprättats på grund av en donation. Jag skulle vilja fråga: fyller inte detta stuteri sin uppgift, enär chefen vid sidan av detsamma har enskilt stuteri vid Flyinge? Kan det vara riktigt att driva ett enskilt stuteri med fullblodsavel vid sidan om statsstuteriet? Det skulle väl snarast innebära, att den fullblodsavel, som drives vid statsstuteriet, icke är tillfredsställande. Jag tycker, att man från högsta ledningens sida bör uppmärksamma den saken och överväga, huruvida egentligen ett sådant system bör fortsätta vid en statsinstitution som Flyinge.

Herr Westerdahl: Herr talman! Enligt mitt sätt att se är hela denna debatt från Skånebanken liksom även de motioner, som nu behandlas, endast ett led i en strävan från Skåne att slå under sig hela den varmblodiga hästaveln. För närvarande har ju Skåne i alla fall brorslotten. Ni har över 40 procent av den ädla hästaveln. Vi måtte väl ändå kunna få ha något kvar i det övriga Sverige!

Herr Liedberg: Herr talman! När herr Pehrsson i Bramstorp här vill företräda landsintresset och säger, att det är ganska egendomligt, att vem som än blir satt i någon sorts statlig funktion, så ser han det hela strax utslutande med hänsyn till det statliga intresset, får jag säga, att jag ser målet för statsintresset vara att på bästa sätt tillgodose både det allmänna och det enskilda. Jag kan därför inte se, att det behöver vara någon dualism beträffande den saken. Herr Pehrsson i Bramstorp är väl för övrigt själv så pass bekant med statliga uppdrag, att han vet, hur man ser saken även när man kommer i den situationen.

Herr Pehrsson i Bramstorp. Herr talman! Jag nödgas begära ordet på grund av herr Westerdahls yttrande.

Jag kan inte förstå, att dessa motioner skulle vara tillkomna för att tillskansa Skåne större inflytande på hästavelns område. Om stona tas ifrån Flyinge, är det väl fritt för hästaveln att utveckla sig över hela landet. Jag kan inte se något som helst skänkskt intresse häri. Aveln ligger ju då förlagd hos de olika uppfödarna, där avelsstona få utföra nyttigt arbete i samband med att de användas till avelsbruk. Om det nu är så nödvändigt med detta stuteri, så låt det i alla fall inte växa ut att bli en Epäaffär, så att vi skola nödgas diskutera saken från andra utgångspunkter.

Herr Westerdahl: Herr talman! Herr Nilssons i Steneberg motion, sedd mot bakgrunden av den andra motionen, måtte väl ändå, herr Pehrsson i Bramstorp, bevisa vad jag nyss sade.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 16—19.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Vid härefter skedd föredragning av *punkten 20*, angående distriktsveterinärer, begärdes ordet av *Ang. distriktsveterinärer.*

Herr **Sandberg**, som anförde: Herr talman! Under denna punkt har utskottet även yttrat sig om ett yrkande i en motion, vari föreslås, att från ifrågavarande anslag skulle utgå ett lönetillskott på 1,200 kronor per år till en extra veterinär i Bjurholms distrikt i Västerbottens län intill dess att platsen som ordinarie veterinär tillsättes i nämnda distrikt i enlighet med Kungl. Maj:ts särskilda kungörelse i ämnet. Jordbruksutskottet har emellertid icke ansett sig kunna tillstyrka, att riksdagen nu skulle direkt besluta om det begärda extra lönetillskottet. Utskottet har dock behjärtat de skäl, som anförts för att åt det här ifrågavarande distriktet giva ett litet bidrag som skulle möjliggöra upprätthållandet av en extra distriktsveterinärstjänst intill dess att den ordinarie befattningen tillsättes. Utskottet har som sagt beaktat de skäl, som i detta särskilda fall tala för ett sådant anslag, och förordar att riksdagen bör lägga i Kungl. Maj:ts hand att närmare pröva, huruvida det ifrågasatta lönetillskottet bör beviljas.

Jag har nu begärt ordet endast för att dels uttala ett tack till utskottet för den välvilja, som i alla fall kommit det framförda önskemålet till del, dels också för att uttrycka en önskan och en bestämd förhoppning om att då Kungl. Maj:t får detta ärende till omprövning, Kungl. Maj:t måtte pröva saken med den välvilja, som behövs för att det nämnda distriktet skall komma i åtnjutande av ett extra bidrag tills vidare till veterinären i fråga.

Jag ber således att med uttalande av den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte ställa sig välvillig till det ifrågavarande önskemålet, få tillstyrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Vidare yttrades ej. Kammarén biföll utskottets hemställan.

Punkterna 21 och 22.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 23, angående höjande av det mindre jordbruket.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 51 av nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till åtgärder under kalenderåret 1934 till höjande av det mindre jordbruket anvisa för budgetåret 1934/1935 ett extra reservationsanslag av 40,000 kronor.

*Ang. höjande
av det mindre
jordbruket.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner nämligen

1) I: 39 av herr *Bengtsson m. fl.* likalydande med II: 355 av herr *Larsson m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till främjande av mindre jordbruk för budgetåret 1934/1935 i stället för av Kungl. Maj:t äskade 40,000 kronor anvisa ett extra reservationsanslag av 286,000 kronor; samt

2) I: 162 av herr *K. Oscar Ericson m. fl.*, likalydande med II: 356 av herr *Werner i Höjen m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta att till åtgärder för höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra reservationsanslag av 286,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Ang. höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Tjällgren, Bengtsson* och *Gustafson* i Vimmerby, vilka yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt de i ämnet väckta motionerna till åtgärder under kalenderåret 1934 till höjande av det mindre jordbruket anvisa för budgetåret 1934/1935 ett extra reservationsanslag av 286,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Larsson**: Herr talman! Jag vill i korthet anföra några synpunkter, som för mig varit av betydelse, när jag ställt mig såsom motionär i denna fråga.

Jag kan inte dela den uppfattning, som på vissa håll gjorts gällande, nämligen att anslaget till stödlån kan ersätta behovet av anslag för premielån åt det mindre jordbruket. Stödlånen ha visserligen i viss mån samma uppgift som de förut lämnade premielånen, nämligen att vara till stöd och hjälp, och de kunna också återbetalas genom utförande av visst bestämt förbättringsarbete. Stödlånen ha emellertid karaktären av en ren nödhjälp. Premielånen däremot ha på samma gång som de äro en hjälpåtgärd den förtjänsten, att de verka som en uppmuntran och en välförtjänt belöning för dem, som varit arbetsamma och skotsamma. De utgöra också en kraftig sporre till fortsatt arbete och intresse för det egna hemmet. Alla, som haft med denna premielånsverksamhet att göra, vitsorda den stora nytta, som dessa lån åstadkommit för det mindre jordbruket. Detta erkännes också av chefen för jordbruksdepartementet, då han delar lantbruksstyrelsens mening om önskvärdheten av att ifrågavarande verksamhet snarast återupptages. Denna uppfattning uttalar också majoriteten inom utskottet. Här föreligger sålunda endast en mening, nämligen att denna verksamhet är behjärtansvärd, nyttig och behövlig. Det enda skäl, som nämnts för avstyrkande, är det nuvarande statsfinansiella läget.

Jag är för min del visst inte oförstående för det skälet, men jag måste säga, att jag finner det mycket ledsamt, att en beprövad verksamhet, som tidigare givit så gott resultat, nu skall upphöra och stå tillbaka för dessa stödlån. När staten nödgas offra flera miljoner för stödlån, kan det inte hjälpas, att man ställer sig undrande, om det inte varit minst lika goda skäl för riksdagen att bevilja detta förhållandevis lilla belopp, som motionärerna begärt till premielånsverksamhet.

Det kan ju invändas, att de, som äro i en sådan ekonomisk ställning, att de äro i behov av stödlån, kunna söka och möjligen också erhålla sådant lån. Men det är så, att en hel mängd mindre jordbrukare anse det såsom sin plikt att själva genom eget arbete sörja för sin utkomst. Att söka stödlån känns för dessa personer som om de skulle ligga samhället till last, och de föredra därför att i stället kämpa med sina svårigheter. För min del anser jag det böra ligga i statsmakternas intresse att så långt möjligt uppmuntra och stödja en sådan strävan till självförsörjning. Det är just denna anda till självförsörjning och denna strävan att stå på egna ben, som premielånen uppmuntra. I dessa tider, då understödstagarandan hotar att tränga sig in allt mer, anser jag det vara angeläget för riksdagen att bevara och befordra det intresse, som finns hos dessa mindre jordbrukare att reda sig själva och att icke ligga den allmänna hjälpverksamheten till last.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr *Tjällgren* m. fl.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Lindome, *Olsson* i Staxäng, *Bengtsson* i Kullen, *Brännström*, *Nilsson* i Antnäs, *Gustafsson* i Lekåsa, *Beck*, *Leffler*,

Ang. höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

Johansson i Krogstorp, Jonsson i Mörbylånga, Gustafson i Kasenberg, Thorell, Persson i Grytterud, Werner i Höjen och Gustafsson i Vålsnäs.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Anslaget till höjande av det mindre jordbruket har utgått under många år. Det utgick under föregående år med ett till 77,000 kronor nedsatt belopp. I detta anslag har för innevarande år icke gjorts någon minskning. Visserligen begär man inte mer än 40,000, men det finns en reservation på 37,000 kronor, och följaktligen är det samma belopp.

Reservanterna däremot föreslå, att riksdagen skulle besluta, i stället för dessa 40,000 kronor, ett anslag på 286,000 kronor. Utskottet har sagt, att det delar motionärernas mening om önskvärdheten av ett snart återupptagande av de 1933 inställda åtgärderna, som gälla huvudsakligen premiering och utdelande av premielån. Nu har riksdagen under 1932, 1933 fattat beslut om s. k. stödlån, ävenså i år för budgetåret 1934/1935. Vid beviljandet av stödlån provas, huruvida den, som söker sådant lån, är i det ekonomiska läge, att han kan anses vara berättigad därtill. De lån, som utgå i form av premielån, ha visserligen många gånger kommit dem till godo, som varit i behov därav, men det finns ingen garanti för att så blir fallet, och när vi inte kunna hjälpa alla, få vi försöka hjälpa dem, som äro sämst ställda. Jag tror därför, att man så länge som dessa stödlån utgå, får nöja sig med det nedsatta beloppet.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på en annan sak. Om premieringen av jordbruk genom premielån skall tagas upp igen, medför det en kostnad för hushållningssällskapen, och riksdagen har ju i den gemensamma voteringen beträffande medel för detta ändamål sagt nej. Man sätter hushållningssällskapen i en mycket svår situation, ifall man nu beslutar det högre anslaget, ty detta medför för hushållningssällskapen ökade utgifter utan att man kan giva dem någon ökning i deras anslag. Jag tror man får vara mycket försiktig och med stödlånens hjälp bistå dem, som äro i mest trängande behov. Där kan man ju få ända upp till 750 kronor, under det att vid premielån 125 kronor är det högsta man kan få.

Jag har talat i denna kammare en gång tidigare angående premiering av småbruk. Man kan ju säga, att den, som får pris, har gjort skäl för det — det vill jag inte alls säga någonting emot — men man ser ofta, att personer, som suttit i god ekonomisk ställning under hela den tid, de innehaft sina småbruk, just tack vare sina ekonomiska resurser kunnat driva upp sina ställen i sådan grad, att de kunnat prisbelönas, under det att en annan stackare, som saknar medel, icke kan tävla. Jag har själv varit småbrukare i många år, så jag känner till förhållandena. Jag började med två tomma händer och kunde inte tävla med dem, som hade det bra förspänt. Jag drev fram mitt jordbruk till sist efter 20 års arbete, men det fanns de, som fingo pris långt före mig. När man för övrigt ser på de pris, som utdelas och som uppgå till 50, högst 80 kronor, och jämför dem med reseräkningarna från premieringsnämnderna, som kanske uppgå till samma belopp, kan man fråga sig, vem som tjänar mest, den som prisbelönats eller de herrar, som resa ut och premiera.

Jag är villig att medverka till att det kommer tillbaka i de gamla gängorna. Jag anser, att premielån skola utgå men att vi skola avvakta tiden till dess att vi komma i så normala förhållanden, att vi kunna upphöra med den stödlåneverksamhet, som riksdagen nu under tre år gått in för.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Ang. höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 24—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36 och 37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkten 39.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 40.

Lades till handlingarna.

*Ang. lands-
bygdens
elektrificie-
ring.*

Punkten 41, angående landsbygdens elektrifiering.

Uti två likalydande motioner, nr 182 inom första kammaren av herr *Karl W. Bodin m. fl.* och nr 348 inom andra kammaren av herr *Persson i Grytterud m. fl.* hade föreslagits, att riksdagen för budgetåret 1934/1935 under nionde huvudtiteln måtte bevilja ett anslag av 30,000 kronor, att efter Kungl. Maj:ts beprövande utgå till de arbetande elektriska länsföreningarna i form av bidrag till avlönande av deras konsulenter.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade vid denna punkt anmälts av herrar *Gabrielsson, Tjällgren, Hedlund* i Häste, *Gustafson* i Kasenberg, *Bengtsson* och *Karl Emil Johanson*, vilka ansett, att utskottets hemställan bort innefatta, att riksdagen måtte bifalla ovanberörda motioner.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Persson** i Grytterud: Herr talman! Som motionär i denna fråga skall jag be att få yttra några ord.

Från och med 1918 har riksdagen till främjande av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering anvisat extra anslag, vilket under budgetåren 1926/1927—1931/1932 utgått med 75,000 kronor för år. För budgetåret 1932/1933 var anslaget uppfört med 50,000 kronor.

Besparingsnämnden ansåg nämnda verksamhet tillhöra de uppgifter, som med mindre olägenhet kunna uppskjutas under ekonomiskt brydsamma tider, samt föreslog fördenskull, att något anslag icke måtte äskas för budgetåret 1933/1934, vilket ej heller skedde. För tillgodoseendet av det mest nödvändiga

Ang. landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

bidragsbehovet fanns emellertid för år 1933 till Kungl. Maj:ts förfogande disponibelt ett belopp av omkring 15,000 kronor, varav en del bidrag utgått. De flesta föreningar ha emellertid måst undvara statsbidrag för det gångna året och komma därigenom i en brydsam situation. Då ej heller i årets budget fanns upptaget något anslag för ändamålet, äventyras de elektriska länsföreningarnas fortbestånd och framför allt deras möjligheter att hålla uppe konsulentverksamheten.

Det kan ha sin riktighet, som majoriteten i utskottet vill framhålla, att det till landsbygdens elektrifiering tidigare uppförda anslaget tillkom för att underlätta utbyggandet av det elektriska ledningsnätet inom landet. Härför ansågs nödvändigt ordna en särskild organisation, och därför bildades dessa länsföreningar och tillsattes konsulenter.

Hittills har denna verksamhet kunnat fortgå till nytta och gagn för jordbrukaren, vilket mycket väl framgår av länskonsulenternas lämnade årsredogörelser, som finnas tillgängliga hos kommerskollegium. För Värmlands vidkommande uppgick antalet förrättningsdagar för 1933 till 180, vilket väl torde förklara nödvändigheten av denna verksamhets berättigande.

Den under kristiden framtvingade elektrifieringen har förorsakat såväl kommuner som den enskilde lantbrukaren stora ekonomiska bekymmer, och detta gäller allt fortfarande. I detta sammanhang kan det vara av intresse att erfara, vilka summor elektrifieringen varje år kostar jordbruket. Antalet hektar odlad jord, som nu är elektrifierad, utgör cirka 2.2 miljoner. Årskostnaderna för elektrifieringen uppgår till cirka 27 miljoner kronor, varav 7 miljoner utgör strömkostnader, motsvarande en total årskostnad av 12 à 13 kronor per hektar.

Inom vattenfallsstyrelsens område äro kostnaderna något lägre per hektar, detta med anledning av att de områden, som beröras av vattenfallsstyrelsen, bestå av i allmänhet mera koncentrerade jordbruk, då däremot de högre kostnaderna förorsakas av att områdena ha mindre koncentrerad åkerareal. Länskonsulenternas verksamhet har därför inriktats på att genom förbättringar, genom nya för jordbrukets drift lämpliga åtgärder minska driftskostnaden. Till sådana får man hänföra elektrifieringen. Vidare gäller det att framhålla nödvändigheten av att anläggningarna vidmakthållas, att driftsäkerheten ej äventyras. Driftavbrotten betyda pengar. Vilka olägenheter driftavbrotten förorsaka torde vara allmänt bekant. Det är således en stor mission konsulenten har att fylla och bevaka. I allmänhet äro jordbrukarna främmande för de tekniska frågor, som förekomma på detta område. Detta gäller även i fråga om materielen och dess användning.

Länskonsulenten utgör den enda opartiska sakkunskap, som i de flesta fall stå de elektriska föreningarna till buds i fråga om provning av materiel, avsyning av anläggningar och uppgörande av kraftkontrakt m. m. Konsulenten anlitas dessutom av ämbetsverken i rätt stor utsträckning, då det gäller koncessionsärenden, lånefrågor och installationsbehörigheter. Behörighetsfrågan anser jag vara synnerligen viktig. Konsulenten har härvidlag ett stort ansvar; han har att tillse och kontrollera att ej montörer med mindre kvalifikationer lämnas behörighet. Även från statens sida bör intresse finnas för bibehållandet av en organisation, som kan vid behov tillfrågas och lämna uppgifter rörande anläggningar, vilka inneha lån av staten. Dessa lån från staten utgöra f. n. cirka 25 miljoner kronor. Emellertid ha, som förut nämnts, anslagen indragits under motivering att denna verksamhet tillhör de uppgifter, som i ekonomiskt brydsamma tider kunna undvaras.

Enligt mitt förmenande torde denna uppfattning ha tillkommit utan närmare undersökning. Att problemet landsbygdens elektrifiering är av synner-

Ang. landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

ligen stor nationell betydelse har tydligen förbisetts, och att stora ekonomiska värden äro representerade har troligen lämnats utan avseende. Det torde vara fullt klart för envar, att verksamheten ej kan, även om tiderna äro brydsamma, vara av den art granskningsnämnden åsyftar, så att den kan »utan olägenhet slopas», vilket blir en följd om anslagen indragas.

Från vissa håll framhålles, att vattenfallsstyrelsen sköter denna konsulents verksamhet utan ersättning. Detta är till en del riktigt, men kan givetvis endast gälla områden, där vattenfallsstyrelsen är kraftleverantör. Huruvida detta är lämpligt, kan jag ej yttra mig över. Dessa förhållanden kunna ej heller motivera anslagsvägran. Vattenfallsstyrelsen kan ej nå all distribution.

Av utskottets uttalanden framgår som stöd för ett avslagsyrkande, att vissa ämbetsverk skulle ansett sig ej böra göra framställning om anslag för 1934/1935. Efter förfrågan hos kommerskollegium har meddelats, att kommerskollegium anser verksamheten fullt berättigad och i behov av stöd i ekonomiskt hänseende. Att framställning om anslag för 1934/1935 ej gjordes, beror helt och hållet på att kollegium fått den uppfattningen, att det skulle kunna ej lita nytta att söka, enär Kungl. Maj:t tidigare, när det gällde anslag för budgetåret 1933/1934, avslagit kollegii framställning. Besparingsnämndens uppfattning delas således ej av kommerskollegium.

Beträffande Värmland får jag framhålla följande synpunkter, som även kunna gälla för vissa andra delar av landet. I motsats till vissa andra trakter inom landet, där större kraftverk handhava distributionen av elektrisk kraft, är Värmland i stort sett för sin elektrifiering hänvisad till ett stort antal mindre kraftstationer. Dessa förfoga givetvis ej över den fackmässiga, tekniska och ekonomiska ledning, som de större kraftverken ha. Det torde därför särskilt för Värmlands och därmed jämförbara län vara av betydande vikt att tillgång till ett opartiskt organ för de numera pågående strävandena för en teknisk och ekonomisk omorganisation av den i stort sett under kristiden tillkomna elektrifieringen. För att upprätthålla denna rörelse har föreningen dels erhållit bidrag från de enskilda företagen inom länet, dels kommit i åtnjutande av ett synnerligen värdefullt statsbidrag. Detta har emellertid år 1933 indragits, och därigenom har föreningen kommit i en synnerligen svår belägenhet, i det att föreningens möjlighet att betala lön till konsulenten i det närmaste oinbetald.

Att på annat sätt än genom stöd från statens sida upprätthålla verksamheten torde ej vara möjligt för föreningen. Detta torde vara fallet inom flera länsföreningar. Ett nedläggande skulle vara högst beklagligt, enär föreningens verksamhet i jordbrukshänseende har en stor uppgift att fylla från såväl teknisk som ekonomisk synpunkt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, få yrka bifall till den vid utlåtandet förgade reservationen.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Det är svårt att ingå i något bemötande av den föregående ärade talaren, ty jag var icke i stånd att uppfatta vad han sade, men jag antar att han yrkade bifall till reservationen.

Detta anslag har ju utgått förut. Det kom till, då man skulle utbygga landsbygdens elektrifiering. Man ansåg då att detta anslag, som då var 50,000 kronor, var nödvändigt för att man skulle få en enhetlig plan för det hela. Emellertid föreslog den s. k. besparingskommittén eller granskningsnämnden, som den officiellt hette, att detta anslag skulle indragas åtminstone tillsvdare. De myndigheter, som yttrade sig däröver — det var lantbruksstyrelsen och kammarkollegium — hade ingenting däremot att anmärka. Jag bestrider, att det i de län, där man har utbyggt kraftnätet och där man får

Ang. landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

kraft från statens kraftverk, finnes behov av dessa konsulenter. Det kan ju hända, att det finnes behov av dem i vissa andra delar av landet, där man har enskilda små kraftstationer, men jag tycker dock icke, att detta kan vara ett sådant förhållande, att man därför skall upprätthålla en kår av konsulenter på detta område.

Jag åhörde första kammarens debatt och såg även resultatet. Det visade sig där, att det var mycken liten anslutning till reservationen. Jag tror, att man får vara försiktig, när man går att taga upp en institution, som riksdagen för två år sedan ansåg, att man kunde indraga. Jag tror icke, att man skall utvidga konsulentverksamheten i det oändliga på alla områden. Vi ha tillräckligt med konsulenter i detta land. Finns det föreningar, som ha behov av konsulenter, få de väl skaffa sig den sakkunskapen utan att staten skall avlöna konsulenter för detta ändamål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hedlund i Häste: Herr talman! Herr Persson i Grytterud omnämnde de förutsättningar, som gälla för dessa länsföreningar och de uppgifter, de mycket viktiga uppgifter, som de ha att fylla. Jag har under åtskilliga år haft anledning att följa en dylik länsförenings verksamhet, nämligen länsföreningen inom det län, som jag representerar. För åtskilliga år sedan hade denna förening ett statsbidrag, som jämte landstingsbidrag och medlemsavgifter var tillräckligt för att man skulle kunna finansiera föreningens verksamhet. Landstinget måste emellertid sänka sitt anslag, och föreningen kom då till hushållningssällskapet och begärde anslag. Det var med mycken tvekan, som hushållningssällskapet gick med på den saken från början. När man närmare satte sig in i vad denna förening och dess konsulent utförde för arbete för jordbrukarna och de mindre företagen, kom man emellertid till den absolut bestämda uppfattningen, att det här förelåg ett ändamål, som verkligen behövde understödjas. För en hel del av de större länen äro förhållandena helt annorlunda och särskilt i Norrland ligger det ju annorlunda till än söderut. Där nere är ju, som förut påpekats, vattenfallsstyrelsen den egentliga förmedlaren av kraftdistributionen, men uppe i Norrland ha vi icke någon sådan kraftdistribution. Där har man merendels mycket små företag. Avstånden från t. ex. residensstaden, där en konsulent är bosatt, och till vederbörande företagare äro mycket långa. En så liten, ekonomiskt svag förening, som den i Funäsdalen t. ex. ligger sålunda 35 mil från Östersund, ett avstånd, som är ungefär lika långt som mellan Stockholm och Nässjö. Går jag norrut upp till Gäddede är avståndet från residensstaden 27 mil eller ungefär lika med avståndet från Stockholm till Tranås. Kammarens ledamöter torde då förstå vilka svårigheter, som föreligga för ett sådant litet företag, när det gäller att få en verkligt sakkunnig person, för avsyning, tillsyn eller dylikt. Man är framför allt i behov av den tekniska hjälp, som konsumenten kan lämna, enär man av ekonomiska skäl icke kan hålla sig med väl kvalificerade installatörer och montörer. Man får många gånger nöja sig med sådana, som kanske gått igenom en kortare kurs, ledd av konsulenten, men naturligtvis behöva dessa alltjämt ledning och stöd från konsulenten. I de sydligare delarna av landet finnas ofta såväl kunniga installatörer som utbildade tekniker att tillgå på nära håll. Det är också synnerligen önskvärt enligt min mening, att dessa länsföreningars organisation bibehålles tills den igångsatta utredningen rörande ordnandet av statens elektriska inspektion har blivit framlagd och en omorganisation, som väl får anses vara lämplig och behövlig och i sinom tid också kommer att genomföras, blir genomförd. Om dessa länsföreningar på grund av rent ekonomiska skäl nu nödgas nedlägga sin

Ang. landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

verksamhet blir det ju så, att man inom dessa — detta gäller särskilt de nordligare länen — kommer att stå helt i avsaknad av den tekniska hjälp, som dessa konsulenter kunna lämna. Givetvis har man möjlighet att erhålla sakkunskap genom ångpanneföreningarnas ingenjörer, men då bli kostnaderna givetvis större för de enskilda jordbrukare, som använda dem, liksom också för de ekonomiskt svagare, små elektrifieringsföretag, som finnes i ganska stor utsträckning där uppe.

Herr Persson i Grytterud påpekade vikten av att statsmyndigheterna giva dessa länsföreningar den hjälp de behöva i form av vissa upplysningar o. s. v. Inom ett så litet län som Jämtlands län har man, kan jag nämna, för närvarande lån på cirka 3.2 miljoner kronor från vattenfalls- och vattenkraftslånefonderna samt från pensionsstyrelsen. När det gäller att hålla reda på dessa företag och hjälpa dem att ekonomiskt gå igenom svårigheterna, ha länsföreningarna hittills fyllt en betydelsefull uppgift, och därigenom ha föreningarna också — tror jag — varit till nytta och gagn för statens egna intressen. Om nu icke anslag kan beviljas i enlighet med den reservation, som här är avgiven, hoppas jag därför att regeringen och den, som närmast har med denna sak att göra, skall finna det möjligt att i alldeles särskilda fall, där svårigheterna bli speciellt stora, genom tilldelning av eventuellt tillgängliga medel giva dessa föreningar möjlighet att föra en åtminstone någorlunda dräglig tillvaro, även om svårigheterna därmed icke helt skulle avlägsnas utan alltfjämt bli synnerligen stora. Det går icke för dessa små företag att genom taxehöjning få tillräcklig inkomst. Jag vet, att man där uppe i oerhört hög grad sökt hålla kostnaderna nere. Den konsulent, som där haft sin verksamhet, har verkligen visat sig vara mån om särskilt dessa små långt avlägsna företag. Han har där i många fall icke ens tillämpat de synnerligen låga taxor, som föreningen bestämt, därför att han ansett att kostnaderna i alla fall bli stora på grund av de dryga resekostnaderna. Här föreligger ett intresse som jag tror är av mycket stor betydelse och för vilket man verkligen bör göra någonting. Jag vädjar varmt till dem, som i detta avseende ha att bestämma, att söka möjliggöra bibehållandet av dessa föreningar särskilt i de län, där man kan säga att de speciellt äro nödvändiga och där icke statens kraftverk har den större eller övervägande delen av kraftleveranserna om hand. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Persson i Trången instämde häruti.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Såsom utskottets ärade ordförande här förut har påpekat tillkom ju anslaget för elektrifieringens befrämjande såsom ett led i strävandena att utbreda denna elektrifiering. Anslaget var alltså från början tillkommet för att påskynda själva elektrifieringen men var från början icke alls avsett att taga någon befattning med elektrifieringen, sedan den var genomförd. Sedan detta anslag första gången kom till, har elektrifieringen praktiskt taget blivit genomförd i hela landet med undantag av de båda nordligaste länen. När det därför blev fråga om att i nuvarande svåra ekonomiska situation göra besparingar, var detta anslag ett av de första, som där kom i fråga. Det ansågs, att det var nödvändigt att genomföra denna besparing på detta område såväl som på andra, och det gällde endast att söka tillgodose de båda nordligaste länen, som ännu hade uppgifter i fråga om elektrifieringens faktiska utbredande. Det har också på grund av tillgängliga medel varit möjligt att tilldelat Norrbottens och Västerbottens län sammanlagt 5,300 kronor för nu löpande budgetår, och medel finnes till ungefär motsvarande belopp reserverade för de båda ifrågakvarande länen vidkommande även för nästa budgetår. Det

Ang. landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

är min avsikt, om jag bekläder detta ämbete, när budgeten skall uppgöras för budgetåret 1935/1936, att åvägabringa utvägar, varigenom verksamheten skall kunna fortsätta för de båda nordligaste länen.

Däremot måste jag intaga en reserverad ställning, när det gäller att fortsätta den verksamhet, som under senare år har från statens sida bedrivits beträffande övriga län. Här har det dock varit på det sättet, att staten ställt till förfogande ett femtiotal tusen kronor, som sedan plottrats ut på de olika länen och där, i många fall, använts så, att en konsulterande ingenjör fått en liten penning för att eventuellt tillämpa en något lägre taxa. Jag måste säga, att jag fått det huvudintrycket av detta anslags användning i stort sett, att det icke fyllt de uppgifter, som man med hänsyn till anslagets storlek haft rätt att förvänta. Jag måste också fråga mig om det icke finnes någon gräns för statens hjälpande och ingripande verksamhet. Finns det då icke några områden, som människorna i detta land själva skola taga hand om? Jag vill fråga: Stå vi icke här inför ett sådant område, där det bör vara möjligt för de enskilda intressena att med mycket obetydliga uppooffringar själva genomföra den verksamhet, varom nu är fråga? Det är mycket sannolikt, att man inom ett län kan behöva en ingenjör, en konsulterande ingenjör, som går de elektriska distributionsföretagen till handa med råd och dåd, men skulle det väl innebära någon nämnvärd uppooffring för dessa företag att sammanskjuta medel till en sådan konsulent? Vi måste komma ihåg, att dessa företag äro ekonomiska företag, som sälja kraft och därför uppbära betalning och genom vilkas händer löpa mycket betydande summor. Denna lilla slant, som från statens sida hittills kommit dem till handa, kan icke gärna ha någon avgörande betydelse. Jag menar alltså, att det måste vara en mycket enkel sak för de elektriska distributionsföretagen själva att göra den lilla obetydliga uttaxering på strömkostnaden, som kan vara nödvändig för att skaffa tillgång till en konsulent inom ett län.

Det finnes under nionde huvudtiteln många anslag, och många äro de anslag, som på grund av de tryckta ekonomiska tiderna för tillfället måst slopas eller beskäras, men jag vågar hävda den uppfattningen, att det finnes intet anslag, där man med större fog kunnat företa en indragning än det anslag, som nu diskuteras. Jag tycker det skulle vara ganska uppseendeväckande, om riksdagen just på denna punkt skulle genomföra en höjning av anslaget. Jag tror alltså, att den enskilda företagsamheten, som mången sätter så stort värde på, här skall kunna få ett fält för sitt initiativ utan att detta samtidigt skall behöva innebära, att någon större tyngd lägges på de privata intressena.

Jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Persson i Grytterud begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 41 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Ang. landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 42—49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. arrende-
rådgivning
åt vissa
arrendatorer.*

Punkten 50, angående arrenderådgivning åt vissa arrendatorer.

Kungl. Maj:t hade under punkten 107 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till bestridande av kostnaderna för arrenderådgivning åt arrendatorer under bolag eller med dem likställda jordägare, för vilka särskilda sociala lagbestämmelser gällde, anvisa för budgetåret 1934/1935 ett extra förslagsanslag av 10,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen I: 280 av herr *Lindhagen* och II: 357 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*

Utskottet, som förklarade sig icke kunna förorda i ovanberörda motioner påyrkad utsträckning av arrenderådgivningen till att avse även kostnadsfri hjälp vid skiljemannaförfarande, hemställde,

1) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å motionen II: 357 till bestridande av kostnaderna för arrenderådgivning åt arrendatorer under bolag eller med dem likställda jordägare, för vilka särskilda sociala lagbestämmelser gällde, anvisa för budgetåret 1934/1935 ett extra förslagsanslag av 10,000 kronor; samt

2) att motionen I: 280, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet i utlåtandet anført och under 1) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Uti en vid denna punkt fogad reservation hade herr *Ericsson* i Sörsjön förklarat sig anse, att utskottet bort — under uttalande att kostnadsfri arrenderådgivning borde få utgå jämväl vid skiljemannaförfarande — hemställa, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt de i ämnet väckta motionerna till bestridande av kostnaderna för arrenderådgivning åt arrendatorer under bolag eller med dem likställda jordägare, för vilka särskilda sociala lagbestämmelser gällde, anvisa för budgetåret 1934/1935 ett extra förslagsanslag av 10,000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Ericsson* i Sörsjön: Herr talman! Då jag är ensam reservant i den föreliggande frågan, så är det ju klart, att jag icke hyser några stora förhoppningar om att kunna övertyga kammarens ledamöter om lämpligheten av att bifalla reservationen och avslå utskottets hemställan.

För dem, som händelsevis icke skulle ha sig bekant, hur detta ärende ligger till, skall jag be att få omnämna, att Kungl. Maj:t till innevarande års riksdag avlämnat en proposition om kostnadsfri arrenderådgivning åt arrendatorer under bolag och med dem likställda, för vilka sociala lagbestämmelser gälla. Detta förslag är grundat på en utredning, som har ägt rum inom den sociala jordutredningen på grund av uppdrag från riksdagens och Kungl. Maj:ts sida. Det har emellertid inom den sociala jordutredningen förefunnits

Ang. arrenderådgivning åt vissa arrendatorer. (Forts.)

delade meningar angående omfattningen av denna arrenderådgivning. Majoriteten inom utredningen har stannat vid det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt, och detta förslag innebär, att det skall lämnas kostnadsfri arrenderådgivning åt arrendatorer och med dem likställda i vad avser upprättande av kontrakt, skrivelser o. dyl. Minoriteten inom utredningen har föreslagit en utvidgning beträffande denna rådgivning så tillvida, att arrendatorerna också skulle erhålla kostnadsfritt biträde vid förhandling inför skiljemän. Vi motionärer äro av samma uppfattning som minoriteten inom den sociala jordutredningen, och vi kunna ju också stödja oss därpå, att vissa länsstyrelser tillstyrkt denna anordning. Om kammaren sålunda mot förmodan skulle gå in för att bifalla reservationen härvidlag, så skulle den befolkningsgrupp det nu är fråga om alltså komma i åtnjutande av samma rättigheter, som redan gälla för de s. k. ensittarna. Visserligen kan det ju, som departementschefen har anfört, sägas, att det kanske inte behöver förekomma i så särdeles många fall under exempelvis ett år, att man behöver lämna kostnadsfritt biträde vid förhandling inför skiljemän, men jag menar dock, att just den omständigheten att förhandling inför skiljemän icke behöver förekomma i så avsevärt många fall, icke synes behöva utgöra något avgörande skäl för att gå emot en sådan framställning. Det ligger väl i alla fall så till, att för de enskilda inom den befolkningsgrupp, varom här är fråga och som skulle komma att beröras av den åtgärd, som vi här föreslå, måste ju den här föreslagna utvidgningen vara av ganska stor betydelse. Ty här är det ju dock fråga om sådana, som i allmänhet befinna sig i mycket tränga och svåra ekonomiska omständigheter och som sålunda kunna sägas vara i stort behov av den hjälp, som i olika hänseenden kan lämnas dem från statsmakternas sida. Åtminstone kan man då inte förebbringa det skälet, att denna utvidgning av arrenderådgivningen kommer att bli så särdeles betungande i ekonomiskt hänseende för staten. Genom ett bifall till reservationen bereder man sålunda för en ringa penning hjälp åt ett antal medborgare, vilka, som jag tidigare sagt, äro i ganska stort behov av all den hjälp, som kan lämnas från riksdagens sida.

Jag skall icke uppehålla mig längre vid den föreliggande punkten utan i anslutning till vad jag här sagt be att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag kan vara ense med den föregående ärade talaren därom, att det hade varit önskvärt, att man kunnat gå längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit, d. v. s. att arrenderådgivningen utsträckts till att avse även kostnadsfri hjälp vid skiljemannaförfarande. Men saken låg ju så till på jordbruksutskottets första avdelning, att om man ville vinna något, alltså, om man ville få denna arrenderådgivning kostnadsfritt meddelad åt dessa arrendatorer, så fick man inte spänna bågen för högt, såsom fallet skulle bli om man gick på motionen, ty då hade resultatet kunnat bli, att man kanske icke ens hade fått vad Kungl. Maj:t föreslagit. Detta var en anledning för mig, även om också jag velat nå det syfte, som avses i motionen, att gå med på det förslag, till vilket utskottet har kommit. Det fanns ju inom utskottet sådana, som hade en stor fruktan för hela denna institution, och som förmenade, att densamma skulle komma att bli någonting likartat med den fria rättshjälpen, vilken dessa ledamöter på avdelningen ansåg hava blivit missbrukad. Jag tror icke att så kommer att bli förhållandet med denna arrenderådgivning, åtminstone icke med den begränsning, som Kungl. Maj:t och utskottet givit denna sak. Man får väl börja så smått och sedan söka sig fram. Det kanske visar sig om några år, att behov föreligger att utsträcka denna rådgivning, men för när-

Ang. arrenderådgivning åt vissa arrendatorer. (Forts.)
varande tror jag man får stanna vid vad utskottet föreslagit. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Punkterna 51 och 52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkterna 54—58.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59.

Lades till handlingarna.

Punkterna 60—93.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 94.

Lades till handlingarna.

Punkterna 95—99.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Ang. anslag till Svenska smörprovningarna. Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 48, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Svenska smörprovningarna. Ordet lämnades därvid på begäran till

Herr Liedberg, som yttrade: Herr talman! Jag skall bara be att få säga ett par ord för att påpeka vådorna av att antalet smörbedömare sänkes från sex till fyra, ty det är en sak, som äventyrar provningens effektivitet, och en jämförelse med Danmark, där man har tio bedömare, ger belägg för den åsikten. Jag har icke något yrkande, men jag vill uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t till nästa år finner sig kunna föreslå ett anslag, som möjliggör en återgång till ett antal av minst sex bedömare.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. Å föredragningslistan var härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 105 av nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1935 bevilja statsanslag intill 1,200,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling och betesförbättring ävensom stenröjning å ofullständiga jordbruk;

2) till nyodling, betesförbättring och stenröjning å ofullständiga jordbruk anvisa för budgetåret 1934/1935 ett extra förslagsanslag av 500,000 kronor;

3) medgiva, att å extra reservationsanslaget för utlämnande av bidrag till nyodling och betesförbättring ävensom stenröjning å ofullständiga jordbruk vid utgången av budgetåret 1933/1934 förefintlig behållning finge överföras till förenämnda extra förslagsanslag.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 26 januari 1934 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 69, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

1) godkänna de ändringar i de av riksdagen antagna allmänna grunderna för den statsunderstödda egnahemsverksamheten, vilka framginge av ett såsom bilaga till berörda statsrådsprotokoll fogat förslag om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 217);

2) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1935 bevilja statsanslag intill 100,000 kronor för utlämnande, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen tillstyrkt förslag, av statsbidrag till jordförbättring å ofullständiga jordbruk genom påförande av mineraljord på myrjord (jordkörning); och borde till följd härav det i årets statsverksproposition under punkten 105 av nionde huvudtiteln äskade extra förslagsanslagets benämning ändras till »Nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk».

I detta sammanhang hade utskottet jämväl till behandling förehaft tre inom riksdagen före avlåtande av propositionen nr 69 väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen I: 258 av herr *N. J. Martin Svensson m. fl.* och II: 475 av herr *Svensson* i Grönvik *m. fl.*, likalydande, samt II: 68 av herr *Herou m. fl.*

I de likalydande motionerna I: 258 och II: 475 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1935 bevilja statsanslag intill 1,500,000 kronor till utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring och stenröjning å ofullständiga jordbruk, varvid årligen minst 200,000 kronor borde anvisas till det sistnämnda ändamålet;

2) till nyodling, betesförbättring och stenröjning å ofullständiga jordbruk anvisa för budgetåret 1934/1935 ett extra förslagsanslag av 800,000 kronor;

3) medgiva, att å extra reservationsanslaget för utlämnande av bidrag till nyodling och betesförbättring ävensom stenröjning å ofullständiga jordbruk vid utgången av budgetåret 1933/1934 förefintlig behållning finge överföras till förenämnda extra förslagsanslag.

I motionen II: 68 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta hos regeringen begära förslag till expropriationslagstiftning, som medförde att storgod-

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)
sens och bolagens jordbruksfastigheter kunde överlätas för jordregleringen, för underlättande av jord- och skogstilldelning åt sådana jordbruk, som behövde kompletteringsareal för att deras ägare och brukare måtte bliva besuttna, och för större möjligheter till jordbruksnybildning och upplåtelse av jordbruk åt obemedlade eller mindre bemedlade jordsökande, företrädesvis lant- och skogsarbetare.

Utskottets hemställan innefattade,

I) att riksdagen, med avslag å motionerna I: 258 och II:475, måtte bifalla Kungl. Maj:ts ifrågakvarande förslag; samt

II) att motionen II: 68 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro följande reservationer

dels beträffande utskottets hemställan under I) av herrar *Tjällgren, Bengtsson, Karl Emil Johanson, Liedberg* och *Gustafson* i Vimmerby, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 258 och II: 475 måtte besluta att

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1935 bevilja statsanslag intill 1,400,000 kronor till utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring och stenröjning å ofullständiga jordbruk, varvid årligen minst 200,000 kronor borde anvisas till det sistnämnda ändamålet;

2) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1935 bevilja statsanslag intill 100,000 kronor för utlämnande, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen tillstyrkt förslag, av statsbidrag till jordförbättring å ofullständiga jordbruk genom påförande av mineraljord på myrjord (jordkörning);

3) till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk anvisa för budgetåret 1934/1935 ett extra förslagsanslag av 800,000 kronor;

4) medgiva, att å extra reservationsanslaget för utlämnande av bidrag till nyodling och betesförbättring ävensom stenröjning å ofullständiga jordbruk vid utgången av budgetåret 1933/1934 förefintlig behållning finge överföras till förenämnda extra förslagsanslag;

5) godkänna de ändringar i de av riksdagen antagna allmänna grunderna för den statsunderstödda egnahemsverksamheten, vilka framginge av det såsom bilaga till statsrådsprotokollet följande förslag om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 217);

dels ock rörande utskottets hemställan under II) av herrar *Olsson* i Rödningberg och *Ericsson* i Sörsjön utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! I anledning av den blanka reservation, som har anförts till utskottets utlåtande av herr Olsson i Rödningberg och undertecknad, ber jag att med några få ord markera vår ståndpunkt, att vi ännu icke ha övergivit vår tidigare intagna åsikt, att ett expropriationsförfarande för att underlätta åtkomsten av jord för bildande av jordbruk är nödvändigt. Jag vill erinra om att spörsmålet om expropriation såsom medel att skapa nya jordbruk upptogs redan så tidigt som år 1904 av den s. k. Norrlandskommittén i ett betänkande, som avgavs, om jag icke minnes fel, i oktober samma år. Sedan dess ha ju åtskilliga ansatser gjorts här i riksdagen från enskilda motionärers sida i syfte att få fram ett beslut om ett expropria-

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

tionsförfarande. Jag vill också erinra om att så sent som vid fjolårets riksdag förelåg en proposition från Kungl. Maj:ts sida, avseende ett genomförande av en expropriationslagstiftning. Men det har ju hittills visat sig ganska omöjligt att vinna gehör för sådana förslag här i riksdagen, då det ju har stått en ganska stark majoritet vid de olika tillfällena mot dessa förslag. Jag vill beträffande det förslag, som förelåg vid fjolårets riksdag, säga, att det ju var av ganska moderat beskaffenhet. Det var tillstyrkt av vissa länsstyrelser, och man hade då ganska stor anledning att tro, att det skulle ha vunnit riksdagens bifall.

Jag vill minnas från de debatter, som ha förekommit i denna fråga under de år, som jag varit med här, att man har anført det skälet, att en sådan lagstiftning skulle innebära ett obehörigt ingripande i enskildas rättigheter. Jag tror icke för mitt vidkommande, att sådana skäl i dag åtminstone verka så synnerligen övertygande. Ty det torde väl icke kunna förnekas, att riksdagen vid snart sagt varje plenum har att behandla just sådana frågor, som på ett eller annat sätt kunna sägas innebära ett ingripande i enskildas rättigheter, ett ingripande som för den ene medborgaren kan betyda en ekonomisk vinst men för den andre medborgaren återigen en ekonomisk försämring.

När det gäller expropriationsförfarande är det väl ingen, som förmenar, att jord skall exproprieras från dem, som inte äga mer jord än att de själva behöva. Men jag förmenar, att om det är fråga om t. ex. ett bolag eller en eller annan större jordägare, som har så pass mycket jord, att därifrån utan större olägenhet kan avyttras en jordbit till den, som ingen jord har, så kan det icke föreligga skäl för att icke, därest sådana större jordägare eller bolag äro ovilliga att avyttra en bit, som de icke själva behöva, genom expropriationsförfarande bereda möjlighet för en sådan medborgare, som icke har någon jord, att inköpa en jordbit. Jag menar, att det från rent social och samhällelig synpunkt vore befogat i sådana fall, att ett ingripande skedde från samhällets sida.

Ett annat argument mot expropriationsförfarande, som har varit ganska vanligt i denna kammare, har varit det, att man har ansett, att tillräckligt med jord har funnits att tillgå i den öppna marknaden, tillräckligt med jord också till skäligt pris. För min del har jag ju redan tidigt haft ganska starka belägg för att rätten att köpa för odling lämpad jord icke varit till förmån för så sätt som har gjorts gällande flera gånger i denna kammare. Jag vill också säga, att under det senaste förflutna året jag fått ytterligare bekräftelse på omöjligheten att skaffa jord till rimligt pris. Jag erinrar om att under fjolårets riksdag beslutades arbetaresmåbruksverksamheten, vilken har till syfte att skogsarbetare och med dem likställda skulle givas möjlighet att skaffa sig jord för bildande av s. k. småbruk. Men förutsättningen för att dessa skogsarbetare skola kunna bilda dessa småbruk är ju den, att det skall finnas jord att köpa. Om jag då ser på förhållandena inom den landsända, där jag bor, så ligger det ju så till, att den odlade jorden där är ganska obetydlig och i synnerhet otillräcklig för att förse dessa skogsarbetare och eventuella småbrukare med jord för sina småbruk. Men dessutom ligger det så till, att de antagna bestämmelserna för arbetaresmåbruksverksamheten lägga hinder i vägen för en person att kunna erhålla lån på sådana ställen, där en viss del av jorden är odlad och där det dessutom finnes hus av en viss betydelse, alltså ett enligt bestämmelserna redan färdigbildat arbetaresmåbruk. Man är sålunda i de delar av landet, där jag har min hemvist, hänvisad till att anskaffa skogsmark för bildandet av dessa arbetaresmåbruk. Jag vill erinra om att i de trakter, som det närmast är fråga om, de stora skogsbolagen ju äro ägare av ganska betydande delar av jordarealen och att det har visat

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

sig mycket svårt, för att icke säga rent av omöjligt att erhålla den behövliga jorden under sistlidna år för sådana arbetaresmåbruk. Vad beträffar norra Dalarna är det åtskilliga socknar, som äga s. k. besparingsskogar, men även från dessa är man icke villig att försälja jord med äganderätt utan endast med en viss besittningsrätt. Och det ligger så till att om man skall komma i besittning av ett arbetaresmåbruk, det måste ske med äganderätt, ty det skall naturligtvis enligt bestämmelserna intecknas för lånesumman.

Jag vill också omnämna, att även i vissa delar av Norrland föreligger det ganska stora svårigheter att anskaffa den behövliga jorden för bildande av arbetaresmåbruk. Jag ber att få citera vad som sagts vid ett möte, som hållits inom Loos socken i Hälsingland för endast några dagar sedan. Från ett referat av detta möte har jag antecknat följande: »Förhållandena inom vår socken äro sådana, att den mest lämpliga och även behövliga marken utgöres av områden, tillhörande Orsa besparingsskog, jämte s. k. kronoskogar, ligande under domänstyrelsens förvaltning. Dessa markägare ha vid hänvändelse från vår sockens sida avslagit begäran om köp av jord för bildande av arbetaresmåbruk, en vid fjolårets riksdag beslutad reform, som är av stor betydelse för vår kommun och dess inbyggare, vilka till största delen äro skogsarbetare, och har stort missnöje uppstått, när idén icke går att realisera på grund av anförda grunder.» Det är tydligt, att det föreligger ganska stora svårigheter för skogsarbetare att anskaffa den för bildandet av arbetaresmåbruk behövliga jorden.

Det är uppenbart, att om den av fjolårets riksdag beslutade arbetaresmåbruksverksamheten skall kunna utvecklas så att största möjliga nytta erhålles, så är en expropriationslagstiftning nödvändig för underlättande av jordanskaffningen. Jag menar också, att enbart befintligheten av en sådan lag torde i många fall vara tillfyllest för uppfyllande av vederbörandes önskemål utan att ett expropriationsförfarande behöver tillgripas.

Jag har med det sagda velat markera, att vi allt fortfarande och kanske starkare än förut stå på den ståndpunkten, att ett expropriationsförfarande för att underlätta möjligheten för skogsarbetare och andra att åtkomma jord för bildande av egna jordbruk är av behovet påkallat. Jag förstår, att det vid detta tillfälle är ganska utsiktslöst att framställa något yrkande. Jag förutsätter emellertid, att den nu sittande regeringen — jag vet inte, om jag skall på samma sätt som Svenska Dagbladet och Nya Dagligt Allehanda lägga tonvikt på ordet sittande — jag förutsätter att regeringen, om den får vara kvar, till nästa års riksdag återigen upptager denna fråga och framlägger en proposition. Jag hoppas då, att det skall ha inkommit sådana uppgifter från arbetarsmåbruksnämnderna och kommunalnämnderna i de delar av landet, där bestämmelserna angående arbetaresmåbruksverksamheten äro tillämpliga, att det med ledning därav skall komma att ytterligare visa sig, att en sådan lagstiftning är av behovet påkallad.

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag har tillåtit mig begära ordet, då jag väckt en motion i denna fråga. Min motion beröres icke i den del av utskottets utlåtande, som den närmast föregående talaren talade om, utan motionen är behandlad under punkt I och avser förhöjning av anslaget för stenröjning å ofullständiga jordbruk. Jag är glad att kunna konstatera, att det från departementschefens och utskottets sida har funnits ökad förståelse för detta anslag, men varken departementschefen eller utskottet har ansett sig,

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

på grund av statsfinansiella skäl, kunna gå med på att utöka anslaget. Vi motionärer ha yrkat det anslag, som begärts av lantbruksstyrelsen, eller för nästkommande år 1,500,000 kronor. Det är ju i varje fall en liten ljusglimt, att departementschefen har föreslagit, att detta anslags natur skall förändras så att det från att ha varit reservationsanslag skall bli förslagsanslag. Det är klart, att elasticiteten därigenom blir större och att möjligheten att tillgodose vissa sökande kommer att bli ökad, men det är dock så, att vi, även när det gäller förslagsanslag, behöva ha något så när reda på beloppets storlek. Ser jag på behovet på detta område, måste jag säga som lantbruksstyrelsen, att det att döma av antalet ansökningar varit ganska stort. Vi ha i vår motion visat, att antalet ansökningar för hela landet är 2,713, avseende en areal av 2,197 hektar jord och ett beräknat belopp av 850,365 kronor. Man förstår, att bakom detta ligger ett intresse att förbättra en jord, som nu är besvärlig att bruka på grund av stenens förekomst. Jag begriper, att de, som bo på bättre jordar, där icke någon sten finnes, ha svårt att förstå, att man skall kosta på pengar på sådan mark, som icke anses lönande att odla, men jag försäkrar herrarna, att om ni rest i Kronobergs län under den vinter som gått och sett på det arbete, som där bedrives, den idoghet och den odlingslust som där finnes, så skulle ni ha fått en ljusare syn på det läge, vari vi befinna oss. Det visas där från dessa företagens sida uppföringar och tro på framtiden trots mörkret. De försöka med alla medel få stenar undanröjda, och i detta arbete sysselsättes folket, söner och andra, som annars skulle ha kommit och tecknat sig som arbetslösa. Om man ser saken från den synpunkten, måste man finna det märkligt, att för ett sådant belopp som 200,000 kronor kan åstadkommas så mycket. Ty det räcker i själva verket icke till annat än ersättning för ammunition o. d. Allt annat få vederbörande bekosta själva, och det göra de gladeligen. Ett sådant anslag i en annan form skulle icke kunna ge så mycket arbete, så många dagsverken som här komma till stånd.

Det är en annan synpunkt, som jag vill påpeka, nämligen att när det finnes en möjlighet att få anslag, komma sökande i sådan mängd till hushållningssällskapen. Vederbörande tjänstemän göra upp förslag och kostnadsberäkningar, men företagen kunna ej komma till utförande i den utsträckning som är tänkt. Och det är rent beklagligt. Nu förstår jag, att man kommer att säga, att vi ha en annan form, varigenom dessa kunna få hjälp, nämligen stödlåneverksamheten. Jag är beredd på den invändningen. Den är riktig. Men de, som komma i åtnjutande därav, äro i sådant ekonomiskt läge, att de i annat fall knappast kunna utföra arbetet. Det här anslaget gäller inte en nödgård utan en praktisk åtgärd för att få den svagare jorden i bättre kultur, så att brukningssättet blir lämpligt. Dessutom är det så, att stödlåneverksamheten är avsedd att upphöra med detta år. Den är sålunda ej avsedd att fortsätta en längre tid. Då är den utsikten borta. Jag tror, att om man ser saken sådan den är och har någon som helst uppfattning av det arbete, som utföres med dessa pengar, man icke bör tveka utan gå med på anslaget.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre, men jag har velat understryka behovet av det belopp, som i reservationen avses för det av mig nu berörda ändamålet. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Svensson i Grönvik förenade sig herrar *Mattsson, Gustafsson* i Lekåsa, *Werner* i Höjen, *Johanson* i Hallagården, *Pettersson* i Rosta, *Hansson* i Rubbestad, *Petersson* i Broaryd och *Johansson* i Tväråselet.

Herr Herou: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i det anförande, som herr Ericsson i Sörsjön hållit för en stund sedan i denna fråga.

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

Vi ha väckt en motion, som upptagits till behandling i samband med de frågor, som eljest behandlas i utskottets betänkande. Vi ha i motionen nr 68 lagt fram det gamla kravet om expropriationslagstiftning som nödvändig för att jordsökande skola kunna få billig jord. Vi syfta till åtgärder, varigenom det skall bli möjligt att taga bolagens och storgodsens jord i anspråk för sådan jordförmedling, som möjliggör jord- och skogstilldelning till sådana småbrukare i landet som behöva komplettera arealen, samt också för jordbruksnybildning med upplåtelse av jordbruk åt obemedlade eller mindre bemedlade, företrädesvis lant- och skogsarbetare. Som grund för en sådan expropriationslagstiftning anse vi, att man kan använda Norrlandskommitténs och jordkommissionens utkast till lagbestämmelser med vissa av oss angivna förändringar. Vi föreslå bl. a., att man så tillvida skall gå radikalare fram än som tidigare föreslagits, att jordbruksfastigheter med över 50 hektar åker och med taxeringsvärde över 75,000 kronor skola ha skyldighet att avstå markområden för sådan jordreglering. Vi kräva vidare, att när man genomför en expropriationslagstiftning, skall den genomföras så, att kostnaderna för expropriationen icke drabba ekonomiskt svaga befolkningsgrupper. En sådan expropriationslagstiftning behöves av olika skäl. Den behöves icke minst för den verksamhet som bedrives i landet, när det gäller egnahemslåneverksamhet. Under debatten om denna verksamhet för någon vecka sedan anfördes starka skäl för misstanken, att den välvilja, som riksdagen genom anslaget visat mot vissa jordsökande, diskonteras i stor utsträckning av jordspekulanter och jobbare. Några dagar efter denna debatt påvisade en tidning i Skåne så upprörande exempel på sådan verksamhet från jordspekulanterens sida, att det kan vara på sin plats att referera några av de anklagelser, som där framställdes. Man anförde, att en person, som hade ett hemman, hade sökt ett täckdikningslån, vilket beviljades. Ett halvår senare såldes hemmanet. Den nya ägaren kom underfund med, att det var både si och så med denna täckdikning, för vilken hemmanet belastats med täckdikningslån. Han grävde och letade efter dessa täckdiken, som man givit lån till, men fann inga. Där täckdikena skulle ha legat fanns det inga rör. De hade kommit bort eller, rättare sagt, icke kommit dit alls. Lånet hade i alla fall beviljats. Det var således fråga om en luftdikning. Tidningen säger mycket ironiskt, att hushållningssällskapet ondgjort sig över, att den nya egnahemslånetagaren klagade över det förhållandet, att det inte fanns några täckdiken på den fastighet, som besvärades av detta täckdikningslån, och säger, att det som här omtalas har pågått i så många år i Skåne, att det är rent av tradition. Samma källa anför, att en viss namngiven egnahemsstyckare alltid passade på att få så många egnahemslån och gödselstadslån och nyodlingslån som överhuvud var möjligt, innan han jobbade bort jorden till en annan jordsökande. En gång köpte han en egendom för 24,000 kronor, som hushållningssällskapet någon månad senare värderade så, att det blev 41,000 kronor bara för en tredjedel av denna 24,000 kronors egendom. Jordbrukaren fick belåning för 32,000 kronor. Sedan såldes ett avstyckat område värderat till 22,500 kronor på exekutiv auktion för 350 kronor. Och tidningen tillägger: »Det var ungefär, vad det var värt.» Det saknas sannerligen inte exempel på, hur skam går på torra landet, när det gäller jordförmedling till jordsökande, sådan den nu är. För några timmar sedan hade jag besök av en fattig jordbrukare, som gav rätt drastiska exempel på de sju sorger och åtta bedrövelser det varit för honom att få något lån från de anslag, som riksdagen i det sammanhanget beviljat. Det material, som den mannen gav i det sammanhanget, lovar jag skall komma till kammarens kännedom vid något tillfälle.

En expropriationslagstiftning behövs också, som herr Ericsson i Sörsjön

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.) framhöll, för komplettering av ofullständiga jordbruk. För en stor del av landet, där den långa vintern och tjälen i marken gör det omöjligt att använda arbetskraften inom jordbruket, kräves det särskilda åtgärder, för att dessa jordbrukare skola komma i bättre läge än nu är fallet. Där är stödskog en betingelse för att jordbrukarna skola kunna klara sig och få användning för sin arbetskraft, åtminstone på platser, där tillgång till lönearbete i skogen saknas. De minskade arbetstillfällena i skogarna göra, att många småbrukare, som förut kunnat erhålla biinkomster, nu äro hänvisade till det lilla, som småbruket ger. En massa småbrukarsöner, som tidigare haft sysselsättning på industriorter, äro nu avskedade och kunna på grund av rationaliseringen ej komma in i industriprocessen mera. De måste vegetera sig fram på det lilla, som kan utvinnas från familjens lilla jordbruk. Frågan om expropriationslagstiftning bland annat för komplettering av ofullständiga jordbruk har sålunda aldrig varit så aktuell som f. n. Och då måste man konstatera, att kravet ställdes fram för 30 år sedan nämligen år 1904. Nu finnes det några reservanter — och jag skall ge uttryck åt min tillfredsställelse däröver — vilket visar, att det finnes några utanför vårt parti, som stå kvar på den standpunkten om expropriationslagstiftningens nödvändighet. Nu vill man avvakta rapporter från de lokala egnahemsorganen för att få utrönt efter 30 år av krav på expropriationslagstiftning, som man ansett nödvändig, om det finnes tillgång på jord i fria marknaden. För all del, det finnes tillgång i fria marknaden. Det finnes bland annat det faktum, att bolagen äro villiga att sälja utarrenderade brukningsdelar. Det blir ofta så, att arrendatorer, som vilja behålla sina brukningsdelar på arrende, jagas i väg och nya jordsökande komma i stället utrustade med egnahemslån. Men det är ej säkert, att den kompletteringsareal, som ett småbruk behöver, finnes i fria marknaden, på så sätt att man får det lämpligt beläget. Och även om det kommer rapporter, som ge vid handen stort utbud av jord, behöves ändå expropriationslagstiftning, för att det skall bli möjligt för staten att reglera dessa förhållanden på ett sätt, som ur samhällets och de jordsökandes intresse är nödvändigt. Det är, herr talman, vad jag velat säga om vår motion nr 68.

Med avseende å punkten 1 i utlåtandet skall jag nöja mig med att säga, att jag därvidlag icke alls delar utskottets uppfattning, att det statsfinansiella läget skall få förhindra det större anslag, som kräves av reservanterna. Det är klart, att uppfattningen, när det gäller att väga de olika anslagsposterna mot varandra, är och måste vara subjektiv. Men jag måste från mina utgångspunkter säga, att när jag väger de olika anslagen mot varandra här i riksdagen, finner jag så oerhört många anslagsposter, där man kan spara betydligt mera än här är fråga om, anslag, som ej bara äro till mindre nytta utan obehöfliga och skadliga. Vi kunna därför ge litet mer på detta område, där vi dock äro ense om, att det är fråga om åtgärder, som äro synnerligen nyttiga och nödvändiga, alltså anslag för betesförbättring, nyodling, stenröjning och allt detta. Det är anslag, som ge småbrukaren så att säga betalda arbetstillfällen och som äro sådana, att han, när han utfört arbetet, slipper återbetala den penningssumma han erhållit som hjälp i sitt bekymmersamma läge.

Jag ber, herr talman, att få yrka: i punkt II bifall till motionen II: 68; i punkt I bifall till vad reservanterna föreslagit.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Den ökning, som reservanterna föreslagit, uppgår till 200,000 kronor. Jag har den uppfattningen, att detta anslag har varit och är fortfarande av stor betydelse. Men det är samma skäl nu, som jag hade vid en annan punkt, nämligen att jag anser, att så länge man

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)
har denna stödlåneverksamhet, kan man nöja sig med ett anslag på 1,200,000 kronor. Nu sade herr Svensson i Grönvik, att det upphör under nästa år. Det är en felaktig uppfattning. Riksdagen har nämligen beviljat 8 miljoner kronor för budgetåret 1934/1935, och det kommer således att utgå även under nästa kalenderår. Men det var 10 miljoner kronor för det snart gångna budgetåret och första gången anslogs 15 miljoner kronor. Att döma av förhållandena i det län jag bäst känner till, Södermanlands län, där jag suttit i stödlånenämnden, torde 75 % av det, som gått till stödlån, gått till förbättringslån. Dessa ha huvudsakligen gällt det, som här kommer i fråga, nämligen nyodlingar. Det har ej varit så mycket sådana i Södermanland men betesförbättringar och även röjningar, täckdikning och dylikt. När vi kommit så långt, att denna stödlåneverksamhet upphör, kan det bli tal om att gå tillbaka till de olika förhållanden, som voro rådande förut.

Beträffande den motion av herr Herou m. fl., till vilken han yrkat bifall, vill jag säga, att jag ej ändrat uppfattning från i fjol, då jag röstade för Kungl. Maj:ts proposition. Men jag har ansett det lönlöst nu, då samma riksdagsmajoritet sitter i år som i fjol, då förslaget avsågs, att komma igen med samma sak. Samma uppfattning har Kungl. Maj:t haft, då Kungl. Maj:t förklarar, att Kungl. Maj:t ej ansett sig böra på grund av riksdagens avslag i fjol lägga fram en ny proposition i år. Man kan ju som en demonstration komma igen år efter år, oavsett om utsikter finnas för en motion eller ej. Men jag tror ej, att man vinner något därmed. Efter de utredningar, som i fjol lågo till grund för avstyrkandet från andra lagutskottet, får man nog skaffa bevis för att behov finnes. Det är syftet med detta.

När första kammaren redan tagit utskottets förslag, hoppas jag, att denna kammare följer efter. Jag säger ännu en gång, att det är ej på grund av avoghet mot anslaget, som jag intar denna ståndpunkt. Visserligen är det, som herr Svensson i Grönvik sade, så, att det är de sämst ställda som få stödlån, men vi kunna ej hjälpa alla, utan vi få hjälpa de sämst ställda, när det gäller att komma igenom krisen. Detta har gjort, att majoriteten i utskottet stannat för Kungl. Maj:ts förslag och ej kunnat gå längre innevarande år.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Föreliggande utlåtande innehåller ju olika saker. Det är två ting, som varit föremål för debatt här i dag. Det ena har varit frågan om expropriationsåtgärder från statens sida för att möjliggöra nybildning av jordbruk och komplettering av jordbruk. Herr Ericsson i Sörsjön hade här ordet och ansåg, att han borde säga något för att hålla denna fråga vid liv. Herr Herou var uppe och deklarerade, att han kände glädje över, att det fanns en och annan enstaka utanför hans parti, som ännu fortfarande ansåg, att expropriationsförfarande är nödvändigt. Jag vill för min del då deklarerar, att på regeringens sida ha vi en livlig förmimelse av, att den dagen närmar sig, då Sveriges riksdag måste skrida till att göra det möjligt för staten att tillgodose medborgarnas behov av jord. Det kommer jämt och ständigt upplysningar om de stora svårigheter man har att kämpa med, framför allt i Norrland, då det gäller att bilda arbetarsmåbruk och skaffa kompletteringsjord till nu ofullständiga jordbruk. Det är nog en alltmär befast mening, att det ej blir möjligt att genomföra någon trygghad försörjning för stora folkmassor i Norrland, om de ej kunna få djupare rotfäste i jorden än de hittills kunnat få. Det är därför beklagligt, att riksdagsmajoriteten icke skall kunna vinnas för en åtgärd i den riktningen. De borgerliga riksdagsmännen tyckas förmena, att det är en samhällsbevarande politik att säga nej till detta krav. Men jag tror, att

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

det icke kommer att dröja många år, förrän man säger, att det är en samhällsupplösande politik att säga nej åt kravet. Från regeringens sida har man på intet sätt ändrat mening från i fjol. Tvärt om, vår uppfattning om nödvändigheten av åtgärder stärkes, och jag är övertygad om att den insikten kommer att och har redan börjat gripa omkring sig även i borgerliga kretsar i Norrland.

En annan sak är naturligtvis, vilken taktik man skall tillgripa, om man skall, såsom herr Herou antagligen menar, gå fram med ett litet förslag varje år, som riksdagsmajoriteten skall få tillfälle att med en axelryckning avslå, eller koncentrera sina framställningar till tidpunkter, då man faktiskt kan ställa riksdagen inför det allvarliga i den sak, det här gäller. Jag försäkrar, att man från det socialdemokratiska partiets sida icke kommer att lämna något tillfälle oförsökt att föra fram denna sak, men det är alldeles självklart, att man för denna framstöt bör välja den tidpunkt, då man känner med sig, att den har någon möjlighet att åstadkomma effekt.

Jag skulle dessutom vilja säga till herr Herou, när han försökte tala för denna i och för sig goda sak och därvid framförde sitt material, att han då väl ändå bort försöka komma med sådant material, som man kan taga på allvar. Vad är det egentligen för mening med att draga fram de missgrepp, som i Malmöhus län för snart tio år sedan ägde rum inom egnahemsverksamheten? Missgrepp, som herr Herou, om han blott gått till kammarens protokoll, skulle ha funnit påtalade med skärpa för 5 å 6 år sedan, och förhållanden, som man måste säga vara ur formell synpunkt likviderade, i vad det gäller Malmöhus län, men varefter naturligtvis fortfarande vissa sviter finnas kvar. Det här är ingenting annat än gammal skäpmat. Att sedan en liberal tidning kommer och skriver en artikel som uppkok på vad som hänt i denna sak för snart 10 år sedan, det förbättrar icke saken. Vad vi behöva, det är belägg för det faktiska behov, som i dag finns.

Jag skall tillåta mig, herr andre vice talman, att härefter yttra några ord om de andra frågor, som här äro föremål för diskussion, nämligen om anslag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och gruskörning å ofullständiga jordbruk. Man har både från herr Svenssons i Grönvik och herr Herous sida velat göra gällande, att man från regeringens och utskottsmajoritetens sida visat njugghet härvidlag. Vi skola dock särskilt komma i håg, att riksdagen här nyss beviljat 8 miljoner kronor till stödlån. Dessa stödlån, vilka skola anses betalda genom utförda förbättringsarbeten, lämnas ju i flesta fall ut såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för sådana arbeten. Vilka äro dessa förbättringsarbeten? Det är betesförbättring, nyodling, stenröjning och gruskörning i större utsträckning. Man kan få ända till 750 kronor och får hela arbetskostnaden betald med detta lån, som gäldas med förbättringsarbeten. Detta är den förmånligaste formen. Det anslag, som vi nu hålla på att behandla, innebär, att den jordbrukare, som har under 20 har åker, får bidrag till halva kostnaden för dessa arbeten. Det ligger alltså i sakens natur, att varje jordbrukare i första hand försöker att få ett stödlån till dessa arbeten. Den, som får ett stödlån, blir i tillfälle att på ett fördelaktigare sätt få dessa arbeten utförda än med ett bidrag från det anslag, som vi nu diskutera. Det är alldeles självklart, att en betydande del av den ökning, som kommer på detta anslag, blir tillgodosedd genom stödlånen. Genom detta bidrag behöva praktiskt taget endast de jordbrukare tillgodoses, som på grund av en starkare ekonomisk ställning icke kunna komma i åtnjutande av stödlån. Om man därjämte påpekar, att Kungl. Maj:ts och utskottets förslag på denna punkt innebära, att man trots krisen och trots de ekonomiska svårigheterna icke prutat ett öre på detta anslag men väl på nästan alla andra anslag, får väl ändå

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

kammaren medge, att man behjärtat det önskvärda i att så mycket pengar som möjligt kunna ställas till förfogande för detta anslag. Det kan då icke heller vara riktigt att låta påskina, att det från statsmakternas sida visas njugghet.

Det finns en sak till, som bör föras fram. Huru jag än ser till de olika anslagens nyttighet eller icke-nyttighet, är det ett faktum, att sedan riksdagen beviljat ett anslag, pengar måste skaffas. Om riksdagen skulle bifalla reservationen, innebär detta, att det skulle tagas 300,000 mera i skattemedel än enligt Kungl. Maj:ts förslag. Det är en fråga, som tål att tänka på, om man kan våga sig på att utöva vad Kungl. Maj:t föreslagit utan vidare öka utgifter, som medföra en större belastning på skattebudgeten. Jag menar därför, att, utan att några som helst intressen kunna anses vara trädde för nära, andra kammaren bör kunna följa första kammaren och besluta i enlighet med utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr andre vice talman! Jag hade knappast tänkt yttra mig i denna debatt, då utskottets ärade ordförande såväl som herr statsrådet på de olika punkterna angivit goda skäl för utskottets ställning. Men då jag hörde såväl de livliga instämmandena under punkt 23 i utlåtandet nr 1, då det gällde en ökning av anslaget till mindre jordbruk, som instämmandena här i fråga om detta anslag till nyodling, betesförbättring m. m., fick jag den känslan, att man kan, om man är jordbrukare och icke instämmer, lätt bli ansedd såsom ett »svart får», om man icke på alla punkter vill vara med om att hjälpa jordbruket. Det är nog i alla fall på det sättet, att vi litet var gärna skulle vilja gå med på en höjning av anslagen på åtskilliga punkter under denna huvudtitel, men ha vi icke en känsla av att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet haft ett verkligt snickeri med att kunna föreslå de summor, som kommit fram under de olika punkterna, och i fråga om denna är det såsom herr statsrådet nyss underströk icke fråga om någon prutning eller nedsättning.

Nu sade herr Svensson i Grönvik, då det gällde särskilt stenbrytning, att om man hade något som helst begrepp om vad detta anslag betydde, särskilt då det gällde de småländska länen, måste man gå med på att bifalla hans hemställan. Han sade emellertid i en annan vändning i sitt anförande, att detta anslag räckte blott till ammunition och sedan får man sörja för resten själv. Men, herr Svensson i Grönvik, har detta anslag, som blott räcker till ammunition, så *oerhört* stor betydelse, kan man väl fundera över huru det är med den saken. Jag är övertygad om att det är ganska många i Kronobergs län och även i Jönköpings län, som fortfarande hoppas och tro på jordbruket, och som fortfarande bryta upp sten och försöka skaffa bort den även utan anslag.

Om de finansiella förhållandena icke vore sådana, som de äro, skulle jag gärna önskat, att man kunde ge mer, men jag vill icke sticka under stol med att jag, då det gäller detta anslag, lägger största vikten ändå vid betesförbättringshistorien. Ifrån början var det ju så, att detta anslag gällde nyodling och betesförbättring, och då kunde man offra litet mer pengar på de områdena. Sedan lyckades det herr Svensson i Grönvik få in stenbrytningen, och i fjol fingo norrlänningarna med grusörningen på mossmark och det är väl blott bara en tidsfråga, när man plockar in ännu en del andra saker, och så blir följden att man till slut får för litet till alltsammans.

Herr Herou, som instämde med reservanterna, sade, att han, när han vägt de olika anslagsposterna mot varandra, funnit, att andra anslag voro lättare än detta. Det är så, att om man väger olika anslagsposter och finner, att en del äro lättare, får man pruta på dem. Men det går icke så bra att »välja bort», ty alla äro måna om att behålla sitt.

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

Jag vill med dessa ord endast hava sagt, att fastän jag såväl som andra jordbrukare i kammaren samt alla, som komma att gå på reservationen, gärna sett, att man kunnat offra mera, tror jag ändå, att om man granskar de olika punkterna av detta betänkande, man icke kan säga, att denna punkt är särskilt misshandlad. Jag tror, att man får nöja sig med detta, och jag ber därför, herr andre vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Herou**: Herr talman! Det var några anmärkningar i herr statsrådets anförande, som uppkallade mig, men om jag skall gå i kronologisk ordning kanske jag får säga några ord först till herr Johansson i Uppmälby. Han sade, att så länge som vi ha anslag till stödlån behöver man icke gå in för ett större anslag på den punkt, som nu här föreligger. Jag vet icke, om man skall fatta det så, att när stödlån icke längre beviljas, man kan räkna med att herr Johansson i Uppmälby ger ända upp till 8 miljoner kronor på den punkt, som vi nu resonerat om. För övrigt måste jag ställa till herr statsrådet den frågan: Är icke anslaget till stödlån väsentligt mycket lägre än man från det hållet ansett, att det borde vara? Man står kvar på den gamla ståndpunkten angående expropriationslag, säger herr Johansson i Uppmälby. Han vill dock avvakta. Det är lönlöst att komma med krav, när den borgerliga majoriteten icke vill gå med, säger herr Johansson vidare, men då måste jag säga, att förr, när det parti som herr Johansson i Uppmälby är medlem av hade mycket mindre antal ledamöter, då krävde det med all styrka år efter år en expropriationslagstiftning. Nu när hans parti har större antal representanter än någonsin, då skyller han på borgerlig majoritet! Alltså, ju närmare man kommer majoriteten, desto fjärrare kommer man expropriationslagstiftningskravet. I varje fall reser man icke det kravet så ofta.

När det gäller detta anslag har jag en annan ståndpunkt än herr statsrådet, som menade, att man måste välja tidpunkten så att motståndarna ej bara avfärda frågan med en axelryckning; och att man ej gagnar saken med att ständigt återkomma med motioner. Jag menar, att man icke kommer någon vart, förrän vi förbinda våra krav i riksdagen med en propaganda ute i landet för att därigenom samla anhängare för detta vårt krav och sålunda på detta sätt bryta det borgerliga motståndet. Jag tror icke på möjligheten av att man genom att vila på hanen bryter det borgerliga motståndet.

Det var också med stor tillfredsställelse, som jag kunde konstatera det i sak mycket starka anförande, som herr statsrådet hade om nödvändigheten av en expropriationslag, och det var icke utan, att man tyckte, att det på sätt och vis står i motsättning mot dem i utskottet, som ställa sig på den ståndpunkten, att man har att avvakta, vad rapporterna ute i landet säga om nödvändigheten av en sådan lag.

Vad sedan beträffar herr statsrådets tal om att jag kommit med historier från Skåne, förstår jag, att det icke kunde tagas väl upp att man kom med anmärkningar på detta område. Men när herr statsrådet säger, att det var tio år sedan, så får jag säga, att det inträffade år 1932. Det är icke tio, det är knappast två år sedan. Dessutom, när det kunde inträffa så uppeendeväckande saker för två år sedan, är jag icke alldeles övertygad om att man kan taga såsom kontant herr statsrådets upplysning att dylika historier nu äro likviderade icke ens i Malmöhus län — och ännu mindre i hela landet. Man kan väl icke säga, att det är meningslöst att påvisa, vilka utmärkta möjligheter jordbruksspekulanterna ha så länge vi ännu icke ha någon expropriationslagstiftning.

När sedan herr Carlström för att icke betraktas som ett svart får passade på att avge den förklaringen, att, såsom herr Svensson i Grönvik säger, det

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

är ett anslag, som blott räcker till ammunition, tror jag knappast, att detta är tillräckligt såsom motivering för herr Carlströms ståndpunkt. Han är säkerligen så pass kunnig på detta område, att han vet, att det finns oerhört många fall, där anslagen ej användas bara till ammunition. Jag känner fall, där en småbrukare fått bidrag av anslaget till betesförbättring och därvid utfört detta arbete med familjens egen arbetskraft, och där icke ett enda öre gått åt till särskilda omkostnader utan där ett anslag på 200 kronor, som han erhållit, i sin tur bidragit till att verksamt förbättra möjligheterna på hans småbruk i fortsättningen.

När man anmärkte på att jag sagt, att jag när jag vägde de olika anslagen mot varandra, fann detta anslag nödvändigare än en del andra, som fått rundligare, vill jag säga, att om herr Carlström och andra låta alltför mycket rinna genom fingrarna, när det gäller fjärde huvudtiteln exempelvis — för att icke taga ett annat exempel, ty det finns en hel del andra — måste jag säga, att det är nog så, att de 200,000 kronor, det nu ytterligare är fråga om, medföra en direkt skattehöjning men att det är värt att företaga denna höjning av den direkta skatten, när det är fråga om ett sådant ändamål som det ifrågavarande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag kan icke tillåta, att herr Herou far så lättsinnigt fram, som han här gör, i en så allvarlig sak. Han försöker bestrida min uppgift om för huru länge sedan den egnahemsstyckning, som han påtalade, ägde rum. Det är klart, att jag icke på året kan uppge, när denna styckning skedde, men jag är fullkomligt övertygad om att den var genomförd redan år 1927. Vilket av de föregående åren det skedde, det kan jag icke säga. Nu kan det kanske invändas av herr Herou: men jag hade också en historia om ett täckdikningslån, där en person hade förfarit med bedrägliga uppgifter och hushållnings-sällskapets representant visat slarv. När den historien skedde, vet jag icke. Det kan jag icke heller kontrollera, men jag vill ändå sätta i fråga, om man kan använda en expropriationslagstiftning för att bota bedrägeri och slarv.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Carlströms anförande. Han talade ju om att vi möjligen tyckte, att han var ett svart får, därför att han som jordbrukare icke kunde gå med på alla möjliga anslag, som jag tror att han uttryckte sig. Jag skulle vilja vända på satsen och säga, att herr Carlström anser naturligtvis oss, som gå fram för en utökning av detta anslag, som svarta får i ekonomiskt avseende, som slösare, som icke ta hänsyn vare sig till skattebetalarna eller statens finanser. Jag tror mig emellertid kunna säga, att när det gäller det ekonomiska i allmänhet, försöker jag att taga hänsyn därtill i minst lika stor utsträckning som någon annan här i kammaren. På det området tar jag därför icke emot någon som helst anmärkning vare sig från herr Carlström eller någon annan.

Jag konstaterar med tillfredsställelse, att herr statsrådet är angelägen om att arbetare och svenska folket i allmänhet skola få ett djupare rotfäste i jorden. Jag tror, att det just är den vägen, på vilken vi skola gå fram i framtiden, och jag tror också, att om vi se litet längre fram och också försöka underlätta svårigheterna för dem, som ha det svårast, skola vi även lyckas att skaffa människorna ett djupare rotfäste i jorden.

Jag skulle sedan vilja säga, att jag icke alls i mitt första anförande sade något om, att vare sig herr statsrådet eller utskottet hade farit fram med njughet. Jag konstaterade tvärtom med tillfredsställelse, att både utskottet och herr statsrådet hade visat ökad förståelse för detta anslag, men att denna

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

förståelse icke hade sträckt sig så långt, att vederbörande ansett sig kunna gå med på motionen. Det är detta, som jag alltjämt anser mig böra beklaga.

Herr Carlström sade, att det är många, som få bryta sten med egna medel. Ja, det är det, och det är lyckligt, att så är förhållandet, men det kan ju hända, att de egna medlen ta slut. Ta vi exempelvis Kronobergs län, där det inkommit 1,002 stycken ansökningar, gällande en areal av 779 hektar, för en beräknad kostnad av 362,556 kronor, förstår ju var och en, att när det gäller att dela ut 100,000 kronor för hela landet, måste man bryta sten med egna medel utan bidrag från statens sida. Jag har för min del aldrig ifrågasatt annat än att så alltjämt i viss utsträckning måste ske, men jag tror det hade varit lyckligt, om riksdagen visat sig behjärta denna sak genom att gå med på en anslagshöjning.

Herr talman! Jag har ingen anledning att ändra mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Herou: Herr talman! Herr statsrådet talade om att jag farit fram med lättsinne i en allvarlig sak. Jag måste säga, att jag tycker det är så orättvist i detta sammanhang, att detta hans uttryckssätt måste sägas vara en smula lättsinnigt. Han frågade mig, om man kan använda expropriationslagstiftning mot slarv och sådana historier, som jag här hade refererat till. Jag menar, att sådana historier, som jag här gett exempel på, ha en mycket god jordmån, så länge enskilda spekulanter och jordjobbare skola sköta jordförmedlingen. Jag erinrar mig med stor bestämdhet, huru som herr statsrådet för några år sedan, jag skulle tro med samma utgångspunkt, bestämt krävde, att statens organ ovillkorligen skulle vara jordförmedlare.

Vad sedan beträffar den tio år gamla historien, uppgavs det fall av belåning högt över värdet av en viss egendom, som jag anförde, av tidningen till år 1932. Narras den, så ljuger jag. Men herr statsrådet medgav ju själv, att han i ett fall icke visste bestämt, vilket år det skulle ha inträffat. I alla fall kan jag intyga, att bara för några veckor sedan var allmänna meningen ganska upprörd i Skåne över det fall, som hade refererats av en Skånetidning.

Herr Carlström: Herr talman! Det är icke så, herr Svensson i Grönvik, att jag skulle ha adresserat några beskyllningar mot herr Svensson i Grönvik och hans meningsfränder. Jag tror, att herr Svensson i detta fall är ett mycket »vitt lamm». Det var i stället för egen del, som jag fruktade.

Herr Svensson i Grönvik sade, att han hade icke talat om att regeringen skulle ha varit njugg eller att utskottet skulle ha misshandlat denna punkt, men man hade i alla fall icke gått med på *motionen*. Ja, herr Svensson i Grönvik, jag har suttit i jordbruksutskottet i ett tiotal år, men jag har aldrig varit med om att motionärer ha varit nöjda med alla Kungl. Maj:ts förslag. Och jag beklagar riksdagen, om det skulle vara så, att man skulle gå med på alla motioner, ty aptiten växer medan man äter. Får man 100,000 kronor det ena året, begär man 200,000 kronor nästa år. Ofta kan det visst vara berättigat att förfara på det sättet, men det är å andra sidan klart, att det måste finnas en viss gräns. De, som i utskotten skola väga de olika punkterna mot varandra, måste försöka bilda sig en mening om hur det ligger till och om det är skäligen anslagssummor som äro föreslagna. Sedan få vi försöka nöja oss med detta och också försvara det. Jag tror, att det är bra, att det är några av kammarens ledamöter, som också göra det.

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman! Jag hade icke ämnat blanda mig i denna debatt, men då herr Herou här drog in en sak i debatten, som

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)
berör Malmöhus läns hushållningssällskap, och ville anknyta vad som hänt i det fallet till nödvändigheten av en expropriationslagstiftning, anser jag mig skyldig att lämna några upplysningar om fallet i fråga. För egen del har jag aldrig tillhört egnahemsnämnden, men jag har tillhört förvaltningsutskottet sedan år 1927. Det fall, som herr Herou närmast syftar på och som varit relaterat i en liberal tidning i Malmöhus län så sent som i år och därefter avtryckt i Folkets Dagblad med stora braskande rubriker, avsåg styckningarna på Kastberga, som utfördes redan före 1927. Den täckdikning, som det talades om, utfördes av en egnahemslånetagare. Förslaget hade uppgjorts av jordbrukskonsulenten, arbetet blev avsynat och intyg lämnades av ett ombud i den socken, till vilken egendomen hörde, och efter detta intyg utlämnades lånet. Det var alltså icke den, som hade styckat egendomen, som hade gjort något bedrägeri, utan det hade gjorts av en helt annan person. Jag kan vidare upplysa om att då förvaltningsutskottet granskade denna styckningshistoria, ledde det till att förste jordbrukskonsulenten i Malmöhus län icke längre fick vara förste jordbrukskonsulent, då förvaltningsutskottet icke ansåg honom vara lämplig för denna befattning efter vad som hade inträffat. Därmed borde ju saken kunna vara slutdiskuterad. Det var emellertid icke han, som lämnat intyg om täckdikningen, och icke heller den, som hade styckat egendomen.

Herr De Geer: Herr talman! Jag har egentligen begärt ordet för att förhindra, att kammarens ledamöter möjligen skulle fastna i den tron, att det ökade anslaget till stenröjning närmast skulle ha betydelse för Småland, ty det har ju närmast verkat så av debatten. I varje fall är det mest smålänningar, som hållit sig framme. Jag, som är från Skåne, kan emellertid upplysa kammarens ledamöter om, att en utomordentligt stor del av landskapet Skåne skulle också vara mycket tacksam, om man kunde få ett litet högre anslag till stenröjning. Jag kan nämna, att så sent som nu under påsken var det en småbrukare, som sade mig, att han hoppades, att det skulle bli så, att vi riksdagsmän skulle se till att man just på denna punkt skulle kunna få ett betydligt större anslag än man hade hört att det var fråga om att lämna. Ifall läktarna här vore fyllda av småbrukare från Skåne, Småland och många andra landskap, så undrar jag, när det här har talats om vita lamm och svarta får, om de icke skulle tycka, att de av kammarens ledamöter, som i alla fall här visat sig njugga, höra till de svarta fåren. Jag är övertygad om, att man skulle förvåna sig över att man från håll, där man säger sig arbeta särskilt för småbrukarna, i denna sak skall vara så rädd för en liten anslagshöjning. Jag erkänner gärna, att stödlånen äro av mycket stor betydelse, men jag tycker ändå, att sådana som tiderna äro för närvarande vore det synnerligen önskvärt, att kammarens ledamöter ville tänka på huruvida icke reservanterna i alla fall i denna sak kanske ändå ha rätt i, att det vore skäligt att öka på anslaget till stenröjning på sätt reservanterna ha föreslagit. När man söker efter sätt att minska arbetslösheten, borde man väl framför allt söka få fram arbeten, som verkligen gå i produktiv riktning, och det göra ju dessa arbeten bra mycket mera än andra arbeten, som för närvarande understödjas med utomordentligt stora belopp.

Det har här också invänts, att det skulle vara svårt att få fram de pengar, som man här har begärt för anslagsökningen. Ja, mina damer och herrar, jag tror, att man utan svårighet skulle kunna få fram de pengar, som behövas för denna anslagshöjning, genom att spara på en hel del andra ganska improduktiva arbeten, som nu sättas i gång. Jag vill icke uppta tiden genom att här i detalj ge anvisningar på sådana improduktiva arbeten, som jag tror, att

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)

man skulle kunna spara på. Ehuru jag själv är mycket intresserad bland annat för vägväsendet, måste jag säga, att på detta område skulle man möjligen kunna spara in belopp, som skulle bli bra mycket bättre använda genom stenröjningsarbeten. Jag tror, att just dessa senare skulle bli mycket populära och uppskattade arbeten.

Jag ber i alla fall kammaren att vara vänlig tänka över huruvida det icke vore skäl i att reflektera på reservanternas förslag. Jag har sett, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har begärt ordet, och jag förmodar, att han möjligen skulle vilja opponera sig mot mitt förslag att täcka dessa kostnader genom att taga medel från något annat håll, som jag har betecknat såsom mera improduktiva arbeten. Om så möjligen skulle vara fallet, så undrar jag i alla fall, om man icke genom ansträngningar från regeringens och riksdagens sida skulle kunna göra sådana besparingar, som utan olägenhet skulle kunna vidtagas, för att på så sätt tillgodose ett ändamål sådant som ökad stenröjning. Jag vet, att en mängd småbrukare, som ha det strävsamt och svårt, skulle uppskatta ofantligt, om riksdagen visade sig vara särskilt tillmötesgående på denna punkt.

Jag ber, herr andre vice talman, att få yrka bifall till den av herr Tjällgren m. fl. avgivna reservationen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! När den siste ärade talaren här ansåg, att man borde kunna spara in dessa 300,000 kronor genom att minska anslaget till något, som han kallade för improduktiva företag, och därvid särskilt nämnde vägväsendet, så föreställer jag mig, att han menade, att man skulle minska på av regeringen föreslagna anslag, som skola utgå i form av tillfälliga lånemedel. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att här gäller det 300,000 kronor av skattemedel, vilket belopp icke alls kan kompenseras genom att minska anslag, som äro avsedda att utgå av tillfälliga lånemedel. Jag tycker, att den siste ärade talaren dessutom bör erinra sig, att han har varit en av de ivrigaste förespråkarna för att föra över 3 miljoner kronor till vägväsendet på skattebudgeten. Jag föreställer mig alltså, att den siste talaren har åtskilligt att kompensera, innan han når den balans, som är önskvärd.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Det är klart, att om det vore så, att statens finansiella ställning vad gäller skattebudgeten medgäve en anslagshöjning, så skulle man gå med på reservanternas krav. Jag begärde emellertid ordet, när herr de Geer påstod, att man skulle kunna spara på något annat håll. Som jag visst har talat om en gång tidigare, brukade på den tid, när Aaby Ericsson var ordförande på första avdelningen i jordbruksutskottet, denne alltid säga, när det väcktes en motion om ökning av ett anslag utöver vad Kungl. Maj:t hade föreslagit, att kunna vi spara på någon annan punkt inom huvudtiteln, kunna vi tänka på saken. Det har emellertid icke varit möjligt i år. Utskottet har icke beskurit ett enda anslag. Kungl. Maj:t har beskurit en del anslag, dock icke detta. Om man sedan reflekterar på att man kan pruta på andra huvudtitlar, så är det en sak, som ligger utanför jordbruksutskottets verksamhetsområde. Då vi icke inom huvudtiteln ram kunnat få in ett ökat anslag, och då vi icke heller velat öka det, som skall uttaxeras, ha vi icke haft någon annan råd än att hålla oss inom den ram, som huvudtiteln slutsumma anger. Nu har icke ens den ramen hållit, ty herrarna drevo ju igenom 40,000 kronors ökning i den gemensamma voteringen. Ramen är alltså sprängd genom ett av riksdagen fattat beslut, men skall man nu ytterligare öka anslagssumman, torde det icke vara värt för oss, som tillhöra jordbruks-

Ang. anslag till nyodling å ofullständiga jordbruk m. m. (Forts.)
utskottet att vid behandling av frågor från andra utskott komma och vilja göra några nedsättningar, då vi själva icke ha kunnat hålla oss inom den ram, inom vilken vi haft att röra oss.

I fråga om denna sak är det ju så, att vederbörande får icke mer än 200 kronor per hektar och icke mer än hälften av kostnaden. Kan vederbörande erhålla ett stödlån, får han däremot vad det kostar ända upp till 750 kronor. Nu blir det ju en viss gallring därigenom, att det bara är de sämst ställda, som kunna få stödlån, men nog böra stödlånen i alla fall avlasta åtskilligt från detta anslag, och jag skulle tro, att det kommer att avlastas mera än den ökning, som motionärerna ha begärt. Följaktligen kommer det tack vare stödlånen icke att behöva bli så många ansökningar som ifall dessa stödlån icke funnes.

Jag begär att få vidhålla mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav först propositioner i fråga om punkten I), nämligen dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan, dels ock på bifall till den vid berörda punkt fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Svensson i Grönvik, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten I av utskottets förevarande utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid rösträkning, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgävos 80 ja och 49 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Vidare framställde herr andre vice talmannen beträffande punkten II) propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 68; och blev utskottets i berörda punkt gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 4.

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till understöd åt kemiska stationer;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för utmärkande av gränserna för skyddsskogsområdena inom Kopparbergs och Jämtlands län; och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till vissa torrlägningsföretag.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Härefter föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion, II: 500, angående utvidgning av den svenska kulturpropagandan i utlandet. Därvid yttrade

Ang. utvidgning av den svenska kulturpropagandan i utlandet.

Herr **Jacobsson**: Herr talman! I sitt nu föreliggande utlåtande nr 5 har andra kammarens första tillfälliga utskott låtit en tillstyrkande motivering utmynna i en avstyrkande kläm, och på grund av den utredning, som igångsatts sedan den i utlåtandet behandlade motionen väcktes, är kanske icke så mycket att erinra däremot. Att motionen ägt ett starkt berättigande har kraftigt understrukits genom det initiativ i motionens syfte, som utrikes- och ecklesiastikministrarna därefter tagit, och jag vill begagna tillfället att uttala min tillfredsställelse över, att regeringen har upptagit denna för vårt land ingalunda betydelselösa fråga till utredning.

En undersökning beträffande vårt lands kulturella utlandspropaganda kommer otvivelaktigt att ge vid handen, att de förhållanden, som nu råda i detta avseende, icke äro tillfredsställande. Därmed riktas ingalunda något som helst klander emot den verksamhet, som bedrives av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet. Tvärtom är det arbete, som denna förening, med dess främste pionjär, professor Wilhelm Lundström, nedlagt, värt allt erkännande. Men en jämförelse med det sätt, varpå andra länder organisera och statligt understödja sin propaganda, ger ganska omedelbart vid handen att de frivilliga insatser, som den svenska verksamheten är hänvisad till, icke äro till fyllest. Det är ju icke så många veckor sedan riksdagen anslog 110,000 kronor till en förbättrad turistpropaganda- och upplysningsverksamhet i utlandet, och det vore ju då naturligt och konsekvent, att riksdagen också ginge in för en komplettering av denna verksamhet med en sådan verksamhet, som åsyftas i motionen nr 500.

Det har hittills tyvärr rått en viss benägenhet att underskatta betydelsen av den utländska kulturella propagandan. En härtill bidragande orsak har varit, att våra s. k. svenska lektorats verksamhet kommit att begränsas till undervisning i svenska språket och litteraturen. Men upplysningsverksamheten bör ingalunda inskränkas till språkvetenskap och litteraturhistoria, utan den bör även omfatta upplysning om svenskt samhällsskick, om Sveriges ekonomiska och kulturella standard och prestationsförmåga, och upplysningen bör också läggas på ett så målmedvetet och lämpligt sätt, att den sålunda bibringade kännedomen utlöser ett intresse, en sympati och ett förtroende, som i sin tur kan tillföra landet påtagliga förmåner. Givet är att en dylik verksamhet kommer att ställa större krav på våra utlandsrepresentanter än vad fallet är för närvarande, men jag tror likväl icke, att det skulle stöta på oöverkomliga svårigheter att komma fram efter dylika bredare linjer. De utgifter, som det här kan bli fråga om, äro också, såsom framhållits i motionen, av den art, att de tillföra landet vinster även av ekonomisk natur, som säkerligen mer än motsvara dessa utgifter.

Jag känner ju icke till vilka planer i detta avseende, som utrikes- och ecklesiastikministrarna umgås med. Jag känner icke heller resultatet av

Ang. utvidgning av den svenska kulturpropagandan i utlandet. (Forts.)
diskussionen den 15 mars, men kommer den diskussionen att följas av andra diskussioner med t. ex. representanter för universiteten, för tekniska högskolan, lantbruksstyrelsen, lämpliga näringsorganisationer, handelskamrar och andra — pressen icke minst att därvidlag nämna — så har jag anledning att vara tillfredsställd, och jag skulle därtill allenast vilja foga en vädjan till vederbörande statsråd att driva denna utredning på det sätt, att redan nästa års riksdag må kunna få motse förslag i ärendet.

Herr talman! På sakens nuvarande ståndpunkt har jag ingenting att erinra emot utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Ang. sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxeavgifter-

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxeavgifter.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 367, hade herr *Bengtsson* i Kullen föreslagit, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla dels att vid tillämpning av vattenfallsstyrelsens för landsbygden avsedda bygdetaxa av år 1930 taxans bottenavgift måtte sänkas till 150 kronor per kW och år, dels att samma taxas avgift för överkraft under tiden 1 januari—30 april och 1 september—31 december måtte sänkas till 5 öre per kilowattimme, dels ock att motsvarande sänkning av avgiften måtte införas vid industritaxan av år 1930.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Häremot hade herr *Gustafsson* i Lekåsa reserverat sig.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Bengtsson* i Kullen: Herr talman! Jag har förut ifrån denna talarstol haft tillfälle att uttala såsom min mening, att statens vattenfall äro en nationalrikedom, som bör skötas och förvaltas så, att den kommer svenska folket till godo och icke på sätt, som hittills har skett, då denna rikedom genom de fastställda för höga taxorna icke kunnat tillgodogöras av befolkningen. Här finnas fortfarande hela bygder, som äro oelektrifierade, som ligga i mörker, samtidigt med att den kraft, som finnes i våra vattenfall, får rinna bort. Jag frågar: Kan det verkligen vara rim och reson att på sådant sätt sköta våra vattenfall? Nu påvisar här utskottet, hurusom krafttaxorna reducerats under åren 1923—1932. Men man måste därvidlag komma ihåg, att taxorna tillkommit under krisårens dyrtid, och att de då voro orimligt höga icke blott i och för sig utan även i jämförelse med de taxor, som tillämpades vid privata verk. Såsom en följd av de anmärkningar, som årligen och stundligen riktats emot vattenfallsstyrelsens taxopolitik, har denna mäktiga styrelse sett sig nödsakad att så måningom pruta på sina taxor. Är det väl någon utom vattenfallsstyrelsens *speciella vapendragare* inom och utom riksdagen som tror, att vattenfallsstyrelsen skulle av egen fri vilja ha gått med på en sänkning, att den skulle ha gjort det, om den ej blivit föremål för den kraftiga kritik, som förekommit i riksdagen? Därför ha nog de bestämmande tjänstemännen inom styrelsen, som ha *personlig fördel av att priserna hållas oskäligt höga*, noga aktat sig. Då denna riksdag upphävt sitt förra året fattade beslut

Ang. sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxeavgifter. (Forts.)

om tantiemsystemets avskaffande, får man nog bereda sig på samma sega motstånd från vattenfallsstyrelsens sida mot en fortsatt taxesänkning som hittills. Men varken denna ärade församling eller vattenfallsstyrelsen må förundra sig över, att kampen för lägre taxor kommer att fortsättas.

Vattenfallsstyrelsen finner i sitt utlåtande över motionen, att det är föga fruktbärande med dessa årligen återkommande motioner. Det är ej heller meningen med dessa, att de skola vara på något sätt fruktbärande för vattenfallsstyrelsens tjänstemän, utan de äro tillkomna för den stora allmänheten på landsbygden, och då först och främst landets bönder, vilka så hårt drabbats av den ekonomiska krisen och som fordra förståelse och humanare behandling från vattenfallsstyrelsens sida. Det är enligt min mening också betecknande, att när Kungl. Maj:t anmodat vattenfallsstyrelsen att yttra sig över motionen, så utfara vattenfallsstyrelsens tjänstemän emot motionären på ett sätt, som jag vågar påstå förut aldrig någonsin under min långa riksdagstid förekommit ifrån ett statens verk. Det brukar ju vara på det sättet att om Kungl. Maj:t inforrdar ett utlåtande, så yttrar sig vederbörande i sak; punkt och slut. Men så är det icke här, när det gäller utlåtandet från vattenfallsstyrelsen. Detta är rätt betecknande för vad man kan vänta från det hållet. Det är mycket möjligt att man så förfar även emot andra, enskilda eller föreningar, och det får ju stå där för vattenfallsstyrelsens räkning, men det bör här uttalas en tydlig protest emot ett sådant förfaringssätt och fastslås i riksdagens protokoll som otillbörligt.

Det är också förvånande att utskottet kommit till den uppfattningen, att en ytterligare sänkning av vattenfallsstyrelsens landsbygdstaxor för närvarande icke kan anses affärsmässigt betingad. I min motion har jag påvisat, att den räntesänkning, som förekommit sedan det sista sakkunnigutlåtandet framlades, tillåter en reduktion med ej mindre än 820,000 kronor utöver vad vattenfallsstyrelsen ansett sig tvungen att gå med på. Riktigheten härav har icke bestritts och kan icke bestridas. Enligt vattenfallsstyrelsens redogörelse för år 1933 har förräntningsprocenten varit nära 6 %, enligt uppgift från säkraste källa, redogörelsen är nämligen avlämnad men ej ännu kommen ut i tryck. Denna höga procent har uppnåtts trots de orimligt höga administrationskostnaderna. Jag vill verkligen fråga: Hur många företag finns det i vårt land, som lämnat en så stor vinst? Nu åberopar vattenfallsstyrelsen som ett skäl emot en taxesänkning, att det möjligen kan bli torrår, och att på den grund taxorna icke kunna sänkas. Jag må ju säga, att detta är ett ytterst svagt skäl. Visserligen var det mycket stark torka 1933. Men enligt vad som upplysts ifrån — jag tror meteorologiska anstalten — har det icke varit en sådan torka eller vattenbrist på 111 år. Menar vattenfallsstyrelsen verkligen, att vi bönder skola vänta i 111 år på en sänkning av taxorna?

För att blott i någon ringa mån bevisa hur inhumant vattenfallsstyrelsen arbetar, har jag med herr talmannans tillåtelse satt upp denna lilla planskiss, som finns här bakom talarstolen. Den föreställer en del av det elektriska nät, som tillhör kraftföreningen i Stora Levene, alltså i min hembygd. Man ser här, hur denna förening har för att komma ner till de byar, som önska få kraft, fått bygga ut ett nät på långa sträckor. Den har därmed åsamkat sig mycket dryga kostnader i stället för att, såsom härvidlag varit det enda rimliga och praktiskt riktiga, man fått sätta upp en transformator vid den ledning, som staten redan har och som går förbi just dessa byar. Vattenfallsstyrelsens tjänstemän ha också förklarat, att det tekniskt sett icke möter den allra minsta olägenhet. Ändå kunde tillstånd härtill icke beviljas. Det starkaste skälet för att icke vattenfallsstyrelsen ville gå med på detta var, att man i så fall skulle få en transformatorstation till att avläsa för att se hur mycket kraft, som för-

Ang. sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxeavgifter. (Forts.)
brukats. Det är ett skäl, det må man verkligen säga, som är mer än löjligt. Förhållandet är, att den plats där den erforderliga transformatorn lämpligen kunde sättas, ligger vid allmänna landsvägen. Där måste vattenfallsstyrelsens tjänstemän fara förbi, när de äro ute för att läsa utav mätarna vid andra transformatorer. Men då hade man ju haft att stanna och kliva ur bilen, och det hade naturligtvis varit alltför besvärligt!

Nu för detta med sig, att denna förening — jag vill icke säga ett ord till klander mot föreningen, ty föreningen har gjort allt vad den kunnat, den har försökt få det ordnat på sätt jag nyss sagt men fått nej — nu fått så höga kostnader, att den sett sig tvungen att taga ut en bottenavgift, som *fem gånger* överstiger den bottenavgift, som den själv betalar till vattenfallsstyrelsen.

Jag tycker verkligen, att ett sådant sätt att behandla Sveriges bönder är *upprörande*.

Denna karta utvisar också något annat, som jag skulle vilja säga är bra nära lika upprörande. Där jag nu pekar ligger en staten tillhörig kronoegendom. Denna kronoegendom har i många år tagit kraft från staten, från Trollhättan. Där finns mitt för gården vid en ledning, som går förbi, en transformator, som arrendatorn själv byggt och som kostat åtskilligt med pengar. Nu har det uppgivits, att han icke kan få sin elektriska kraft som hittills utan måste ansluta sig till ett annat nät, nämligen St. Leveneföreningens. Det innebär, att trots det ledningar redan gå alldeles omedelbart intill hans gård bara några få meter på varje sida, det finns nämligen två stycken som gå parallellt, vilket också tydligt synes å skissen, skall det byggas en ny ledning på 3—4 kilometer upp till St. Levene. Detta innebär ju, att kraften för denna arrendator blir avsevärt fördyrad genom förändringen. Den summa, som han hittills betalat för kraft, har utgjort omkring 1,000 kronor per år. Var och en, som något förstår sig på, vad jordbruket avkastar i dessa tider, inser, att det är en mycket hög betalning. Det är ett jordbruk på cirka 150 hektar. Det blir ju med andra ord i kostnad för levererad elektrisk kraft över en tredjedel av arrendebeloppet. Det finns gårdar, vilka i arrende betalas med cirka 3,000 kronor per år, men där den elektriska kraften kostar över 1,800 kr. per år. Och dock är det rena jordbruksegendomar, så kraften användes uteslutande för jordbruksändamål.

Jag hoppas att, även om det går sakta, det i alla fall skall till slut gå så, att landsbygdens folk, som ju här särskilt beröres, skall, som jag i början uttalade, kunna få dessa taxor så nedpressade, att kraften kan fås till rimligt pris.

Det är ju också uppenbart, och det har icke heller kunnat bestridas, att en prissänkning med därav följande större anslutning till den elektriska kraften ger ökad vinst för staten.

Jag kan ju icke annat än beklaga, att utskottet för sin del icke har kunnat gå med på denna motion, men jag hoppas, att det blir bättre förståelse en annan gång. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Jag finner för min del ingen anledning att närmare yttra mig uti själva den sak, som herr Bengtsson i Kullen här fört på tal. Jag vill beträffande den bara erinra därom, att samme motionär har, jag tror, tre år i rad dragit denna fråga under riksdagens prövning. Den har varje gång blivit ordentligt utredd, och det har varje gång visat sig, att han sträckt sina krav och önskemål längre än vad som är överensstämmande med vattenfallsverkets och statens intressen. Senast vid förra riksdagen var denna fråga på tal,

Ang. sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxeavgifter. (Forts.)

bland annat i form av en interpellation till mig. Jag kunde då hänvisa till, att det nyss avslutats en utredning av sakkunniga, av vilken utredning framgick, att statens krafttaxor icke vore högre utan snarare lägre än de krafttaxor, som hållas av större enskilda kraftföretag, och att vattenfallsstyrelsen vore beredd att ytterligare sänka dessa taxor, vilken sänkning också trätt i kraft från och med den 1 januari i år.

I fråga om den lilla skiss på väggen, som herr Bengtsson i Kullen demonstrerade, så berör den ett område kring herr Bengtssons egen hembygd. Jag kan tillåta mig den upplysningen, att det har sedan länge stått herr Bengtsson i Kullen fritt att på precis samma villkor som övriga innebyggare i den trakten få köpa kraft från vattenfallsstyrelsen. Men det finnes ju ingen anledning för vattenfallsstyrelsen att sälja kraft *billigare* till herr Bengtsson än till någon annan av lantbrukarna i den trakten.

Jag har emellertid icke begärt ordet, herr talman, för att säga detta. Jag har överhuvud icke tänkt lägga mig i själva saken. Men jag kan, då jag hör herr Bengtsson här utveckla sin talan, icke underlåta att framföra en gensaga mot de insinuationer, som han anser tillständigt att utslunga mot statens tjänstemän, insinuationer, som gå ut på, att vissa vattenfallsstyrelsens tjänstemän skulle i sin ämbetsutövning sätta eget väl framför statens och det allmännas väl. Jag tror, att herr Bengtsson i Kullen saknar varje bevis för några sådana påståenden. Han har i varje fall icke presterat skymten av några sådana bevis. Jag anser, att det skulle vara honom och oss här i kammaren värdigare, om vi besparades sådana obefogade utfall mot statens ämbetsmän.

Herr **Gustafsson** i Lekåsa: Herr talman, mina herrar! När jag har lämnat en blank reservation till det utskottsutlåtande, som här föreligger, så har jag inom utskottet närmast haft den tanken, att vi skulle komma att i kammaren få pröva 1933 års sakkunnigbetänkande och dess taxor. Det är icke utan, att vi veta alla, att det har tillämpats olika taxesystem. Och dessa olika taxesystem, som hava tillämpats ute i landsorten, hava gjort, att jordbruksfolket kanske mer har påverkats av vissa enskilda tjänstemän, som varit ute och arbetat för anslutning och för att vi skulle få elektricitet i bygderna runt om.

Nu hava vi kommit in i det läget, att vattenfallsstyrelsen, såsom statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet här nyss nämnde, från och med 1934 har sänkt sina taxor. Vi hava därigenom kommit i ett bättre läge. Direktören för vattenfallsstyrelsen, som var inne i utskottet och lämnade vissa upplysningar, meddelade oss därvid, att vi komma nu kanske till mera enhetliga jordbrukstaxor, än vad vi tidigare varit med om, och att den ojämnhet, som förekommit, nu kommer att utjämnas. Detta hälsar jag med tillfredsställelse. Jag säger här samtidigt, att när vi ännu icke hunnit att pröva detta, kanske det är litet för tidigt att säga som den föregående ärade talaren och motionären herr Bengtsson, att vi hava sett de och de olägenheterna och vi hava sett de och de ojämnheterna. Men när jag ser, att tre representanter av utredningsmännen här ha en reservation, att bottenkraften skulle sänkas ytterligare med 25 kronor från 175 till 150 kronor, har jag för min del velat ansluta mig till detta.

Efter detta enkla och korta anförande vill jag som reservant här, herr talman, hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av att i vattenfallsstyrelsens så kallade jordbrukstaxa bottenavgiften snarast möjligt ned-sattes från 175 till 150 kronor per kilowatt och år.

Ang. sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxeavgifter. (Forts.)

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Det kan ju vara på sin plats, att det även från utskottets sida säges ett par ord i denna fråga. Det är klart, att det är ett allmänt intresse, att taxorna för elektrisk kraft skola vara så billiga som möjligt. Men jag anser, att det också är klart, att dessa anläggningar skola giva skälig förräntning. Dessutom bör det också vara så, att de inkomster, som tagas in, böra kunna räcka till även för en skälig amortering. Ty det är på det sättet, att det visserligen gjorts avsättningar till en förnyelsefond, men någon amortering i egentlig mening har ännu icke förekommit.

Jag skall nu be att få erinra om vad som vattenfallsstyrelsen har gått med på i fråga om sänkningar i föreliggande taxor. Det utskottsutlåtande, som här ligger före, visar, att under en lång följd av år hava taxorna i olika avseenden sänkts, och den taxesänkning, som senast ägt rum, har skett den 1 januari i år, då bottenkraftsavgiften sänktes från 200 kronor till 175 kronor och då vissa reduceringar skedde för landsbygdskvarnarna.

Vattenfallsstyrelsen erinrar i detta sammanhang om att vattenbristen under innevarande år kan komma att medföra väsentlig inkomstminskning för vederbörande verk och styrelsen kan för sin del därför icke vara med om längre gående medgivanden. Och såsom framgår av handlingarna beräknar styrelsen, att med den vidtagna taxesänkningen skulle förräntning ske med 4.5 %.

Jag skall helt kort beröra de ekonomiska konsekvenserna av den motion, som här föreligger. Utan att gå in i några detaljer, vill jag nämna, att taxesänkningar i de tre olika avseenden, som enligt herr Bengtssons i Kullen motion skulle företagas, skulle innebära en inkomstminskning för vattenfallsverket på över en halv miljon kronor om året. Man må vidare betänka, att en sådan sänkning i fråga om dessa distributionsföreningar ovillkorligen skulle komma att medföra krav — mycket naturliga för övrigt — på likartad sänkning av taxorna för andra abonnenter. Man har räknat med, att ett genomförande av motionärens förslag med ovan nämnda konsekvenser, komme att innebära en inkomstminskning av över en och en halv miljon kronor utöver den tidigare nämnda halva miljonen. Där ser man, vilka mycket betydande ekonomiska konsekvenser, som ett bifall till denna motion skulle komma att medföra.

Det är klart, att detta är ett område, som det är mycket svårt för riksdagen att ge sig in på. För min del håller jag bestämt före, att det skall föreligga mycket starka och mycket vägande skäl för att riksdagen skall ge sig in på beslut i fråga om ändringar av dessa taxor emot vederbörande styrelses eget uttalande. Enligt min mening föreligga här icke de starka skäl, som skulle kunna ge riksdagen anledning att fatta ett sådant beslut.

Herr Bengtsson i Kullen kom sedan i sitt anförande in på den karta, som finnes upphängd på väggen här, och som utvisar, huru det är ordnat med distributionsnätet i motionärens hembygd. Jag vet ju icke riktigt, om den frågan hör samman med den motion, som herr Bengtsson väckt, där det icke alls talas om, huru distributionsföreningarna skola ha sina nät dragna. Men så mycket torde ändå vara klart, att här äro en del gamla föreningar, som ingått förmånliga kontrakt för cirka 25 år sedan. Föreningen i Håkantorp har antagligen sådana gamla förmåner. När dessa nu skola komma in i en ny ordning, så fordras det, att samma bestämmelser skola gälla beträffande dessa gamla områden som de, vilka gälla för övriga distributionsföreningar över hela landet. Det är klart, att gamla förmåner då kunna komma att rubbas, att de förmånliga villkor, som en del föreningar tidigare haft, icke i fortsättningen kunna komma att gälla.

Jag vill påminna om, att det förut har varit så, att kraften har varit billig i närheten av själva den central, varifrån kraften utgått, och dyrare ju längre

Ang. sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxeavgifter. (Forts.)

man kommit ut i nätet. Under senare tid har vattenfallsstyrelsen ansett detta vara oklokt och orättvist mot den stora mängden abonnenter och därför satt ett likartat pris, vilken åtgärd jag tror man har hälsat med tillfredsställelse. Men jag skulle icke närmare ingå på den frågan, då den enligt min mening icke så värst mycket hör till det ämne, som här debatteras.

Det är en reservant i utskottet, som här väckt förslag om bifall till reservanternas inom vattenkraftsakkunniga förslag. Det är klart, att det förslaget icke innebär de ekonomiska vådor, som motionärens förslag innebär, men även detta förslag går dock längre, än vad vattenfallsstyrelsen för sin del för närvarande anser sig kunna vara med om, och även det förslaget kan medföra rätt betydande ekonomiska konsekvenser.

Jag vill, herr talman, för min del säga, att vi i utskottet icke ett ögonblick tvivlat på riktigheten av de uppgifter, som kommit från tjänstemän inom vattenfallsstyrelsen, och ej heller på styrelsens egna uppgifter. För min del skulle jag vilja ha sagt, att det är kanske icke fullt riktigt av herr Bengtsson i Kullen att göra sådana angrepp, som han gjort, mot tjänstemän, som icke ha tillfälle att försvara sig.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet här uttalade, att jag för min del skulle begärt att få en lägre taxa än vad som gäller för övriga abonnenter. Det är fullkomligt fel, herr statsråd. Varken jag eller mina grannar har begärt att få kraften ett enda öre billigare. Tvärtom hava vi samtliga förbundit oss att betala *tre gånger* — märk väl, herr statsråd — *tre gånger så höga avgifter till staten*, som Leveneföreningen nu betalar till staten, därest vi finge en transformator där nere hos oss. Jag tycker, att detta bör vara tillräckligt upplysande. Men trots detta erbjudande har vattenfallsstyrelsen sagt: nej, visst icke, det kommer aldrig i fråga; det är vi, som bestämma, och vilja ni icke ta kraften på det sätt och till de villkor vi bestämma, få ni vara utan.

Det är nog icke, vill jag säga, precis så, när det gäller att göra upp med vattenfallsstyrelsen, som en del kanske tro, att de äro av Guds bästa barn. Och jag antar, att herr statsrådet själv så pass mycket känner till vattenfallsstyrelsen, att det icke bör tagas alltid för kontant, vad som säges eller göres från dess sida. Jag vill erinra om vad som jag redan sagt, hur har icke riksdagen gjort här i år? Riksdagen har upphävt det beslut, som riksdagen fattade förlidet år angående borttagande av tantiemsystemet. Den proposition rörande bland annat vattenfallsstyrelsen, som avlämnats av Kungl. Maj:t eller av herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, innehåller en skrivelse från vattenfallsstyrelsen, i vilken styrelsen säger, att den icke går med på att taga bort tantiemsystemet; det skall bibehållas i trots av att riksdagen förlidet år beslöt, att det skulle bort. För denna påtryckning föll herr statsrådet undan och framlämnade en proposition, som visserligen för närvarande innehöll en liten lönereducering, men vari det system, som man yrkat på och beslutat att få bort, fortfarande är kvar. Jag tycker verkligen, som jag förut en gång sagt, vid debatten i tantiemfrågan, att ett sådant förfaringsätt icke är värdigt den svenska riksdagen, ty riksdagens *auktoritet blir i mycket betänklig grad lidande*, om man i fortsättningen går vidare på den vägen. Skall verkligen vattenfallsstyrelsen tillåtas själv bestämma sina löneförmåner och trotsa såväl riksdagen som en allmän opinion? Nu hoppas jag, att även den frågan angående tantiemet med snarast återkommer.

Ang. sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxavgifter. (Forts.)

Utskottets ordförande sade bland annat, att man icke kunde sänka landsbygdstaxorna mera därför att om man gick in för vad som föreslagits i motionen, så skulle det innebära en reducering av inkomsten på landsbygdstaxorna med cirka 500,000 kronor. Ja, jag tror visst, att detta är riktigt. Men, herr Anderson, jag har, som jag sade, i min motion påvisat — och det har icke någon kunnat bestrida — att den räntesänkning, som kommit till stånd, sedan det sista taxeförslaget avlämnats av taxekommittén, denna sänkning innebär icke mindre än 820,000 kronors utgiftsminskning för vattenfallsverket. Ekonomiskt sett går det alltså mycket väl att sänka taxorna, men det är den goda viljan som saknas.

Jag förstår ju så väl min kamrats på Skaraborgsbänken mening, när han kommer med sitt särskilda yrkande här, nämligen att han anser, att det är bättre att få något litet än att icke få någonting alls. Och det kan ju vara riktigt. Men som vi nu hört av utskottets ordförande, så finns det icke något hjärta för att gå med på ens detta, ehuru obetydliga sänkingsförslag. Det är beklagligt, att i vissa fall och från vissa personer finns det bra litet, eller intet, förståelse, så snart det gäller något, som angår böndernas rättvisa sak.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Jag vill gärna rätta en missuppfattning av mitt yttrande, som herr Bengtsson i Kullen gjort sig skyldig till. Huruvida herr Bengtsson i Kullen har *begärt* att få lägre taxor än övriga abonnenter i ifrågavarande trakt, där om vet jag ingenting, och därom har jag icke heller yttrat mig. Vad jag yttrade var, att jag har förvissat mig om, att herr Bengtsson har haft möjlighet sedan lång tid tillbaka att när som helst få köpa kraft från vattenfallsverket på samma villkor som övriga nytillträdande abonnenter. Och jag tillade, att den omständigheten att herr Bengtsson icke begagnat sig av detta erbjudande, icke utgör anledning för vattenfallsstyrelsen att erbjuda honom lägre taxa än andra abonnenter.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att stryka under vad både herr statsrådet och utskottets ordförande här hava sagt, och jag kan icke neka mig det nöjet att säga, att jag tycker det misskrediterar herr Bengtsson i Kullen i någon mån att vara prinsessan på ärten, som är så känslig för ett omdöme, som kommer från folk, som hava under årtal varit utsatta för ständiga, det vågar jag säga, missfirmelser från herr Bengtssons i Kullen sida. Jag skulle med det temperament jag har säkerligen icke hava svarat i så lugna ordalag, som herrarna återfinna här på sid. 5 i utskottets betänkande, där det återges vad vattenfallsstyrelsen svarat. Det är så mjukt, att jag tycker herr Bengtsson egentligen borde hava känt sig ganska tillplattad efter alla de utfall, som han gjort mot dessa människor, som skött sin tjänst i statens intresse, och därmed jämnt.

Sedan måste jag säga det, att alla de missförhållanden, som herr Bengtsson här upprepade gånger har påtalat, hade bort föranleda, om det funnits något verkligt fog därför, att han i egenskap av statsrevisor tagit upp saken. Då jag tror mig veta, att herr Bengtsson tjänstgjort på den avdelning, som handlägger affärsverken, hade det varit ett utmärkt tillfälle att grundligt lägga fram för allmänheten alla de olater och allt det oriktiga, som enligt herr Bengtssons förmenande förekommer i vattenfallsstyrelsen. Den gången blev det dock ingenting av. Jag behöver icke gå allt för långt i texten, men jag tror jag vågar säga så pass mycket, att när statsrevisorerna hava tillfälle att

Ang. sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxeavgifter. (Forts.)

hålla på i tre månader, är det bra sent att komma mot slutet av statsrevisorernas sammanträden och begära, att kamraterna då skola vara färdiga med att gå in på uttalanden, som icke äro nog förberedda och noga övervägda.

Så talade herr Bengtsson om vilken verkan räntesänkningen haft för vattenfallsstyrelsen. Det kan kanske räcka med den enkla upplysningen eller det påpekandet, att de anläggningar, som vattenfallsstyrelsen har, äro icke utförda med pengar, som upplånats nådens år 1934, utan de äro utförda med lån, som äro upptagna under väsentligt dyrare ränteförhållanden än de som existera i dag. Då torde vi kunna komma överens om att en ränta beräknad efter 3.8 %, som är den faktiska räntan för närvarande för riksgäldskontoret för lån, upptagna 1934, kan icke gärna komma i fråga att läggas till grund för beräkning av den räntefot, efter vilken vattenfallsstyrelsen skall anses skyldig att för-ränta sitt kapital. Detta om detta.

Så är det denna historia om den där ledningen. Det är likadant med den som med tantiemsystemet. Jag får säga, jag tycker herr Bengtsson har frestat talmannen bra nog hårt, då han talat om minst två saker, som strängt taget icke hava det minsta med detta ärende att göra. Frågan om tantiem exempelvis avgjordes för en tid sedan, och när nu herr Bengtsson kommer och vill riva upp den saken, så vill jag säga, att det är en förnärmelse mot riksdagen att komma och begära att hänsyn skall tagas till en sak, som herr Bengtsson i dag vill göra sig till målsman för, men som han icke kunde vinna gehör för vid det tillfälle, då själva sakfrågan avgjordes.

Och så till slut: tabellen på sid. 5 visar, att under 1934 väntas kilowattimmetpriset komma ned i ett läge, som bra nära motsvarar 50 % av vad det var 1923. Kunde alla kostnader i övrigt för tjänster från affärsverken eller från enskilda företag bringas ned till en så låg nivå under en tid av 11 år, som i detta fall skett, tror jag vi hade anledning att vara belåtna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wallén: Herr talman! Då, ifall man tege i denna situation, det skulle kunna tolkas som om man vore belåten med de rådande förhållandena beträffande avgifterna för elektrisk energi på landsbygden, har jag begärt ordet, så mycket hellre som jag tänker rösta för den av herr Gustafsson i Lekåsa framlagda reservationen. Jag vill också motivera detta med ett par saker. Däremot vill jag icke alls yttra mig om eller instämma i det yttrande, som en föregående talare haft, då jag anser mig skyldig markera, att jag som mång-årig tjänsteman själv har lärt känna tjänstemännen från en helt annan sida.

Vad själva saken beträffar kan man icke komma ifrån att för oss på landsbygden, åtminstone här i Mälardalen, gå avgifterna för elektrisk energi till alldeles för höga belopp och, om jag tar min egen gård, över en tredjedel av hela den arrendesumma, som gården ger. Jag vet, att förhållandena äro i stora delar av landet likartade. Jag tycker då, att när *tre sakkunniga av de sex*, nämligen riksdagsmännen Ander, Johansson i Fårekulla och professor Velander, yrkat på 150 kronor som grundavgift i stället för 175, som majoriteten med ordförandens utslagsröst förordade, så kan det icke anses orimligt att i en tid, då riksbanken lånar ut pengar till storbanker, om jag icke minner mig, efter ett rediskonto av 2 %, man icke bör räkna vattenfallsstyrelsens anläggningar efter en ränta på 4.5 eller 5 %, när det gäller så behjärtansvärda ändamål som belysningen av landsbygden, så mycket mindre som man icke räknar med den räntan för statens järnvägar, som också begagnas för olika delar av landet. Jag tror också, att det vore av intresse för hela vattenfallsfrågan, om man kunde sänka taxorna så, att det förhållandet upphörde, som för närvarande råder, eller att många jordbrukare be att få slippa sina elek-

Ang. sänkning av vissa vattenfallsstyrelsens taxeaavgifter. (Forts.)
triska anläggningar för att i stället sätta in motorer och på det viset få billigare kraft, och att man skulle slippa höra det talet på de olika orterna att de mindre gårdarna icke hava råd att använda elektrisk energi i stället för importerad fotogen eller råolja.

Herr talman! Det är sent. Jag skall icke uppehålla med några siffror. Jag vill bara ännu en gång hänvisa till, att tre av de sex sakkunniga hava under en tid, då räntesatsen dock varit mer än $1\frac{1}{2}$ % högre än i dag, yrkat på en grundtaxa av 150 kronor eller densamma, som reservanten herr Gustafsson i Lekåsa förordat, och jag ber därför att få yrka bifall till hans förslag, som är väl motiverat.

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! När jag hörde herr Anderson i Råstock, blev jag icke allt för mycket förvånad, ty han sjöng precis samma visa, som han alltid sjungit under alla de år, som jag har tillhört riksdagen, då det har gällt statens högre tjänstemän. Jag må säga, att jag tycker det är litet egendomligt, att just spetsarna inom det socialdemokratiska partiet skola så engagera sig just för dessa höga tjänstemannalöner. Att i en nödtid som denna försvara löner på mellan 40- och 50 tusen kronor, därtill fordras verkligen både god mage och panna, men det händer verkligen underliga saker nu för tiden.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! På herr Bengtssons i Kullen och min olika uppfattning beträffande tjänstemännen skall jag icke ge mig in, utan jag begärde ordet för att säga gent emot herr Wallén, att de beräkningar, de tre reservanterna bland de sakkunniga gjort, äro grundade på delvis helt nya principer, om vilka ingen vet något säkert vart det skulle komma att bära hän, om de tillämpades. Om herrarna endast studera sid. 5 i utskottets betänkande och den tabell, som förekommer där, så finns där belägg för vad jag sade, att taxepriiset för kilowattimme gått ned från 12.1 och väntas att komma ned till 6.6. Det är, som jag sade, bra nära 50 %.

För resten, för att återvända till min granne här på Västgötabanken, har jag låtit mig berättas, att vattenfallsstyrelsen varit i mitt tycke så överdrivet snäll emot herr Bengtsson i Kullen, att den t. o. m. tagit sig före att låfa utarbete under sakkunnig ledning ett alldeles särskilt medlingsförslag, som varit avsett att tillfredsställa herr Bengtsson, men som ändock icke av honom kunde godtagas. Det är bara synd, att man icke har alla papperen på bordet, ty jag fruktar, att stortvätten i så fall skulle kommit att medföra, att den, som känt sig mest tvättad, hör hemma på Västgötabanken.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen samt 3:o) bifall till det av herr Gustafsson i Lekåsa under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

§ 7.

Avgåvos två motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 257, angående vissa åtgärder till jordbrukets stödjande, nämligen av:

herr *Pettersson* i Rosta *m. fl.*, nr 632; och
herr *Heiding m. fl.*, nr 633.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från bevillningsutskottet, nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 och 7 §§ tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316);

från första lagutskottet:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande i vissa fall ur kyrkofonden av understöd i anledning av olycksfall i arbete å skogar till sådana ecklesiastika boställen, som avses i 1 § ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående biträden åt ärkebiskopen;

nr 124, i anledning av väckt motion angående revision av gällande bestämmelser om behandlingen av minderåriga förbrytare; och

nr 125, i anledning av väckt motion om ändring i 18 kap. 16 § strafflagen m. m.;

från jordbruksutskottet:

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om upphävande av vissa bestämmelser beträffande dispositionen av storverksträd samt ek och bok å boställen, som avses i 1 § ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för kronans räkning av Åkers styckebruks rekognitionsskog m. m.;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga markområden i Landskrona;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning i vissa fall av arrendet för kronoegendom m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt markområde å Söderåsen vid Ljungbyhed;

nr 131, i anledning av väckt motion angående tillämpningen av bestämmelserna om mjölkreglering;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till befrämjande i allmänhet av nötboskapsaveln jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående det under titel allmänt anslag till hushållningssällskapen uppförda ordinarie anslaget; samt

från andra lagutskottet:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om blindhetersättning m. m.;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om anskaffning av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (häst- och fordonsanskaffningslag) m. m.; och

nr 134, i anledning av väckt motion angående införande i Sverige av motsvarighet till Englands »bankholidays» och Tysklands »Bankfeiertage».

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 4, angående regleringen för budgetåret 1934/1935 av utgifterna under rikstatsens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av andra huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av viss del av kronan tillfallet danaarv efter Annika Hansson, född Christoffersdotter;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa kostnader för reparation av statens isbrytarfartyg »Ymer»;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution till International Telephone & Telegraph Corporation av viss stämpelavgift;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för ordinarie lärare vid navigationskola att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av 5 § 2 mom. avlöningsreglementet den 11 maj 1928 (nr 128) för fast anställt manskap vid försvarsväsendet;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av möjlighet för visst manskap vid försvarsväsendet att kvarstå i tjänst utöver den kontrakterade anställningstiden;

nr 66, i anledning av väckt motion angående oavkortade löneförmåner åt visst underbefäl under tjänstledighet för genomgående av en kurs i polistjänst; och

nr 67, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anslag till fångvården;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräkning i vissa fall av engångsavgift enligt § 9 mom. 1 i reglementet för statens pensionsanstalt beträffande lärarbefattningar vid kommunal fortsättningsskola;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående familjepensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare vid lantbrukshögskolan;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för innehavare av befattning med delaktighet i statens pensionsanstalt att vid avgång ur tjänst i vissa fall bibehålla delaktighet i anstalten;

nr 24, i anledning av framställning av fullmäktige i riksgäldskontoret om befrielse för en tjänsteman i riksgäldskontoret att ersätta ett antal förkomna premieobligationer; och

nr 25, med överlämnande av utredning angående uppsättande i riksdagshuset av vissa elektriskt dirigerade anslagstavlor; samt

första lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 38, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 33 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om mått och vikt ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skeppsklarerarförordning;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929;

nr 41, i anledning av väckt motion om upphävande av 14 kap. 26 och 27 §§ strafflagen;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en i Genève den 11 oktober 1933 undertecknad internationell konvention för undertryckande av handeln med myndiga kvinnor; och

nr 43, i anledning av väckt motion angående förbud att överklaga stiftsnämnds beslut om tillsättande eller entledigande av stiftsjägmästare.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Svedman</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 10 april,
» <i>Meyerhöffer</i>	» 2 » » » 9 »
» <i>Hällgren</i>	» 5 » » » 10 »
» <i>Österström</i>	» 2 » » » 8 »
» <i>Nyblom</i>	» 3 » » » 8 »
» <i>Osberg</i>	» 2 » » » 9 »
» <i>Wallerius</i>	» 3 » » » 10 » och
» <i>Elmroth</i>	» 4 » » » 10 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.